

ΠΑΝΤΕΛΗ Γ. ΤΣΑΛΛΗ

ΣΕΛΙΔΕΣ ΕΚ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

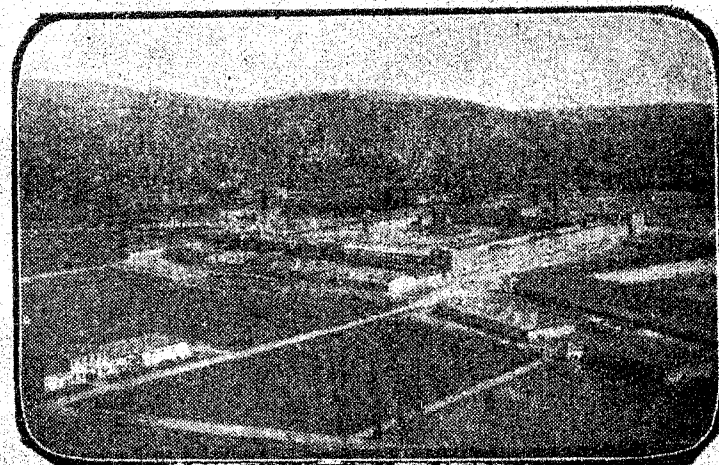
ΤΟ ΔΟΞΑΣΜΕΝΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ

Η ΤΟΙ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ
ΑΠΟ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1830 ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1903

«Το Μοναστήρι απέταλεσε τὸν πνεύμονα, τὴν καρδίαν
τῆς ἀμύνης εἰς τὴν Αὐτ. Μακεδονίαν. Ἡ ἐλλη-
νότης του, ἡ πίστις του εἰς τὴν Ἑλλάδα οὐδέποτε
ἐκλονίσθησαν. Ἐνεργεῖντο, ἀντιθέτως διαρκῶς, ἐφ'
ὅσον ὁ ἀγὼν ἐνισχύετο καὶ προώθευτο».

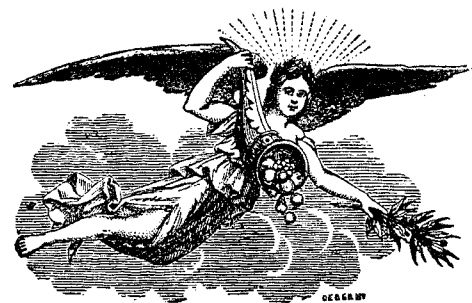
ΕΚ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ
Χρ. 'Ε. 'Αγγελομάτη

Μία ἄποψις τοῦ Μοναστηρίου

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
1932

© ————— ©
ΤΥΠΟΣ
ΟΔΥΣ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ
ΕΓΝΑΤΙΑ, 337-ΘΕΣ/ΝΙΚΗ
© ————— ©

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΕΡΑΝ ΜΝΗΜΗΝ
ΤΩΝ ΠΟΙΚΙΛΛΟΤΡΟΠΩΣ
ΥΠΕΡ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΔΟΣ
ΑΓΩΝΙΣΘΕΝΤΩΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΤΩΝ

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ
ΦΩΤΟΤΣΙΓΚΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΔΙΟΝΤΑ ΚΑΙ ΜΑΥΡΙΔΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΚΡΗΤΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

14784

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίς
Πρόλογος	
Είσαγωγή	1— 3
Κεφ. Α' Γεωγραφική ἄποψις τοῦ Μοναστηρίου	5— 8
Κεφ. Β' Τὸ πρῶτον Σχολεῖον τοῦ Μοναστηρίου (1830)	8—11
Κεφ. Γ' Ἀνέγερσις ἐκκλησίας Ἁγίου Δημητρίου (1830)	11—15
Κεφ. Δ' Ἰδιωτικὴ Σχολὴ Μαργαρίτου Δημίτσα (1851)	15—17
Κεφ. Ε' Σύμπτυξις τοῦ πρώτου πατριωτικοῦ Σωματείου (1852)	17—20
Κεφ. ς' Ἄγῶν κατὰ τοῦ Μητροπολ. Βενεδίκτου καὶ ἐκθρόνισις αὐτοῦ (1867)	20—24
Κεφ. Ζ' Χωρισμὸς τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (1869)	24—26
Κεφ. Η' Οἱ ἀγῶνες τῶν Μοναστηριατῶν μετὰ τὸν Ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον. Ἀναφήσις προπαγανδῶν (1879)	26—29
Κεφ. Θ' Ἡ ὑπερίσχυσις τῶν Ἑλλήνων ὑπεράνω ὄλων καὶ ὁ κλοφὸν τοῦ ἔθνικοῦ μας μεγαλείου (1879-1889)	30—43
Κεφ. Ι' Περίοδος παθῶν καὶ δοκιμασιῶν (1890-1892)	43—50
Κεφ. ΙΑ' Τὰ μετὰ ταῦτα γεγονότα. Ἄγῶν κατὰ τῆς διευθυντρίας τοῦ Παρθεναγωγείου Σοφίας Γρίκα (1892)	51—53
Κεφ. ΙΒ' Μερικαὶ προστριβαὶ μετὰ τοὺς Ρωμοῦνους (1892)	53—54
Κεφ. ΙΓ' Μαυραγάνης ὁ προδότης καὶ τὰ νέα δεινοπαθήματα μας (1893-1894)	55—59
Κεφ. ΙΔ' Τὸ τέλος τοῦ προδότη Μαυραγάνη (1895)	59—61
Κεφ. ΙΕ' Τὰ γεγονότα τῆς Μονῆς Βαρσαβίου (1896)	61—65
Κεφ. ΙϚ' Ἐντονος δράσις τοῦ Βουλγαρικοῦ κομιτάτου καὶ ὁ περικλειῆς Μητροπολ. Ἰωακείμ Φορόπουλος (1903)	65—68
Κεφ. ΙΖ' Τὸ μετὰ τῶν Ρωμοῦνων ἐπεισόδιον διὰ τὴν κηδεῖαν ἐνὸς νεκροῦ (1903)	68—71
Κεφ. ΙΗ' Ἡ Βουλγαρικὴ ψευδεπανάστασις καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ Κρούσβου (1903)	72—76
Κεφ. ΙΘ' Τὰ ὀνόματα τῶν ἀγωνισθέντων	76—81

Μέρος Β' Ἡ ΔΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ

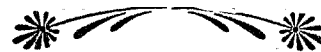
1. Τὸ Μεγάροβον	81—83
2. Τὸ Τύρνοβον	83—
3. Ἡ Νιζόπολις	83—84
4. Ἡ Μηλόβιστα	85—
5. Τὸ Γόπεσι	86—
6. Τὸ Μπούκοβον, τὸ Λάχτσι καὶ τὸ Μπροῦσνικ	86—
7. Τὸ Κρούσοβον	87—88

ΟΙ ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΙ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

1) Στέφανος Δραγούμης, 2) Παῦλος Μελάς, 3) Ἴων Δραγούμης

ΟΙ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΤΑΙ ΟΠΛΑΡΧΗΓΟΙ

1) Φίλιππος Καπετανόπουλος, 2) Πέτρος Χρίστου, 3) Γεώργιος Χρ. Μόδης, 4) Αντώνιος Ζώης, 5) Καπετάν Στέφος Γρηγορίου, 6) Ο έθνομάρτυς Σπύρος Τσάπου

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἐφορμὴν εἰς τὴν συγγραφὴν καὶ ἔκδοσιν τοῦ παρόντος βιβλίου ἔδωκέ μοι τὸ ὅτι οὐδὲν τῶν προεκδοθέντων ἔργων, τῶν πραγματοποιηθέντων τὰ τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος διαλαμβάνει ἐν λεπτομερείᾳ τὴν πατριωτικὴν δρασίαν τοῦ Μοναστηρίου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1830 μέχρι τοῦ 1903.

Εἶνε δὲ κατὰ τοσοῦτο μᾶλλον ἄξια ἀναγραφῆς τὰ γεγονότα ἐκεῖνα καθόσον προσελεύσαντο τὸ ἔδαφος διὰ τὴν μετέπειτα ἀκολουθήσασαν ἔνοπλον δρασίαν τῶν Μακεδόνων εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Μοναστηρίου.

Πόσον δὲ κολοσσιᾶς ὠφελείας πρόξενος ἐγένετο διὰ τὰ ἐν γένει συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἡ ἔνοπλος αὐτῇ δρασίς, ὡς ματαιώσασα τὰ σχέδια τῶν Βουλγάρων, οὐδεὶς νομίζομεν, τὸ ἀγνοεῖ. Διότι εἶνε τοῖς πᾶσι γνωσταὶ αἱ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν γιγαντιαία προσπάθειαι τοῦ ἐν Σοφίᾳ Μακεδονικοῦ κομιτάτου πρὸς διενέργειαν ἐπαναστατικοῦ κινήματος ἐν Μακεδονίᾳ ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἀνακηρύξεως αὐτῆς ὡς ἀυτονόμου χώρας καὶ μετ' οὐ πολὺν προσορηξέως εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

Αἱ προσπάθειαι δὲ αὗται ἂν ἐπετύγχανον, τότε οἱ Βούλγαροι δὲν θὰ εἶχον ἀνάγκην πλέον νὰ συμπήξωσι, τὸ 1912 τὴν Βαλκανικὴν Συμμαχίαν, ἡ ὁποία τόσον ἐπιωφελέης ἀπέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα, διπλασιάσασα αὐτήν.

ΟΙ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΤΑΙ ΟΠΛΑΡΧΗΓΟΙ

1) Φίλιππος Καπετανόπουλος, 2) Πέτρος Χρίστου, 3) Γεώργιος Χρ. Μόδης, 4) Αντώνιος Ζώης, 5) Καπετάν Στέφος Γρηγορίου, 6) Ό έθνομάρτυς Σπύρος Τσάπου

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἐφορμῆν εἰς τὴν συγγραφὴν καὶ ἔκδοσιν τοῦ παρόντος βιβλίου ἔδωκέ μοι τὸ ὅτι οὐδὲν τῶν προεκδοθέντων ἔργων, τῶν πραγματοποιημένων τὰ τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος διαλαμβάνει ἐν λεπτομερείᾳ τὴν πατριωτικὴν δρασίαν τοῦ Μοναστηρίου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1830 μέχρι τοῦ 1903.

Εἶνε δὲ κατὰ τοσοῦτο μᾶλλον ἄξια ἀναγραφῆς τὰ γεγονότα ἐκεῖνα καθόσον προελείπουν τὸ ἔδαφος διὰ τὴν μετέπειτα ἀκολουθήσασαν ἔνοπλον δρασίαν τῶν Μακεδόνων εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Μοναστηρίου.

Πόσον δὲ κολοσσιᾶς ὠφελείας πρόξενος ἐγένετο διὰ τὰ ἐν γένει συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἡ ἔνοπλος αὐτῆς δρασίς, ὡς ματαιώσασα τὰ σχέδια τῶν Βουλγάρων, οὐδεὶς, νομίζομεν, τὸ ἀγνοεῖ. Διότι εἶνε τοῖς πᾶσι γνωστὰ αἱ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν γιγαντιαῖαι προσπάθειαι τοῦ ἐν Σοφίᾳ Μακεδονικοῦ κομιτάτου πρὸς διενέργειαν ἐπαναστατικοῦ κινήματος ἐν Μακεδονίᾳ ἐπὶ τῇ σκοπῇ ἀνικηρῶς αὐτῆς ὡς αὐτονόμου χώρας καὶ μετ' οὐ πολὺν προσαρτήσεως εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

Αἱ προσπάθειαι δὲ αὗται ἂν ἐπετύγχανον, τότε οἱ Βούλγαροι δὲν θὰ εἶχον ἀνάγκην πλέον νὰ συμπήξωσι, τὸ 1912 τὴν Βαλκανικὴν Συμμαχίαν, ἡ ὁποία τόσον ἐποφελῆς ἀπέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα, διπλασιάσασα αὐτήν.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ὅλαι αἱ πόλεις τῆς Μακεδονίας ἔλαβον μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ μετὰ πολλοῦ ἔδρασαν πατριωτισμοῦ, εἰς τὸ Μοναστήρι ὅμως ἔλαχεν ὁ κληρὸς νὰ ὑποβασιτάσῃ τὸ μεγαλείτερον φορτίον ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς του θέσεως, πολεμήσαν οὐ μόνον κατὰ τῶν Βουλγαρικῶν δολοπλοκιῶν ἀλλὰ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ καὶ κατὰ πολλῶν ἄλλων προπαγανδῶν καὶ ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οἱ ὅποιοι εἶχον στρατοπεδεύσῃ ἐκεῖ, καὶ κατ' αὐτῆς ἀκόμη τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Ἡμεῖς δὲ οἱ κάτοικοί της ἐξετελέσαμεν τὸ πατριωτικόν μας καθήκον εἰς τὴν ἐντέλειαν, δοξάσαντες τὴν πατρίδα μας. Καὶ τὸ ὅτι μὲν δὲν ἐστάθη δυνατὸν κατὰ τὴν διανομήν τῆς ἐκ τοῦ Βουλκανικοῦ πολέμου λείας νὰ περιληφθῇ καὶ ἡ πατρίς μας ἐντὸς τῶν ἑλληνικῶν ὁρίων, ἀποτελεῖ βεβαίως δι' ἡμᾶς ὑψίστου βαθμοῦ ἀτύχημα καὶ τὸ ἔχομεν ἀλησμόνητον παράπονον. Μᾶς παρηγορεῖ ἐν τούτοις ἡ ἰδέα ὅτι *ἀπὸ ἀπόψεως τῶν γενικῶν συμφερόντων τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ὅλου ἀγῶνος ὠφελημένον.*

Ο ΣΥΓΓΡΑΣΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὡς γνωστόν, ὁ Μακεδονικὸς ἀγὼν, ὁ ὁποῖος προελείανε τὴν ὁδὸν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ τῆς προσαρτήσεως τοῦ μείζονος αὐτῆς μέρους εἰς τὴν Ἑλλάδα, διαιρεῖται εἰς δύο περιόδους.

Καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην περίοδον ὑπάγονται οἱ ἀγῶνες τῶν Μακεδόνων **οἱ πνευματικοί**, οἱ ὅποιοι σκοπὸν εἶχον τὴν διὰ τῆς καλλιέργειας τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐμπεδώσεως τῆς πίστεως πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν συσσωμάτωσιν τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς καὶ τὴν καλλιέργειαν καὶ γιγάντωσιν τῆς ἰδέας τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῶν ἀπὸ τῶν Τούρκων καὶ τῆς προσαρτήσεως εἰς τὴν Μητέρα Ἑλλάδα. Ὡστε ἡ περίοδος αὕτη δύναται νὰ ὀνομασθῇ: **Περίοδος τοῦ πνευματικοῦ Ἀγῶνος**. Ἀρχίζει δὲ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1830 καὶ λήγει τῷ 1903, ὅποτε ἤρχισεν ἡ **δευτέρα περίοδος, ἡ τῆς ἐνόπλου δράσεως**, διὰ τῆς διοργανώσεως ἀνταρτικῶν σωμάτων κ. τ. λ.

Καὶ ἡ μὲν ἀρχὴ τῆς δράσεως τῆς πρώτης περιόδου ἦτο ἥρεμος, περιοριζομένη κυρίως εἰς τὴν συσπείρωσιν τοῦ λαοῦ περὶ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον μὲ ἐλαχίστην ἐπίδοσιν εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰ Σχολεῖα. Ἦρχεῖτο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ χριστιανικὸς κόσμος

εις τὸ νὰ κατορθῆ νὰ ἀμύνεται κατὰ τῶν βιαιοτήτων τῶν Τούρκων, λαοῦ τε καὶ κυβερνώντων, ὡς ἔρυσμα δὲ καὶ συναρῶν εἰς τοῦτο εἶχε τὸ Πατριαρχεῖον.

Βαθμηδὸν ὅμως καὶ κατ' ὀλίγον, ἐπειδὴ ἤρχισαν νὰ ἀναφαίνονται αἱ διάφοροι προπαγάνδαι καὶ νὰ ἀντιδρῶσιν εἰς τὸν εἰρηρικὸν αὐτὸν ἀγῶνα, ἡ δοῦσα προσέλαβε ζωηροτέραν καὶ ἐντονωτέραν χροιάν, ἤρχισαν νὰ ἰδρύνονται σχολεῦ καὶ διάφορα σωματεῖα, τὰ ὁποῖα, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς φιланθρωπίας καὶ τῆς διαδόσεως τῆς παιδείας, ἐκαλλιέργουν τὴν **Μεγάλην ἰδέαν**, φανατίζοντες οὐ μόνον τοὺς ἄνδρας ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς γυναῖκας καὶ τὰ ἀνήλικα παιδιά.

Ἡ δευτέρα περίοδος ἤρχισε τὸ 1904 καὶ ἔληξε τὸ 1908 μὲ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος.

Κατόπιν τὸ 1912 ἐπῆλθεν ἡ Βαλκανικὴ συννερόησις, ἣν ἐπιηκολούθησεν ὁ Βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος, καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἰσῆλθε νικητῆς καὶ τροπαιοῦχος εἰς τὰ Μακεδονικὰ ἐδάφη, καὶ οὕτω κατὰ μέγα μέρος ἐξεπληρώθησαν οἱ πατροπαράδοτοι πόθοι καὶ τὰ ὄνειρα, μὲ τὰ ὁποῖα τόσαι κατὰ συνέχειαν γενναῖαι ἐγαλουχήθησαν.

Εἶνε δὲ τοῖς πᾶσι γνωστὸν ὅτι ἡ πόλις τοῦ Μοναστηρίου διεκρίθη κατ' ἀμφοτέρας ταύτας τὰς περιόδους τοῦ ἀγῶνος, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἀποτελοῦσα τρόπον τινὰ τὴν καρδίαν καὶ τὸν πυρῆνα τῆς Μακεδονίας, ἐκεῖ εἶχαν στρέψη τὰ βλέμματα τῶν καὶ στήση τὰ δίκτυα αἱ διάφοροι προπαγάνδαι καὶ οἱ πατροπαράδοτοι ἔχθροὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οἱ δὲ Ἕλληνες κάτοικοί της ἐπέδειξαν, καθ' ὅλην τὴν ἐπακολουθήσαντα πύλην, ἀπαράμιλλον καὶ παραδειγματικὸν πατριωτισμὸν, θυσίας, σάντες οἰκογενειακὴν ἡσυχίαν καὶ περιουσίαν, φυλακισθέντες ἐξορισθέντες, προπηλακισθέντες, πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ τὴν ζωὴν τῶν προσεγγκόντες εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος.

Ἡμεῖς ἐν τῷ παρόντι πονήματι θὰ ἐξιστορήσωμεν τὰ γεγονότα τὰ λαβόντα χώραν ἐν Μοναστηρίῳ καὶ τοῖς περιχώροις κατὰ τὴν πρώτην μόνων περιόδον, διότι διὰ τῆς δευτέρας περιόδου ἐγράφησαν ἄρκετὰ πονήματα καὶ θεωροῦμεν περιττὸν καὶ ἄσκοπον νὰ τὰ ἐπαναλάβωμεν. Ἠρόσθημεν δὲ ταῦτα, τὰ μὲν τῆς νεωτέρας ἐποχῆς ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως, τὰ δὲ τῆς παλαιότερας ἐξ ὅσων μετεδόθησαν ἡμῖν παρὰ τῶν προγενεστέρων ἡμῶν, γονέων, συγγενῶν καὶ φίλων, πρὸ πάντων δὲ τοῦ μακαρίτου πατρὸς μου, ὅστις οὐ μόνον εἶχε λάβῃ ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἐθνικὴν δοῦσαν, ἀλλὰ ἦτο καὶ περικομισμένος μὲ ἀπείρητον μνημονικὸν καὶ διηγηματικὴν ἱκανότητα οὐκ ὀλίγην. Διὰ δὲ τὴν δοῦσαν τῶν περιχώρων προσέτρεξα καὶ ἐζήτησα λεπτομερείαις τῶν ἐκεῖ λαβόντων χώρων γεγονότων ἀπὸ διαφόρους ἐπιζῶντας καὶ ἐνταῦθα ἐγκατεστημένους κατοίκους τότε αὐτῶν, οἱ ὅποιοι πάνυ εὐγενῶς καὶ προθυμῶς μοῦ παρέσχον αὐτάς.

ΜΕΡΟΣ Α΄.

Η ΔΡΑΣΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ

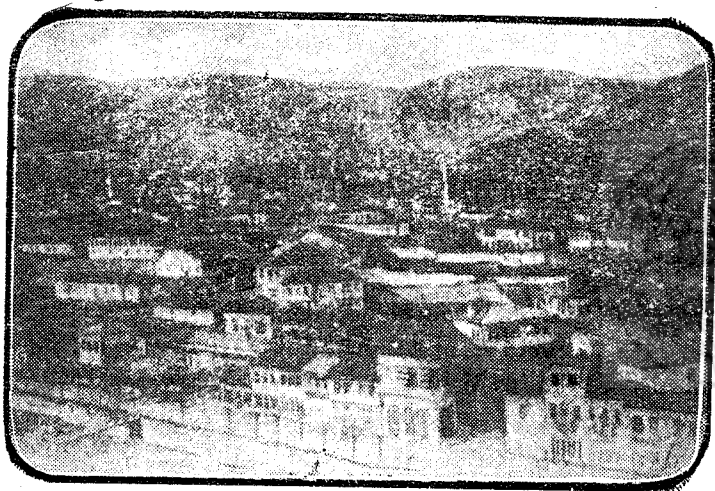

Ἡ πόλις τοῦ Μοναστηρίου εἶνε κτισμένη παρὰ τὴν ἀρχαίαν Ἡράκλειαν, ἥτοι παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Περιστερίου, ἀποτελοῦντος συνέχειαν τῆς βουνοσειρᾶς τοῦ Βαρνοῦντος.

Λέγεται ὅτι ὅταν οἱ Τοῦρκοι κατέκτησαν αὐτήν, ἦτο πολὺ μικρά, οἱ δὲ κάτοικοί της ἦσαν οἱ πλείστοι καλόγηροι, οἱ ὅποιοι εἶχαν κτίσει πολλὰ μικρὰ μοναστήρια, ἐκ τούτου δὲ προῆλθε καὶ ἡ ὀνομασία αὐτῆς. Τινὲς ὅμως τῶν ἄλλοθινῶν γειτόνων μας, ἠρέσκοντο νὰ ὀνομάζωσιν αὐτήν **Βιτώλια**, ἡ ὅποια ὀνομασία δύο εἶχεν ἐκδοχάς. Τὴν μίαν διεξεδίκουν οἱ Ἄλβανοὶ ὀνομάσαντες αὐτήν «Βιτόγια», ὅπερ ἄλβανιστὶ σημαίνει περιστέρι, κατ' ἐκδοχὴν τοῦ ὄρους Περιστερίου. Τὴν ἄλλην οἱ Σλαῦοι, οἱ ὅποιοι εἶχαν κάμῃ ἐκεῖ πολλὰς ἐπιδρομὰς ἀπὸ τοῦ ἔτους 600 καὶ ἐντεῦθεν μὲ ἀρχηγὸν κάποιον «Τόλη», καὶ ἐπειδὴ οὗτος πολλὰς συνῆψε μάχας περὶ τὴν πόλιν, ὠνόμασαν αὐτήν «Μπιϊ-Τόλη», τοῦθ' ὅπερ σλαυιστὶ σημαίνει «ἀγῶνες τοῦ Τόλη». Ἄλλη ἐκδοχὴ, ἡ μᾶλλον πιθα-

νατέρα, εἶνε ὅτι οἱ Σλαῦοι ὠνόμασαν τὴν πόλιν Βιτάλια ἐκ τοῦ **Ὀμπτέλ**, ὅπερ σλανῆσι σημαίνει Μοναστήριον. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ κάτοικοι τῆς ἦσαν οἱ πλείστοι Ἕλληνες, ἐπεκράτησεν ἡ ἑλληνικὴ ὀνομασία «Μοναστήριον», τὴν ὁποίαν παρέδεχθησαν καὶ ἐχρησιμοποιοῦν οἱ Τούρκοι καθ' ὅλα τὰ 400 ἔτη τῆς κατοχῆς των. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Εὐρωπαῖοι Γεωγράφοι αὐτὴν τὴν ὀνομασίαν μεταχειρίζονται.

Τὸ Μοναστήριον.

Εἴπομεν λοιπὸν ὅτι ἡ πόλις κατ' ἀρχὰς ἦτο πολὺ μικρά. Βαθμηδὸν ὅμως καὶ κατ' ὀλίγον οἱ Τούρκοι τὴν ἐμεγάλωσαν σὺν τῷ χρόνῳ δὲ τὴν ἔκαμαν ἔδραν Διοικήσεως ὀλοκλήρου τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας καὶ μέρους τῆς Ἀλβανίας. Ὁ διοικητὴς τῆς ἐλέγετο κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη «**Ρούμελη -- Βαλσαῖ**» τούτῳσι «Διοικητὴς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας». Ἡ δικαιοδοσία του ἐξετείνετο πρὸς Ἀνατολὰς μὲν μέχρι Σκοπείων πρὸς Δυσμὰς δὲ περιελάμβανε τὴν Καστορίαν, Σέρβια, Κοζάνην, Σόροβιτς, Κορυτσάν, Δίβραν καὶ Ἐλβασάνιον.

Κατόπιν ἐγένετο καὶ ἔδρα τοῦ Γ'. Στρατιωτικοῦ Σώματος, τὸ ὁποῖον εἶχε διακλαδώσεις καὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Οἱ κάτοικοι τῆς ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον Ἕλληνες, κάμποσοι Τούρκοι, ὀλίγοι Ἑβραῖοι, ὀλίγοι Σλαῦοι καὶ μερικοὶ Κουτσόβλαχοι. Οἱ δύο τελευταῖοι ὅμως εἶχον κατὰ τὸ πλεῖστον ἑλληνικὰ φρονήματα καὶ ἦσαν συνδεδεμένοι ἀρρήκτως μὲ τὸ ἑλληνικὸν σχοιχεῖον, ἀφοῦ οἱ Τούρκοι ὠνόμαζον ὄλους τοὺς χριστιανοὺς ἀδιακρίτως «**Ρούμ**», δηλ. Ρωμηούς.

Ἦτο ἔδρα τοῦ Μητροπολίτου **Πελαγονείας**, κατελήφθη δὲ παρὰ τῶν Σέρβων κατὰ τὸν Βαλκανοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912.

Τὸ κλίμα τῆς πόλεως εἶνε ὑγιεινόν, ὄχι πολὺ θερμὸν τὸ καλοκαίρι, μὲ νερὰ ἀφθονα καὶ καθαρὰ πόσιμα. Κατὰ τὸν χειμῶνα ὅμως ἐπικρατεῖ ἀρκετὸν ψῦχος, διότι ἀφθονος χιὼν πίπτει, ἡ δὲ δμίχλη τῆς νυκτὸς παγώνει ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ οἰκοδομῶν καὶ μετασηματίζεται εἰς μικρὰ καὶ ἀφθονα κρύσταλλα, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ Τούρκοι εἶχαν προσδώσει τὴν ὀνομασίαν «σινιάκ». Οἱ κάτοικοι τῆς ὅμως εἶνε ἐξοικειωμένοι μὲ τὸ κλίμα καὶ εἶναι ὑγιέστατοι.

Ἡ παγωμένη δμίχλη τοῦ Μοναστηρίου.

Ὁ κάμπος τῆς εἶνε ἀρκετὰ ἐκτεταμένος καὶ εὐφορώτα-

τος εἰς γεννήματα δημητριακά, λαχανικά καὶ τὰ παρόμοια, ἀρδευόμενος ἀπὸ τὸν **Ἐριγῶνα** ποταμὸν.

Ὁ πόλις διασχίζεται ἀπὸ τὸν χεῖμαρον **Ἵδραγόραν**, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰς βροχερὰς ἡμέρας γίνεται πολὺ ζυηρός, εἰς τὰς ἀρχὰς δέ, πρὶν ἢ περιφραχθοῦν καταλλήλως αἱ ὄχθαι του, ἐπέφερε σημαντικὰς ζημίας καὶ πλημμύρας εἰς τὰς γειτονικὰς οἰκοδομὰς καὶ συνοικίας. Ὀλίγον δὲ ἔξωθεν τῆς πόλεως καὶ νοτιανατολικῶς αὐτῆς, παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἵδραγόρα, διήρχετο ἡ ἱστορικὴ **Ἐγνατία Ὀδός**, ἣτις συνέδεεν ἐπὶ Ρωμαιοκρατίας τὴν Ῥώμην μὲ τὸ Βυζάντιον, κατερχομένη ἐκ Δυρραχίου.

Οἱ κάτοικοί της εὐημεροῦσαν ἀνέκαθεν, ἐπιδεδομένοι οἱ πλείστοι εἰς τὸ ἐμπόριον μετὰ τῶν ἀναλόγων βιοτεχνικῶν τέξεων. Τελευταίως εἶχεν ἰδρυθῆ καὶ μέγα Ἐργοστάσιον Ὑφασμάτων, ἐν τῷ προαστείῳ τοῦ Διχόβου.

Ἦσαν τιμιώτατοι εἰς τὰς συναλλαγὰς. Διὰ τοῦτο μεγάλης ἐμπορικῆς ὑπολήψεως ἀπήλαιον παρὰ τε τῇ ἀγορᾷ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ ἔξωτερικοῦ. Ἐλάχιστοι ἐξενητεύοντο. Ἠγάπων περισσότερο τὴν πατρίδα των ἀπὸ τὰ πολλὰ χρήματα ποῦ ἀποκτῶνται στὴν ξενητεία.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως τὴν ἐποχὴν τῆς ὑπὸ τῶν Σέρβων καταλήψεως αὐτῆς ἐκυμαίνετο μεταξὺ 50 - 60 χιλιάδων κατοίκων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΤΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ

Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπιδόσεως τῶν χριστιανῶν εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὴν παιδείαν χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1830. Τότε ἰδρύθη τὸ πρῶτον καὶ μοναδικὸν σχολεῖον μὲ διδάσκαλον κάποιον **Ν. Βαρνάβαν** ὀνομαζόμενον.

Ἡ σχολὴ αὕτη ἀπετελεῖτο ἀπὸ ὀκτὼ τάξεις, ἦτοι πέντε τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου καὶ τρεῖς τοῦ Ἑλληνικοῦ.

Συνετηρεῖτο ἀπὸ τὰς εἰσπράξεις τῆς Ἐκκλησίας καὶ μερικὰς συνδρομὰς τῶν πολιτῶν.

Τὸ διδασκαλικὸν προσωπικὸν του ἀπετελεῖτο ἀπὸ μόνον τὸν Βαρνάβαν μὲ ἓνα περιορισμένης μορφώσεως ἱερέα βοηθόν, διδάσκοντα τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν διὰ νὰ παρασκευασθῶσι ἀναγνώσται, κανονάρχαι ψαλτῶν καὶ ἱερεῖς. Ὁ ἴδιος ὁμοῦ ὁ Βαρνάβας, ἄγνωστον ποῦ παιδευθεὶς, ἐκείνητο εὐρεῖαν μόρφωσιν εἰς τε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐν γένει φιλολογίαν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰς ἐγκυκλοπαιδικὰς γνώσεις. Ἀφοῦ ἐδίδασκε τοὺς πλείστους τῶν ἀρχαίων συγγραφέων εἰς τὰς μεγαλειτέρας τάξεις, εἰς δὲ τὴν τελευταίαν καὶ τὸν Σοφοκλῆν καὶ τὸν Αἰσχύλον. Εἰς τὰ Μαθηματικά ἡ διδασκαλία ἐπροχωροῦσε μέχρι τῆς Ἀλγέβρας.

Μαθηταὶ ἐφοίτων εἰς ὀλόκληρον τὸ σχολεῖον 25-30 μόνον, διότι ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐθεωρεῖτο μεγάλη πολυτέλεια δι' ἓνα γονέα νὰ στείλῃ τὰ τέκνα του εἰς τὸ σχολεῖον ἀντὶ νὰ τὰ ἐμάθη καμμιὰ βιοποριστικὴ τέχνη.

Αἱ ὄραι τῆς διδασκαλίας ἦσαν ἀπροσδιόριστοι. Ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἤρχιζαν μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου καὶ ἐτελείωναν μὲ τὴν δύσιν.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ διδασκαλία ἦτον ὑφ' ὄλας τὰς ἐπόψεις πατριωτικῆς, ἀφοῦ ἡ ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἦτο εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν, ἄσματα δὲ ἐδιδάσκοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἡρωϊκὰ καὶ θούρια, τοῦ Ρήγα Φερραίου, Σολομοῦ καὶ ἄλλων. Δέν ἔλειπε δὲ καὶ τὸ μάθημα τῆς Γυμναστικῆς. Ἐν γένει, ὀλίγοι ἦσαν οἱ μαθηταί, ἀλλὰ μετὰ παραδειγματικῆς ζήσεως παρηκολούθουν τὰ διάφορα μαθήματα, ἐμπνεόμενοι φυσικὰ εἰς τοῦτο ἀπὸ τὸν ἀπαράμιλλον ζῆλον, ὃν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς διδασκαλίας ἐπεδεικνυεν ὁ διδάσκαλός των. Ἐλεγχος ἐκ μέρους τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν δέν ἐγένετο τότε, ὡς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, διὰ τοῦτο ἡ διδασκαλία οἰουδήποτε μαθήματος ἦτο ἐλευθέρω.

Μαθηταὶ παρακολογήσαντες ὅλας τὰς ὀκτὼ τάξεις καὶ εὐδοκίμως ἀποφοιτήσαντες ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς:

Σπάσης Παπαναοῦμ, Κων/τίνος Παπαναοῦμ, Κων/τίνος Γεώργης, Ναοῦμ Νάκας, Γεώργιος Παπακοσμᾶς, Κων/τίνος Κτενᾶς, Ἀναστ. Τζέρρος, Χαράλαμπος Τριανταφυλλίδης, Στέφανος Τζέρρος, Γεώργιος Τσαλλῆς, Ναοῦμ Νικαρούσης, Ἀναστ. Πίσχας καὶ Ἀθανάσιος Ἀνέστη.

1) Κων/τίνος Παπαναοῦμ, 2) Ἀρχιδιάκονος Στέφανος, 3) Κων/τίνος Γεώργης, 4) Ναοῦμ Νάκας, 5) Γεώργιος Παπακοσμᾶς, 6) Χαράλαμπος Τριανταφυλλίδης.

Ἐκ τούτων οἱ μὲν ὀκτὼ πρῶτοι ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῆς κοινότητος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαρνάβα ὡς διδάσκα-

λοι καταρτίσαντες ὁ μὲν Γ. Παπακοσμᾶς μὲ βοήθην τὸν Χ. Τριανταφυλλίδην τὸ **Κεντρικὸν Δημοτικὸν Σχολεῖον**, οἱ Κ. Γεώργης, Ν. Νάκας, καὶ Ἀ. Τζέρρος τὸ **Ἑλληνικὸν Σχολεῖον**, οἱ Σπάσης καὶ Κων/τίνος Παπαναοῦμ τὸ **Β' Δημοτ. Σχολεῖον**, εἰς τὴν συνοικίαν Μεσχὰρ Μαχαλᾶ, καὶ ὁ Κ. Κτενᾶς τὸ **Γ' Δημοτ. Σχολεῖον** εἰς Ἀρναοῦτ Μαχαλᾶ. Ὁ δὲ Στέφανος Τζέρρος προεχειρίσθη εἰς ἀρχιδιάκονον τοῦ Μητροπολίτου Πελαγονείας, καὶ ὡς τοιοῦτος ἐπὶ 40 ἔτη εὐδοκίμως ἐξυτηρέτησεν ἐκκλησίαν καὶ πατριδα.

Οἱ τέσσαρες ἄλλοι, καθὸ πλουσιόπαιδα, ἐπεδόθησαν εἰς τὸ ἐμπόριον, ἐχρημάτισαν ὅμως ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν ἔφοροι τῶν Σχολείων καὶ ἐπίτροποι τῆς Ἐκκλησίας, φροντίζοντες διὰ τὴν ἐξοικονόμησιν τῶν ἀναγκαίων πρὸς συντήρησιν τῶν σχολείων πόρων καὶ τὴν πληρωμὴν τῶν μισθοδοσιῶν τῶν διδασκάλων.

Αὕτη εἶνε ἡ ἀρχὴ τῆς ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως τοῦ Μοναστηρίου, ἡ ὁποία ἐγιναντώθη βραδύτερον, ὡς θὰ ἴδωμεν, κατόπιν τῆς εἰσχωρήσεως τῶν προπαγανδῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΑΝΕΓΕΡΣΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΟ 1830

Ἐκκλησίαι εἰς ὀλόκληρον τὴν πόλιν ἦσαν μόνον δύο. Ἡ μία εἰς τὸ κέντρον αὐτῆς, ἐπ' ὀνόματι τοῦ **Ἁγίου Δημητρίου** ἡ δὲ ἄλλη μικροτέρα, ἐπ' ὀνόματι τῆς **Ἁγίας Κυριακῆς**, εἰς τὸ ἄκρον τῆς πόλεως, παρὰ τὸ ὀμώνυμον Νεκροταφεῖον.

Βραδύτερον ἐκτίσθησαν ἕτερα δύο παρεκκλήσια εἰς ἄλλα δύο νεκροταφεῖα, τοῦ **Ντοβλετζικ** καὶ τοῦ **Μπουκόδου**,

τὰ ὁποῖα, πολὺ μακρὰν τῆς πόλεως εὐρισκόμενα, ἐχρησιμοποιοῦντο μόνον κατὰ τὰς κηδεῖας διὰ τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν.

Ἄν καὶ ἡ πόλις ἦτο ἀρκετὰ μεγάλη καὶ δὲν ἐπῆρκουν αἱ δύο ἐκκλησίαι διὰ τὰ ἀνταποκριθοῦν εἰς τὰς ἀνάγκας ὁλοκλήρου τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ, δὲν ἐστάθη δυνατὸν νὰ κτισθῇ καὶ ἄλλη διὰ τὸν λόγον ὅτι οἱ Τοῦρκοι τοῦ Μοναστηριοῦ διεκρίνοντο διὰ τὴν μεγάλην φανατικότητα καὶ τὸ μίσος τῶν πρὸς πᾶν χριστιανικὸν καὶ δὲν ἐπέτρεπον τὴν ἀνέγερσιν καὶ ἄλλης ἐκκλησίας, ἂν καὶ αὐτοὶ εἶχαν 15 περίπου τζαμιά, δηλ. εἰς κάθε συνοικίαν ἀνὰ ἓν.

Ἐκ τῶν δύο λοιπὸν ἐκκλησιῶν, ἡ μεγαλειτέρα καὶ μεγαλοπρεπεστέρα ἦτο ἡ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, κτισθεῖσα τὸ 1830 ὑπὸ τὰς ἀκολούθους συνθήκας καὶ περιπετείας, ἐπὶ Μητροπολίτου Γρηγορίου, τοῦ μετέπειτα Σεβρῶν καὶ τελευταίου Κωνσταντινουπόλεως (1825-1833).

Τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ ναοῦ εἶχε προηγηθῆ μία μεγάλη πυρκαϊά, ἡ ὁποία ἀπετέφρωσε μέγιστον μέρος τῆς πόλεως συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς μοναδικῆς τότε ἐκκλησίας, μικρᾶς μὲν, ἀλλ' ἐπαρκούσης ὅπωςδήποτε εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τοῦ πληθυσμοῦ μὴ ὄντος τότε τόσοσιν συμπεπυκνωμένου, ὅσον βραδύτερον.

Βαρέως φέροντες οἱ χριστιανοὶ τὴν στέρησίν των αὐτῆν, καθ' ὅτι οὔτε ἡ τῆς Ἁγίας Κυριακῆς ἐκκλησία ὑπῆρχε τότε, ἤρχισαν ἀμέσως νὰ ἐτοιμάζονται πυρετωδῶς διὰ τὴν ἀνέγερσιν ἄλλης ἐκκλησίας, παρὰ τὸν χῶρον τῆς καίσεως, συλλέγοντες γενναίας συνδρομὰς ἐντεῦθεν κακεῖθεν καὶ καταγινομένοι καταλλήλως ἵνα ἐφοδιασθῶσι μὲ τὴν σχετικὴν ὑπουργικὴν ἄδειαν, τὸ «**φιρμάνιον**» λεγόμενον. Καὶ αἱ μὲν συνδρομαὶ ἐπεσφραγεύοντο ἀφθονοί, τὸ φερμάνι ὅμως ἀργοῦσε νὰ ἔλθῃ ἐκ Κων/πόλεως καὶ μῆνες ὀλόκληροι παρήρχοντο χωρὶς νὰ ἐκδοθῇ. Ὁ λόγος τῆς βραδύτητος ἦτο ὅτι ὁ Τουρκικὸς πληθυσμὸς, πληροφορηθεὶς ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἐτοιμάζοντο νὰ κτί-

σουν τὴν νέαν ἐκκλησίαν πολὺ μεγαλειτέραν καὶ μεγαλοπρεπεστέραν τῆς καίσεως, ἀντέδρα καταλλήλως καὶ οὕτω παρετίνατο ἐπ' ἀπειρον ἡ χορηγήσις τῆς ἀδείας.

Εὐτυχῶς τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἔτυχε νὰ διορισθῇ Διοικητῆς κάποιος πασσᾶς, μὲ τὸν ὁποῖον ἐγνωρίζετο ὁ Μητροπολίτης μας, διότι ὡς χρηματίας Συνοδικὸς εἶχεν ἔλθῃ εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ αὐτὸν ἐν Κων/πόλει καὶ ἀμέσως παρουσιασθεὶς πρὸς αὐτόν, τὸν παρεκάλεσε θερμῶς νὰ λυπηθῇ τοὺς χριστιανούς, διότι ἐκκλησιάζοντο εἰς τὸ ὑπαιθρον, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς καίσεως ἐκκλησίας καὶ νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν παροχὴν τῆς ἀδείας.

Πράγματι ὁ διοικητῆς, καὶ φύσει ἀγαθὸς ὢν, εἰσήκουσε τὴν παράκλησιν καὶ ἐντὸς 15 ἡμερῶν ἔφερεν ἐκ Κων/πόλεως τὸ πολυπόθητον φερμάνιον. Καὶ οὕτως ἤρχισεν ἡ ἀνοικοδόμησις πρὸς μεγίστην χαρὰν τῶν χριστιανῶν.

Τὸ τί ἐπηκολούθησε κατόπιν εἶνε ἀνώτερον πάσης περιγραφῆς. Ἄνδρες, γυναῖκες παιδιὰ ὄλων τῶν τάξεων τῶν πολιτῶν, καὶ τῶν καλλιτέρων οικογενειῶν μὴ ἐξαιρουμένων, ὅλοι εἰργάζοντο πυρετωδῶς, ἕκαστος τὸ κατὰ δύναμιν, ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς εἰς τὴν κτιζομένην ἐκκλησίαν. Προσῆρχοντο καὶ ἀπὸ τὰ περίχωρα κτίσται καὶ ἐργάται καὶ εἰργάζοντο δωρεάν, ἡ ζωηροτέρα δὲ ἐργασία ἐγένετο τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτὰς. Ἄλλοι ἔφερναν καὶ ἐχαρίζαν ἀσβέστι, πέτρες, τοῦβλα, ἄμμον, ἄλλοι ξυλείαν, πλάκες, ἄλλοι εἰκονίσματα καὶ ἄλλοι ἄλλα ἀναγκαζοῦντα πράγματα. Ἐβιάζοντο μὴ τυχὸν κατόπιν ἀντιδράσεως ἐκ μέρους τοῦ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ σταματήσῃ τὸ ἔργον. Τόσων δὲ γοργῇ καὶ πυρετώδῃ ὑπῆρξεν ἡ ἐργασία ὥστε ὁ μεγαλοπρεπὴς αὐτὸς ναὸς, ὁ καὶ τὴν σήμερον ἀκόμη σωζόμενος καὶ ἐπισύρων τὸν θαυμασμόν ὄλων τῶν ἐπισεπτομένων αὐτὸν ἤρχισε κτιζόμενος περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου καὶ ὀλοκληρώθη τελείως περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου, δηλ. εἰς διάστημα τριῶν μόνον μηνῶν. Τὴν δὲ 26 Ὀκτωβρίου, ἡμέραν τοῦ Ἁγίου τῆς Ἐκκλησίας, ἐτελέσθησαν πανδήμως καὶ μεγαλοπρεπέστατα τὰ ἐγκαίνια.

Ὁ συνωστισμὸς τῶν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀπανταχόμεν συρρευσάντων εὐλαβῶν ὑπῆρξε τοιοῦτος καὶ τόσον γενναῖα ὑπῆρξαν αἱ εἰς τοὺς δίσκους καὶ ἄλλα δῶρα εἰσφοραὶ τῶν προσελθόντων, ὥστε ἐκαλύφθη ἕξ αὐτῶν ἓνα ἀρκετὰ στρογγύλον ποσὸν, τὸ ὁποῖον εἶχε δεήσῃ νὰ δανεισθῶσιν οἱ ἐπίτροποι κατὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν.

Ἀρχιτέκτων τῆς κατασκευῆς ἦτο κάποιος **Παῦλος Ζαγορέσιος**, ἄνθρωπος ἀπλοϊκὸς μὲν ἀλλὰ ἐξυπνότατος καὶ κερκτημένος πολλὴν πείραν εἰς τὸ ἐπάγγελμά του. Τὸ σχέδιον τὸ ἐπαρουσίασεν εἰς τὴν Μητροπόλιν ἐκτισιμένον μὲ μικρὰ ξυλαράκια καὶ σανιδάκια, ὅπως εἶνε μερικὰ παιγνιδάκια τῶν μικρῶν παιδιῶν, ἐνῶ ἄλλοι 2—3 ἀρχιτέκτονες εἶχαν παρασκευάσῃ καὶ ἐπέδειξαν τακτικὰ σχέδια, ἐπὶ χάριτος σχεδιασμένα. Καὶ ὅμως εἰς αὐτὸν ἐδόθη ἡ προτίμησις.

Καὶ ἐπληρώθη μὲν καταλλήλως διὰ τὸν κόπον του, τὰ διάφορα ὅμως δῶρα, τὰ ὁποῖα τοῦ προσεφέρθησαν παρὰ διαφόρων, κατὰ τὴν παλαιὰν συνήθειαν, ὅταν ἐκάλυπτε τὸ κτίριον διὰ τῆς στέγης, τὰ ἀφιέρωσεν ὅλα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, πλὴν ἑνὸς βαρελίου κρασιοῦ, τὸ ὁποῖον τοῦ ἐχάρισεν ἡ συντεχνία τῶν Οἰνοπνευματοπωλῶν καὶ τὸ ὁποῖον ἐκράτησε διὰ τὸν ἑαυτὸν του, διότι πολὺ φίλος τοῦ οἴνου ἐτύγχανε. Μάλιστα διηγοῦνται ὅτι καὶ τὸ βαρέλιον τὸ ἀνεβίβασε γεμάτο, κατὰ τὴν συνήθειαν, δι' ἀνεγκυστήρος μέχρι τῆς στέγης, ὅπως ἀνεβίβασαν τότε καὶ ὅλα τὰ ἄλλα δῶρα, ἐκφωνοῦντος ἑνὸς καλλιφώνου μαστόρου μεγαλοφώνως τὸ ὄνομα τοῦ δωρήσαντος μετὰ πολλῶν εὐχαριστιῶν καὶ εὐχῶν. «νὰ ζήσῃ πολλὰ χρόνια κτλ.»

Σημειωτέον ὅτι τὸ ἀρχικὸν σχέδιον, τὸ καὶ διὰ τοῦ φερμανίου ἐγκριθέν, ἦτο νὰ ἀνυψωθῇ τὸ κτίριον ἀκόμη 1 1)2 μέτρον, φανατισθέντες ὅμως καὶ ἐρεθισθέντες οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς οἰκοδομῆς, ἐπῆγαν παρὰ τῷ Διοικητῇ καὶ ἀπειλήσαντες στάσιν τοῦ ὄχλου, ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ καλέσῃ τὸν Μητροπολίτην καὶ νὰ τῷ συστήσῃ νὰ σταματήσῃ

ἢ περαιτέρω ἀνύψωσις, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐγένετο. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὁ γυναικωνίτης εἶνε πολὺ χαμηλός.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ ἱστορικὸν τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ περιβλέπτου τούτου ναοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΜΑΡΓΑΡΙΤΟΥ ΔΗΜΙΤΖΑ (1851)

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι τὸ πρῶτον σχολεῖον τοῦ Μοναστηρίου ἴδρυσεν ὁ Βαρνάβας.

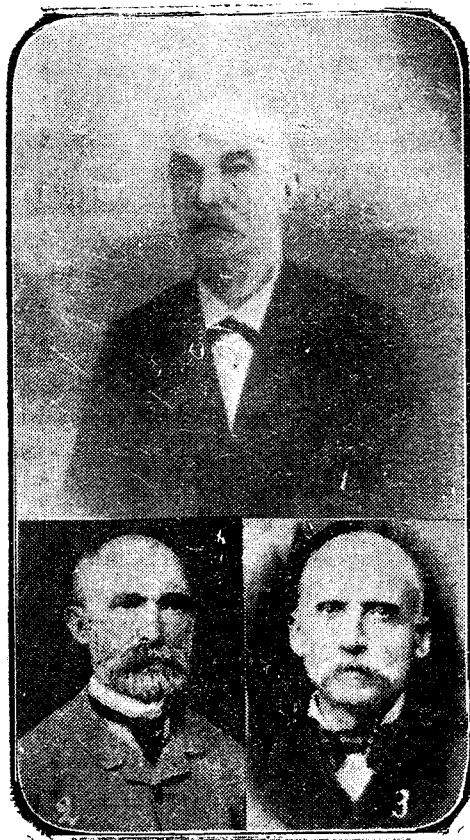
Ἐκ παραλλήλου ὅμως μὲ τὴν σχολὴν αὐτήν, ἡ ὁποία ἦτο κοινωτική, ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1851 λειτουργοῦν καὶ ἕτερον σχολεῖον, **ἰδιωτικὸν** τοῦτο, ἰδρυθὲν παρὰ τοῦ Μαργαρίτη Δήμιτσα, ἕξ Ἀχρίδος μὲν καταγομένου, ἐν Μοναστηρίῳ δὲ ἐγκατεστημένου.

Ἡ σχολὴ αὕτη ἦτο κάλλιστα κατηρητισμένη, διότι πλὴν τοῦ Διευθυντοῦ αὐτῆς ἐδίδασκον ἐν αὐτῇ καὶ οἱ διδάσκαλοι Ἀναστάσιος Πηχεῶν, Σεραφεῖμ Ματλῆς καὶ Ν. Χαλκιοπούλος. Εἶχε καὶ οἰκοτροφεῖον διότι ἐσύχναζον ἐν αὐτῇ καὶ μαθηταὶ ἐκ τῶν περιχώρων. Οἱ δὲ ὅλοι φοιτῶντες ἐν αὐτῇ ἀνῆρχοντο πάντοτε εἰς 80. Εἶχε τάξεις Δημοτικῆς Σχολῆς, Ἑλληνικοῦ καὶ μίαν Γυμνασιακὴν.

Ἐλειτούργησε μέχρι τοῦ ἔτους 1865 ὁπότε διελύθη λόγῳ τοῦ ὅτι εἶχον ἀρχίσῃ πλέον πολλαπλασιαζόμενα καὶ τελειοποιούμενα τὰ Σχολεῖα τῆς Κοινότητος, συνεπῶς ἀπέβη περιττὴ ἡ περαιτέρω λειτουργία του. Οὐχ ἦττον εἰς τὸ διάστημα τῶν 14 ἐτῶν τῆς ἀγλαοῦς ἀπέδωσε καρπούς, μορφώσασα ἀρκετοὺς νέους τοῦ Μοναστηρίου καὶ τῶν πέριξ.

Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ τοῦ Μαργαρίτου Δήμιτσα, ὁ ὁποῖος ὡς γνωστόν, ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς ἐξεχούσας ἐπιστη-

μονικὰς φυσιογνωμίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τυγχάνει δὲ καὶ συμπατριώτης μας, δὲν θεωρῶ ἄσκοπον νὰ παραθέσω μερικὰς βιογραφικὰς περὶ αὐτοῦ σημειώσεις:

1) *Μαργαρίτης Δήμιτσας*, 2) *Ἀναστ. Πηγεῶν*
3) *Σεραφεῖμ Ματλής*.

ὁ πρῶτος Γυμνασιάρχης τοῦ ἐν τῇ πόλει μας ἰδρυθέντος Ἑμιγυμνασίου τῆς κοινότητος. Ἀπὸ τὸ Μοναστήρι μετέβη εἰς Θεσ-

σάλωνικην ὅπου ἴδρυσε καὶ ἐκεῖ κατ' ἀρχὰς μὲν ἰδιωτικὴν σχολήν, κατόπιν δὲ διωρίσθη Γυμνασιάρχης τοῦ ἐκεῖ νεοσυστηθέντος Γυμνασίου.
Συνέγραψε πολλὰ γεωγραφικὰ βιβλία, τὰ ὅποια εἰσῆχθησαν καὶ ἐδιδάσκοντο εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς τε ἐλευθέρου καὶ τῆς δούλης Ἑλλάδος, ἐπίσης καὶ πολλὰ ἐπιστημονικά.
Διὰ τὰς ἱστορικὰς καὶ γεωγραφικὰς του γνώσεις ἐξετιμᾶτο καὶ παρὰ διασῆμων Ἑυρωπαίων συγγράφων ὡς τὸν Κεῖπερτ καὶ ἄλλους.
Ἄνηρσε λίαν ἐπιτυχῶς καὶ τὸν πολὺν Φαμεράγιερ διὰ τὰς στρεβλὰς καὶ κακοβούλους περὶ τοῦ ἔθνισμοῦ τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου θεωρίας του.
Δι' ὅλας αὐτὰς τὰς πρὸς τὸ Ἔθνος ὑπηρεσίας του ἐπαρσημοφορήθη παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

Αὐτὸς ὑπῆρξε, μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς ἰδιωτικῆς του σχολῆς

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

ΣΥΜΠΗΕΙΣ

ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ (1852)

Περὶ τὸ 1852 οἱ ἀπόφοιτοι τῆς σχολῆς τοῦ Βαρνάβα, νέοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ζῶηροὶ καὶ μὲ ζέον πατριωτικὸν αἶσθημα, συνέπηξαν ἓνα σωματεῖον, τοῦ ὁποίου σκοπὸς ἦτο ἡ ἀναζωπύρωσις τοῦ πατριωτικοῦ αἰσθήματος τῶν πολιτῶν καὶ ἡ κατὰ τὸ ἐνὸν προστασία τῶν Χριστιανῶν κατὰ πάσης βιαιοπραγίας ἐκ μέρους τῶν Τούρκων.

Ἦτο τὸν τρόπον τινα εἶδος λέσχης, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχαν προσδώσῃ τὸ ὄνομα «Καζίνο», ἵνα μὴ διεγείρωσι τὰς ὑπονοίας τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν. Καζίνα τότε ὀνόμαζαν οἱ Τούρκοι τὰ χριστιανικὰ καφενεῖα. Ἐνοικίασαν ἓνα κατάλληλον κτίριον, ἐτοποθέτησαν ἓνα καφετζῆν, εἶχαν ὅμως καὶ μίαν μικρὰν βιβλιοθήκην, ἐφοδιασμένην μὲ τὰ ὀλίγα βιβλία τῆς ἐποχῆς ἐκεῖ-

νης, με την ἀνάγνωσιν τῶν ὁποίων κατεγίνοντο τὰ συχνά-
ζοντα μέλη.

Ἐκεῖ λοιπὸν ἐγίνοντο καὶ αἱ κατάλληλοι συνομιλῖαι περὶ
παντὸς ζητήματος καὶ θέματος ἀφορῶντος τὸν κρῦφιον σκο-
πὸν τοῦ σωματείου. Πολλάκις δὲ κατήρχοντο εἰς τὴν ἀπέραν-
το αὐλὴν τῆς λέσχης καὶ ἐπεδίδοντο εἰς διαφόρους ἀσκήσεις
ἀνοργάνου γυμναστικῆς, ἣν εἶχον ἐκμάθη εἰς τὸ σχολεῖον, συ-
νοδευομένας καὶ ὑπὸ πατριωτικῶν ἀσμάτων.

Οἱ Τοῦρκοι εἶχον ὁσφρανθῆ ἄκπως τὴν ἴδρυσιν τοῦ σω-
ματείου, ἀλλ' ἐφ' ὅσον δὲν ἐξεδηλοῦτο καμμία ἔμπρακτος ἐκ-
φάνσις τοῦ κυρίως σκοποῦ του, εἰς οὐδὲν διάβημα προέβαι-
νον ἐναντίον αὐτοῦ. Δὲν παρῆλθεν ὅμως πολὺς καιρὸς καὶ
ἔλαβε χώραν ἓνα γεγονός τὸ ὁποῖον ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ ἀπο-
καλυφθῆ εἰς τὰ ὄμματα τῶν Ἀρχῶν ὁποῖον πραγματικῶς ἦτο
τὸ Καζίνο αὐτό:

Κάποιος νέος χριστιανὸς ἐφόνευσεν, ὑπερασπιζόμενος τὴν
τιμὴν καὶ τὴν ζωὴν του, ἓνα νέον Τοῦρκον.

Πρᾶγμα πρωτάκουστον δι' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν! Χριστια-
νὸς νὰ φονεύσῃ Τοῦρκον! Ἀδιάφορον ὑπὸ ποίας συνθήκας.
Συνεπῶς μέγας ἀναβρασμὸς παρὰ τοῖς Τούρκοις.

Συλληφθέντος τοῦ δράστου, ἐγένετο ἐν ὀλιγίσταις ἡμέραις
ἡ δίκη του καὶ καταδικάσθη εἰς θάνατον.

Ἦτο ἡμέρα Πέμπτη καὶ ἐλέγετο ὅτι τὴν ἀμέσως ἐπομέ-
νην Δευτέραν, ἡμέραν καθιερωμένην διὰ τὸ ἑβδομαδιαῖον πα-
ζαρι, ἤθελε λάβῃ χώραν ἡ ἐκτέλεσίς του ἐν μέσῃ ἀγορᾷ.

Ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἔτυχε νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ Μοναστηρί
κατερχόμενος ἐκ Σερβίας, ὅπου κατέστειλε ἐπαναστατικὴν τινα
κίνησιν τῶν Σέρβων ὁ Πρωθυπουργός, «Σατραζάμης» τουρ-
κιστὶ λεγόμενος, ἡγούμενος ἐκστρατείας κατὰ τῶν ἐπαναστα-
τησάντων Ἀλβανῶν, ἵνα διευθύνῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς αὐτὴν.
Τοιαῦται στάσεις τῆς Ἀλβανίας καὶ συνεπῶς ἐκστρατεῖαι κατ'
αὐτῆς ἐλάμβανον χώραν, ὡς γνωστόν, συχνότατα μέχρι τῶν
τελευταίων ἡμερῶν, τῶν πρὸ τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου, ἀλλὰ
πάντοτε σχεδόν, μὴ προχωροῦσαι μέχρις αἱματηρᾶς συγκρού-

σεως, κατέληγον εἰς εἰρηρικὴν συνθηκολόγησιν, παρεχομένων
δικαιωμάτων τινῶν τοῖς Ἀλβανοῖς, ἢ τῶν τελευταίων τούτων
ἀνακρουόντων πρῦμναν.

Οἱ νέοι λοιπὸν τοῦ Καζίνου ἀπεφάσισαν νὰ μεταβῶσιν ἐν
σώματι ἵνα διαμαρτυρηθῶσι πρὸς τὸν Πρωθυπουργὸν διὰ τὴν
παράνομον καὶ σκληρὰν αὐτὴν ἀπόφασιν τοῦ δικαστηρίου.
Τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ἐπιτροπὴ ἐκ δεκαπέντε περίπου ἔξ
αὐτῶν παρουσιάσθη ἐνώπιον τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ μετ' ἑλπί-
σαν ἄκπως ἔντονον ἐπέκρινε τὴν βεβιασμένην ἀπόφασιν καὶ
ἐζήτησε τὴν μετατροπὴν τῆς ποινῆς εἰς πρόσκαιρα δεσμά.

Ὁ πανοῦργος Πρωθυπουργὸς ἀκούσας μετὰ προσοχῆς καὶ
κάποιας ἀνοχῆς τὴν διαμαρτυρίαν ὑπεσχέθη ὅτι θέλει ἐξετά-
σῃ τὴν ὑπόθεσιν καὶ θὰ φροντίσῃ νὰ εἰσακουσθῆ ἡ αἰτήσις
των. Δὲν παρῆλθον ὅμως 24 ὥραι καὶ πληροφορηθεῖς κα-
ταλλήλως τὴν ἰδιότητα τῶν διαμαρτυρηθέντων, ὡς μελῶν τοῦ
Καζίνου, διέταξεν οὐ μόνον τὸ κλείσιμον αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ τὴν
ἄμεσον σύλληψιν καὶ φυλάκισιν ἀπάντων τῶν συχναζόντων
εἰς αὐτό. Εὐτυχῶς μόνον ὀκτὼ ἔξ αὐτῶν συνελήφθησαν, τῶν
λοιπῶν ἐπιμελῶς κρυφθέντων καὶ διασωθέντων.

Οἱ συλληφθέντες ἦσαν: Κωνσταντῖνος Παπαναοῦμ, Κων-
σταντῖνος Γεώργης καὶ Σωτήριος Βοσνιακὸς, διδάσκαλοι, ὁ
Γεώργιος Τσάκας, φεσοπῶλης, Δημήτριος Παπαθεοχάρους καὶ
οἱ Μηνᾶς Βίστας καὶ Ζιούζιος ἐκ Μεγαρόβου, ἐμπορευόμενοι
ἐν Μοναστηρίῳ, καὶ κάποιος ἄλλος ἔμπορος.

Σημειωτέον ὅτι ὁ Γεώργιος Τσάκας συνελήφθη κατὰ λά-
θος ἀντὶ τοῦ Γεωργίου Τσάλλη, πατρὸς μου, συνεπεία ὁμοιό-
τητος τῶν ὀνομάτων.

Ἐννοεῖται ὅτι καὶ ἡ ἐκτέλεσις τοῦ καταδικασθέντος δυ-
στυχοῦς νέου ἐγένετο, ὡς εἶχε προαποφασισθῆ, τὴν ἀμέσως
ἐπομένην Δευτέραν ἐν μέσῃ ἀγορᾷ καὶ ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ
ἀγρίως διὰ σπάθης καρατομηθέντος.

Οἱ δὲ συλληφθέντες ἀδηγήθησαν δέσμοι εἰς Κων/πολιν,
ὅπου ἐνεκλείσθησαν εἰς τὰς χειροτέρας καὶ σκοτεινότερας φυ-

λακάς. Ἐξ αὐτῶν οἱ Μηνᾶς Βίστας, Ζιούζιος καὶ ὁ τελευταῖος ἀπέθαναν εἰς τὴν φυλακὴν ἐκ τῶν κακουχιῶν. Ὁ Σωτήριος Βοσνιακοῦ ἀπεφυλακίσθη, ὁ Δημ. Παπαθεοχάρους κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ τῶν φυλακῶν, οἱ δὲ ἕτεροι τρεῖς ἐστάλησαν ἐξοριστοὶ εἰς τὴν Κασταμονήν, ὁπόθεν μετὰ τινῶν ἐτῶν βίον ἀφένθησαν ἐλεύθεροι, ἀμνηστευθέντες τῇ μεσολαβήσει τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἐξ αὐτῶν οἱ Κωνστ. Παπαναοῦμ καὶ Κωνστ. Γεώργης καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐν Κασταμονῇ παραμονῆς των ἐχημάτισαν διδάσκαλοι τῆς ἐκεῖ Ἑλληνικῆς Κοινότητος.

Τοιοῦτο ὑπῆρξε τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ πρώτου ἐν Μοναστηρίῳ πατριωτικοῦ σωματείου. Τὰ δὲ γεγονότα ταῦτα ἐπληξάν βαθύτατα καὶ καιρίως τὰ αἰσθήματα ὀλοκλήρου τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ.

ΑΓΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΜΗΤΡ/ΛΙΤΟΥ ΒΕΝΕΔΙΚΤΟΥ ΚΑΙ ΕΚΘΡΟΝΙΣΙΣ ΑΥΤΟΥ (1867-1869)

Ἦδη κατὰ τὸ ἔτος 1867 οἱ Μοναστηριῶται ἀπεδίφθησαν εἰς ἕτερον ἀγῶνα, τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἐκθρόνισιν ἀπὸ τοῦ Θρόνου Πελαγονείας τοῦ Μητροπολίτου Βενεδίκτου, ὁ ὁποῖος διώκει τὴν ἐπαρχίαν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1853, διαδεχθεὶς τὸν Γεράσιμον Β', Ὁ Μητροπολίτης οὗτος, ἀνὴρ ἄνθρωπος δυστυχῶς εἰς ἄκρον ἐγωϊστῆς, ἀπέφρευγε πάντοτε νὰ συμμερίζεται τὰς πατριωτικὰς καὶ φιλοπρόόδους τάσεις τοῦ ποιμνίου του, ἐκ φόβου μὴ ἐκτεθῆ ἀπέναντι τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ χάσῃ συνεπῶς τὴν ἐπαρχίαν του. Ἀντέδρα λοιπὸν πάντοτε εἰς πᾶσαν παρὰ τῶν χριστιανῶν ζητουμένην ἀξίησιν τοῦ ἀρι-

θμοῦ τῶν σχολείων καὶ ἐν γένει ἐματαιῶνε πᾶσαν προσπάθειαν αὐτῶν τείνουσαν εἰς τὴν πνευματικὴν των ἐπίδοσιν. Οὐδέποτε δὲ ἐδέχετο νὰ μεσολαβῇ παρὰ ταῖς Ἀρχαῖς δόξαις ἐλάμβανε χώραν βιαιοπραγία τις κατὰ τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου παρὰ τῶν Τούρκων. Συνεπεία τῆς διαγωγῆς του ταύτης εἶχεν ἐπονομασθῆ ὑπὸ τοῦ ποιμνίου του «φιλότουρκος».

Κατόπιν λοιπὸν ἐπανειλημμένων πρὸς αὐτὸν συγκρούσεων καὶ διαπληκτισμῶν, μὴ δυνάμενοι νὰ τὸν ὑποφέρωσιν οἱ πάντοτε ζωηροὶ καὶ φιλοπάτριδες Μοναστηριῶται ἀπεφάσισαν ἐν μυστικῇ συνεδριάσει νὰ ἐπιδιώξωσι τὴν διὰ μέσου τοῦ Πατριαρχείου καὶ παντὶ σθένει ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἔδρας του. Συνέταξαν δὲ πρὸς τοῦτο καταλλήλως τὴν σχετικὴν αἴτησιν, τὴν ὁποίαν ἀφοῦ ὑπέγραψαν σχεδὸν ὅλοι οἱ κάτοικοι καὶ ἐσφράγισαν μὲ τὰς σφραγίδας ὅλων τῶν συντεχνιῶν ἀπέστειλαν διὰ τριμελοῦς ἐκ πολιτῶν ἐπιτροπῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα.

Διὰ νὰ συγορευθοῦν δὲ ὅτι ἀσφαλῶς ἡ ἐπιτροπὴ θέλει μεταβῆ εἰς Κων/πολιν καὶ δὲν θὰ πάθῃ τίποτε καθ' ὁδὸν ὑπὸ τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν τῇ εἰσηγήσει τοῦ Μητροπολίτου, ὁ ὁποῖος ἔλαβεν ἐν τῷ μεταξύ γνῶσιν τῶν κατ' αὐτοῦ ἐνεργειῶν τοῦ ποιμνίου του, εἶχαν συνεννοηθῆ ὅπως ἅμα ὡς φθάσουν εἰς Θεσσαλονίκην, ἀναθέσουν εἰς ἕνα ἐκ τῶν ἐκεῖ ἐμπόρων νὰ τηλεγραφήσῃ εἰς φίλον του ἔμπορον εἰς Μοναστήριον συνθηματικῶς ὅτι «**τὸ ἄλλας ἔφθασεν**», ἐννοῶν ὅτι «ἡ ἐπιτροπὴ ἔφθασεν αἰσίως». Ὅταν δὲ ἐπεβιβάσθησαν τοῦ διὰ Κων/πολιν ἀτμοπλοίου, ἐτηλεγράφησεν ὅτι «**τὸ ἄλλας ἐφορτώθη**».

Σημειώσατε πρὸς τούτους ὅτι χάριν μεζονος ἀσφαλείας τὴν αἴτησιν τὴν εἶχε ὀραμένην ἐντὸς τῶν φορεμάτων του ἕνα ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς, μόνον δὲ ὅταν εἰσῆλθαν εἰς τὸν περίβολον τοῦ Πατριαρχείου ξέροισαν τὸ φόρεμα καὶ ἐπαρουσιάσθησαν εἰς τὸν Πατριάρχην ἐξάγοντες ἐνώπιον αὐτοῦ τὴν αἴτησιν ἐκ τοῦ ἐνδύματος μὲ τὰς φράσεις:

— «Νὰ μᾶς τὸν ἀπαλλάξετε, Ἁγίε Δέσποτα»

διότι ἦσαν καὶ οἱ τρεῖς ἀπλοῖκοι καὶ ἀγράφματοι.

Ὁ Πατριάρχης ἐδέχθη αὐτοὺς φιλοφρόνως καὶ ἀναγνώσας τὴν αἴτησιν ὑπεσχέθη νὰ στείλῃ εἰς Μοναστήριον ἐξαρχίαν «κατὰ τὰ κεκανονισμένα» διὰ νὰ ἐξετάσῃ τὸ βάσιμον τῶν παραπόνων.

Τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ἐστάλη δηλ. ἐξαρχικὴ ἐκ τριῶν ἀρχιερέων ἐπιτροπή, ἡ ὁποία ἐλθούσα εἰς Μοναστήριον ἐπελήφθη τῶν σχετικῶν ἀνακρίσεων καὶ ἀπῆλθε συντάξασα τὴν ἐκθεσὶν τῆς.

Δυστυχῶς κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τὸ Πατριαρχεῖον πολὺ δυσκόλως ἀπεφάσιζε τὴν μετάθεσιν τῶν Μητροπολιτῶν, ἕστω καὶ κατόπιν παραπόνων τοῦ ποιμνίου των. Συνεπῶς καὶ ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει καὶ ἡ περὶ Βενεδίκτου ἐτυμηγορία τῆς Ἱερᾶς Συνόδου δὲν ὑπῆρξεν εὐμενῆς πρὸς τὴν θέλησιν τῶν Μοναστηριωτῶν. Τὸ Πατριαρχεῖον ἀπεφάνθη ὅτι καλῶς ἔχει ὁ Βενέδικτος εἰς τὴν θέσιν του.

Οἱ χριστιανοὶ ὅμως δὲν ἦσαν ἀποφασισμένοι νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν ἀγῶνά των καὶ ἐμηχανεύθησαν ἄλλα μέσα διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὸν σκοπὸν των, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ μᾶλλον τελεσφορῆσαν ὑπῆρξε τὸ ἐξῆς:

Ἐβαλαν μερικὸς πολίτας καὶ ὑπέβαλαν αἴτησιν πρὸς τὸν ἐν Μοναστηρίῳ προϊστάμενον τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας ζητοῦντες νὰ προσχωρήσουν εἰς τὸ καθολικὸν δόγμα. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ αἴτησις των ἐγένετο ἀσμενέστατα ἀποδεκτὴ, οὕτω δὲ ἀρκετοὶ πολῖται ἤρχισαν νὰ ἐκκλησιάζωνται εἰς τὴν Καθολικὴν ἐκκλησίαν. Συγχρόνως τὸ ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ ἐκκλησίασμα ἤρχισε νὰ ἀραιοῦται σημαντικῶς, μὴ προσερχομένων τῶν χριστιανῶν νὰ ἐκκλησιάζωνται.

Τὸ πρᾶγμα ἐπροξένησε μέγαν πάταγον, κατόπιν δὲ καταλλίλων ἐνεργειῶν περιήλθε καὶ εἰς τὴν γυνῶσιν τοῦ Πατριαρχείου, τὸ ὁποῖον ἔστειλεν ἀμέσως ἓνα ἀρχιερέα εἰς Μοναστήριον ἵνα πληροφορηθῇ τὰ διατρέχοντα. Ἐπιστρέψαντος δὲ τοῦ ἀρχιερέως τούτου εἰς Κων/πολιν, ἀπεφασίσθη πλέον

ἢ μετατόπισις τοῦ Βενεδίκτου καὶ ἡ ἀντικατάστασις αὐτοῦ δι' ἄλλου, τὸ ἔτος 1869.

Καὶ οὕτως ἐθριάμβευσαν οἱ ἐνθερμοὶ πατριῶται τοῦ Μοναστηρίου ἀπαλλαγέντες τοῦ ὀπισθοδρομικοῦ πνευματικοῦ των ἀρχηγοῦ, ὁ ὁποῖος ἦτο πάντοτε πρόσκομμα εἰς τοὺς πατριωτικὸς σκοπούς των. Εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἐναργὲς μέρος ἔλαβεν καὶ ὁ ἐκ τῶν ἐγκρίτων συμπολιτῶν μας ἀείμνηστος **Γρηγόριος Ζουμετίκου** διακρινόμενος διὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν μόρφωσίν του καὶ τὴν πολυγλωσσίαν. Αὐτὸς συνέταξε τὸ πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα κατηγορητήριον ὑπόμνημα.

Ἐννοεῖται ὅτι οἱ ἀποσκιρτήσαντες δῆθεν εἰς τὸ καθολικὸν δόγμα, οὔτε τὸν οὐδὸν τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπάτησαν πλέον.

Διάδοχος τοῦ Βενεδίκτου ἐστάλη ὁ **Παρθένιος**, ὁ ἀπὸ Ἰωαννίνων, ἀνὴρ πατριώτης καὶ σώφρων, ὁ ὁποῖος ἐπὶ ἑπτ' ἔτη ἐν συμποσίᾳ μετὰ τοῦ ποιμνίου του ἐποίμανε τὴν ἐπαρχίαν ἀποθανῶν ἐν Μοναστηρίῳ τῷ 1876 καὶ κηδευθεὶς μεγαλοπρεπέστατα.

Σὰς ἐξιστόρησα ἐν ὄλαις ταῖς λεπτομερείαις τὸ ἄνω γεγονός μόνον καὶ μόνον, διὰ νὰ σὰς ἀποδείξω ὅτι τοιαῦται ἐνεργεῖαι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τῆς ἀγραμματοσύνης καὶ τῆς ἀπλοικότητος, σπανίως συνέβαινον εἰς ἄλλας ἐπαρχίας, φανερῶνουν συνεπῶς ἐναργέστατα τὰ πατριωτικὰ ἔνστικτα τῶν Μοναστηριωτῶν.

Διαρκοῦντος τοῦ ἐν λόγῳ ἀγῶνος συνέβη καὶ τὸ ἐξῆς ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον θὰ σὰς διηγηθῶ πρῶτον ὡς ἀρκετὰ νόστιμον καὶ δεύτερον ὡς χαρακτηριστικὸν τοῦ μεγάλου μίσους τὸ ὁποῖον ἔτρεφεν ὁ λαὸς πρὸς τὸν ὀπισθοδρομικὸν καὶ ἀφιλοπάτριδα αὐτὸν ἀρχιερέα:

Εἶχε μεταβῆ ἡμέραν τινα ὁ Βενέδικτος πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Διοικητοῦ εἰς τὸ κονάκι του, τοῦθ' ὅπερ ἐσυνείθιζε συχνὰ νὰ κάμνῃ, καὶ ὁ Διοικητὴς διὰ νὰ τὸν τιμῆσῃ καὶ τὸν

εὐχαριστήση, ἀναχωροῦντα τοῦ ἔδωκε τὸ ἰδικό του ἀμάξι διὰ νὰ τὸν μεταφέρει εἰς τὴν Μητρόπολιν.

Τὸ ἀμάξι ἔπρεπε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ ἐκ τῶν προκρίτων Ἀναστ. Μπήττα, ἐνὸς ἐκ τῶν ἀσπόνδων αὐτοῦ ἐχθρῶν. Ἦτο δειλινὸν καὶ ὁ Μπήττας εἶχεν ἔβγη εἰς τὴν πόρταν, καθήμενος ἐπὶ μιάς καρέκλας, διὰ νὰ περάσῃ τὴν ὄραν του. Ἀναγνωρίσας μακρόθεν τὴν ἄμαξαν τοῦ Διοικητοῦ καὶ νομίσας ὅτι ἐντὸς αὐτῆς ἦτο ὁ Διοικητῆς, προσηκώθη τιμῆς ἔνεκεν. Ὅταν ὁμως ἡ ἄμαξα ἐπλησίασε καὶ ἀντὶ τοῦ Διοικητοῦ εἶδε μέσα τὸν Βενέδικτον, ὅστις μετὰ περισσῆς προθυμίας καὶ χαρᾶς εὐλόγει αὐτὸν νομίσας ὅτι μετέβαλε τὸ κατ' αὐτοῦ ἀντιπολιτευτικὸν φρόνημα, ἔσπευσε νὰ ἐπακαθίσῃ εἰπὼν καὶ διαμαρτυρούμενος διὰ τῆς χειρὸς του:

— Κατὰ λάθος, Δεσπότη μου!

Ἐκτοτε ἡ φράσις αὕτη περέμεινε παροιμιώδης παρὰ τοῖς Μοναστηριώταις, οἱ ὅποιοι ὅλοι τὴν μετεχειρίζοντο καὶ τὴν μεταχειρίζονται ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον,

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ (1869)

Τὸ ἔτος 1867 ὑποκινήσει τῆς ἐν Ῥωσσίᾳ ἐδρευούσης Πανσλαυσιτικῆς προπαγάνδας καὶ ταῖς μηχανορραφίαις τοῦ ἐν Κων/πόλει Πρέσβευος τῆς Ῥωσσίας Ἰγνάτιεφ, τοῦ φανατικοῦ τούτου θιασώτου τῆς πανσλαυσιτικῆς ἰδέας, ὅστις, ὡς γνωστόν, ὑπῆρξεν ἀργότερον καὶ ὁ ὑποκινήτης τοῦ Ῥωσοτουρκικοῦ πολέμου, οἱ ὀλίγοι Βούλγαροι τοῦ Μοναστηρίου, προεξαρχόντων τῶν ἀδελφῶν Ῥόμπη, Ράδεφ, Ρίζου καὶ Μάλδι-

μκου, ἤρχισαν νὰ δεικνύουν τάσεις ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς χειραφετήσεως. Δι' αἰτήσεώς των πρὸς τὰς Τουρκικὰς ἀρχὰς ἐζήτησαν:

1ον) Νὰ τοῖς ἐπιτραπῇ νὰ ἐκκλησιάζονται καὶ αὐτοὶ σλαυιστὶ εἰς τὴν ἐλληνικὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐκ περιτροπῆς μετὰ τοὺς Ἕλληνας, τὴν μίαν ἐβδομάδα οἱ μὲν, τὴν ἄλλην οἱ δέ.

2ον) Νὰ τοῖς παραχωρηθῇ χῶρος καὶ μερικαὶ αἵθουσαι ἐντὸς τοῦ κτιρίου τῆς μεγάλης Κεντρικῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν τέκνων των εἰς Βουλγαρικὴν γλῶσσαν παρὰ Βουλγάρων διδασκάλων καὶ

3ον) Νὰ πληρῶνονται οἱ διδάσκαλοι αὐτοὶ ἀπὸ τὸ Κοινοτικὸν Ταμεῖον.

Τῇ πίεσει τῶν Ἀρχῶν καὶ τῇ ὑποδείξει τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου οἱ Ἕλληνες ἐδέχθησαν τὴν ἐξῆς συμβιβαστικὴν λύσιν:

1ον) Ἀντὶ πλήρους ἐκκλησιάσματος εἰς τὴν σλαυϊκὴν, νὰ ἀναγινώσκεται κατὰ τὴν λειτουργίαν σλαυιστὶ μόνον τὸ εὐαγγέλιον, ἀφοῦ πρῶτον ἀναγνωσθῇ ἑλληνιστὶ.

2ον) Νὰ παραχωρηθῇ τοῖς Βουλγάροις μία μόνον αἵθουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου διὰ τὴν σχολὴν των καὶ

3ον) Ὁ μισθὸς ἐνὸς μόνον Βουλγαροδιδασκάλου νὰ πληρῶνεται ἀπὸ τὸ Κοινот. Ταμεῖον.

Τὴν λύσιν ὁμως ταύτην ἂν καὶ κατ' ἀρχὰς ἐδέχθησαν καὶ οἱ Βούλγαροι, μόνον ἐπὶ ὀλίγον καιρὸν ἐξηκολούθησαν ἐφαρμόζοντες, ἐζήτησαν δὲ κατόπιν τῷ 1869 πλήρη χωρισμὸν ἀπὸ τὴν Κοινότητα καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει, τοῦθ' ὅπερ καὶ οἱ Ἕλληνες ἀπεδέχθησαν. Οὕτω λοιπὸν παρεχωρήθησαν αὐτοῖς τῇ συγκαταθέσει καὶ τῶν ἰδίων:

1ον) Ἡ μικρὰ Ἐκκλησία τοῦ Νεκροταφείου τῆς Ἁγίας Κυριακῆς, μετὰ τὸν ὄρον ὅπως, ὡςάκις ἤθελε ταφῇ ἐν τῷ Νεκροταφείῳ λείψανον Ἕλληνας, νὰ ἐπιτραπῇ νὰ ψάλλεται ἑλληνιστὶ ἢ νεκρῶσιμος ἀκολουθία ὑπὸ Ἕλληνας ἱερέως.

2ον) Ἐνα μαγαζιον ἀνῆκον εἰς τὴν Κοινότητα καὶ ἕνα γήπεδον ἵνα οἰκοδομήσῃσι σχολεῖον.

Ταῦτα δὲ ἐδόθησαν αὐτοῖς διὰ τὸν λόγον ὅτι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ οἱ Βούλγαροι συνεισέφερον εἰς τε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν κοινότητα. Καὶ οὕτως ἐξωφλήθη ἡ οἰκονομικὴ ἀπαίτησις τῶν Βουλγάρων.

Σημειωτέον ὅμως ὅτι δὲν ἠθέλησαν ὅλοι οἱ Σλαυόφωνοι τὸν ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀποχωρισμόν. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν παρέμειναν πιστοί, ἐκκλησιαζόμενοι εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν καὶ στέλλοντες τὰ τέκνα των εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἐξηκολούθησαν δὲ παραμένοντες τοιοῦτοι μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν τῶν ὀλίγων πρὸ τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου ἂν καὶ ἀπηνῶς καταδιωχθέντες ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν καὶ φονευθέντες παρ' αὐτῶν.

Οὕτω λοιπὸν διὰ τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῶν Βουλγάρων ἐφύτρωσεν ἕνα ἀγκάθι ἀναμέσον τῶν ὠραίων λουλουδιῶν τοῦ περιβόλου τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, τὸ ὁποῖον ἀργότερα, μετὰ τὸν Ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον ἐμεγάλωσεν, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν ἐπομένῳ Κεφαλαίῳ, καὶ εἰς δεινοὺς ἐνέβαλεν ἀγῶνας καὶ περισπασμοὺς τοὺς Ἑλληνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΤΩΝ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΡΩΣΣΟΤΟΥΡΚΙΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

ΑΝΑΦΥΗΣΙΣ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΩΝ (1879)

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1879 ἀρχίζει εἰς τὸ Μοναστήρι καὶ τὰ περίξ αὐτοῦ ἡ φοβερὰ **διαμάχη μετὰ τῶν προπαγανδῶν**, διαρκέσασα μέχρι τοῦ 1908, ἐποχὴν τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος.

Οἱ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν, ἂν καὶ μέχρι τοῦ 1903 διεξήχθησαν ἀόπλως ἄφησαν ἐν τούτοις τὴν πλεον ἔνδοξον σελίδα εἰς τὰ χρονικά τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Μοναστηρίου Διότι ἡ πάλη ἦτο πολυμέτωπος. Ὁ ἐχθρὸς, ὡς θὰ ἴδωμεν, δὲν ἦτο εἷς καὶ μόνον ἀλλὰ πολλοὶ καὶ διάφοροι, ἄλλοι μὲν δρῶντες μεμονωμένως, ἄλλοι δὲ καὶ συνησπισμένοι. Μολαταῦτα καὶ πάλιν οἱ ἡμέτεροι ἐθιριάμβευσαν κατορθώσαντες διὰ τοῦ ἡρωϊσμοῦ, τῆς αὐταπαρνήσεως καὶ τῆς περισκευμένης ἐνεργείας νὰ τεθῶσιν ὑπεράνω ὄλων καὶ νὰ ἐπιβληθῶσι, μολονότι πολλάκις εἶχον νὰ παλαίσωσι καὶ κατὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ τῆς ἀγρίας ἐκ μέρους αὐτῶν καταδιώξεως. Ἄλλ' ἄς συνεχίσωμεν τὴν ἐξιστόρησιν τῶν γεγονότων.

Ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἡ συναφθεῖσα τῷ 1878 μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Τουρκίας, μετὰ τὴν ἦτταν τῆς τελευταίας, δι' ἧς, ὡς γνωστὸν, ἐπλάττετο **ἡ Μεγάλη Βουλγαρία** περιλαμβάνουσα τὴν καθ' ἑαυτὸ Βουλγαρίαν, τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμαλίαν, μέρος τῆς Θράκης καὶ τὸ μεγαλειτερον μέρος τῆς Μακεδονίας (καὶ τοῦ Μοναστηρίου συμπεριλαμβανομένου), ἔργον **τοῦ πολλοῦ Ἰγνάτιεφ**, ματαιωθείσα ὅμως εὐτυχῶς διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων καὶ ἀντικατασταθεῖσα διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου, ἀφύπνισε πολλοὺς, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχον συμφέρον νὰ ἀφήσωσι νὰ καλλιεργῶνται τὰ ὄνειρα τῆς Πανσλαβιστικῆς ιδέας ἐν Μακεδονία.

Πρώτη ἡ Αὐστρία, τῆς ὁποίας τὸ αἰώνιον ὄνειρον ἦτο ἡ καθόδός της εἰς Θεσ/νίκην, ἤρχισε νὰ ὑποδαυλίξῃ τὴν ἐμφάνισιν καὶ ἄλλων στοιχείων ἵνα, δημιουργουμένου οὕτω ἐνὸς φυλετικοῦ καὶ ἐθνικοῦ κνκεῶνος, προπαρασκευασθῇ μᾶλλον προσφόρως δι' αὐτὴν τὸ ἔδαφος τῆς ἐπεμβάσεως ἐν προσεχεῖ μέλλοντι.

Ἐποκινήσει λοιπὸν τῆς Αὐστρίας ἰδρύθη ἐν Μοναστηρίῳ **ρουμανικὴ προπαγάνδα**, με ἀρχηγὸν τὸν πολὺν **Ἀπόστολον Μαργαρίτην**.

Ὅμοιως τῆς Αὐστρίας ἐνέργεια ἦτο καὶ ἡ ἰδρυσις παρὰ τῇ Ἀμερικανικῇ Σχολῇ τμήματος **Ἀλβανικῆς Σχολῆς**, ἣν διηύθυνον οἱ φανατικοὶ Ἀλβανισταὶ **Ἀδελφοὶ Κυρι-άζη**. Διότι σημειωτέον ὅτι συνεπεία τῶν διαφόρων πίεσεων καὶ ἀργυρολογιῶν, τὰς ὁποίας ἐξήσκει ὁ αἰμοβόρος Ἀλη-Πασσᾶς ἐπὶ τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἡπείρου, ἀρκετοὶ Ἕλληνες ἀλβανόφωνοι τῆς Βορείου Ἡπείρου εἶχον ἐγκαταλείψῃ ἕκτοτε σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις τὰς πατρίδας των καὶ ἐγκατασταθῆναι εἰς Μοναστήριον καὶ τὰ πέριξ χωρία καὶ κωμοπόλεις. Τούτους λοιπὸν ἐσκόπει νὰ προσηλυτίσῃ ἡ Ἀλβανικὴ προπαγάνδα καὶ χάριν αὐτῶν ἰδρῦθῃ. Εὐτυχῶς ὁμως οὗτοι, στερεῶς ἐχόμενοι τῶν πατριῶν καὶ τῶν μετὰ τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας δεσμῶν, οὐ μόνον δὲν προσοικειώθησαν εἰς τὴν προπαγάνδαν αὐτήν, ἀλλὰ τοῦναντίον κατέστησαν οἱ ἀκραιφρέστεροι καὶ ἐνθερμότεροι Ἕλληνες πατριῶται καὶ ἠγωνίσθησαν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος.

Ἴδου λοιπὸν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον δύο νέοι ἐχθροὶ μᾶς ξεφύτρωσαν, οἱ ὁποῖοι φροντίζοντες νὰ πλάσωσι νέα στοιχεῖα μὲ ἀφθόνους χρηματικὰς προσφορὰς ἔφεραν περισπασμοὺς εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἐκπαιδευτικὸν ἀγῶνα. Διότι ἀμφότεραι αὐταὶ αἱ προπαγάνδαι σὺν τοῖς σχολείοις συνέστησαν καὶ συσσίτια διὰ τοὺς ἀπόρους μαθητὰς, τοὺς ὁποίους οὐ μόνον ἔτρεφον ἀλλὰ καὶ ἐνέδουν δωρεάν, εἰς μερικοὺς δὲ ἐκ τῶν γονέων των, πολὺ πτωχοὺς ὄντας, ἔδιδαν καὶ μηνιαίας ἐπιχορηγήσεις.

Ἀφ' ἑτέρου **οἱ Βούλγαροι** ἤρχισαν νὰ δρῶσι μὲ περισσότερην ἢ πρὶν ἔντασιν. Διότι εἰς τοὺς πανσλαυστικὸς κύκλους κατάπληξιν προὔξενησεν ἡ πληθώρα τῶν ἐγγράφων διαμαρτυριῶν καὶ ὑπομνημάτων, τὰ ὁποῖα, προσερχόμενα ἐξ ὅλων τῶν πόλεων, κωμοπόλεων καὶ χωριῶν τῆς Μακεδονίας καὶ φέροντα ἑλληνικὰς σφραγίδας τῶν Κοινοτήτων καὶ ἑλληνικὰς ὑπογραφὰς τῶν κατοίκων, κατέφθασαν ἐπὶ τοῦ πρασί-νου τάπητος τοῦ Βερολινείου συνεδρίου ζητοῦντα τὴν μὴ ἐ-

φαρμογὴν τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Ἐνόησαν συνεπῶς ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐργασθοῦν ἵνα προδιαθέσωσι τὸν λαὸν τῆς Μακεδονίας νὰ εἶναι φιλοσλαυκώτερος.

Πρὸς τοῦτο ἐνίσχυσαν τὰ ταμεῖα τῆς ἐν Μακεδονίᾳ Βουλγαρικῆς προπαγάνδας μὲ ἀφθόνους ἐπιχορηγήσεις, ἰδρυσαν παντοῦ σχολεῖα, συσσίτια, ἔστησαν εἰς ὅλας τὰς γωνίας ἐστίας δράσεως, πρὸς κατήχησιν καὶ προσηλυτισμὸν καὶ τὴν διὰ χρημάτων ἐξαγορὰν τῶν σημαινόντων ἐκ τῶν κατοίκων.

Ὡς ἔδραν δὲ ὅλης αὐτῆς τῆς κινήσεως εἶχαν κάμῃ τὸ Μοναστήριον.

Τέλος **οἱ Σέρβοι** ἰδόντες ὅτι τόσα στοιχεῖα ἐρίζουσι περὶ ὑπερισχύσεως ἐν Μακεδονίᾳ, ἀποβλέποντες δὲ εἰς ἀπώτερον μέλλον, ἔκριναν καλὸν νὰ κατέλθωσι καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἰδρῦουσι λοιπὸν Σερβικὸν Προξενεῖον ἐν Μοναστηρίῳ, σχολὰς ἀρρένων καὶ θηλέων καὶ συσσίτια μὲ ἀφθονα χρηματικὰ μέσα συντηρούμενα.

Εἰς τὰ ἀνωτέρω προσθέσατε καὶ τὴν **Ἀμερικανικὴν Προτεσταντικὴν προπαγάνδαν** μὲ ἐκκλησίαν καὶ σχολεῖον, συντηρουμένην μὲ χρήματα στελλόμενα ἐξ Ἀμερικῆς, τίς οἶδε ἀπὸ ποῖον Σωματεῖον. Οἱ ὁπαδοὶ τοὺς ὁποίους κατώρθωναν νὰ προσηλυτίσουν, ἦσαν πτωχοὶ πολῖται πληρωνόμενοι μὲ μηνιαῖον ἐπίδομα ἀπὸ τὸ Ταμεῖον τῆς προπαγάνδας.

Πανταχόθεν λοιπὸν ἐφρόντιζαν νὰ ψαλιδίσουν τὸ στοιχεῖόν μας. Διότι ὅλαι αὐταὶ αἱ προπαγάνδαι προσεπορίζοντο ὁπαδοὺς διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ ὑφίστανται ὅπως ὅπως, συνεπῶς ἐξησθένιζον τὸ ὅλον ἐθνικὸν μας συγκρότημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Η ΥΠΕΡΙΣΧΥΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΥΠΕΡΑΝΩ ΟΛΩΝ
ΚΑΙ Ο ΚΟΛΟΦΩΝ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΜΑΣ
ΜΕΓΑΛΕΙΟΥ (1879—1889)

Ἀπέναντι ὄλων τῶν ὡς ἄνω προπαγανδικῶς ἰδρυθέντων ἐστιῶν δράσεως ἦτο ἀνάγκη ἀναπόφευκτος ὅπως τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον δείξῃ τὴν ὑπεροχὴν του καὶ πατάξῃ αὐτάς, ἀναχαιτίζον τὸν χεῖμαρρον τοῦ προπαγανδισμοῦ.

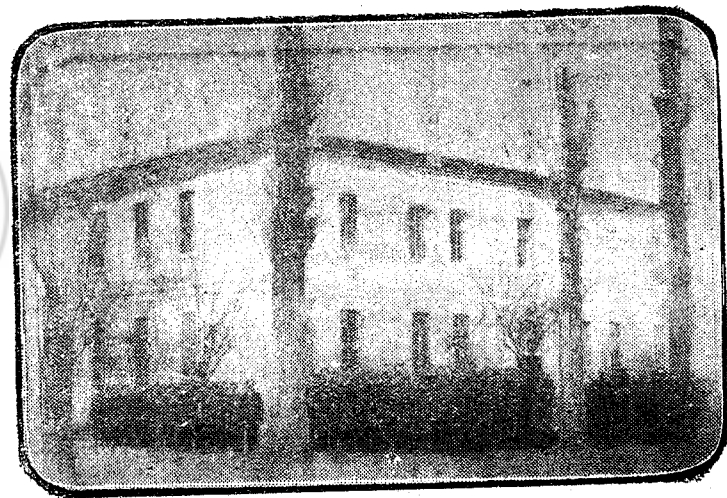
Ἦρχισε λοιπὸν καὶ ἐκ μέρους ἡμῶν ὁ ἀγὼν νὰ γίνεται ζωηρότερος καὶ ἡ δράσις ἐναργεστέρα.

Μὲ Ἕλληνα πρόξενον τὸν **Γεώργιον Δοκόν**, ἄνδρα περνούστατον καὶ ἐμφορούμενον ὑπὸ πατριωτικωτάτων αἰσθημάτων, ἔχοντα δεξιὸν βραχίονα τὸν διερμηνέα **Χρηστον Γραικόν**, Μοναστηριώτην, ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ ἰκανωτέρων προξενικῶν ὑπαλλήλων, ἐνθουσιωδέστατον πατριώτην, καὶ τῇ συναρωγῇ τοῦ ἀειμνήστου **Στεφάνου Δραγούμη**, ὁ ὁποῖος προσεφέρετο πάντοτε πρόθυμος νὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς Μακεδόνας διὰ πᾶσαν παρουσιαζομένην ἐθνικὴν τῶν ἀνάγκην οἱ πόροι τοῦ κοινοτικοῦ μας ταμείου ἐνισχύθησαν σημαντικῶς ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ γενναίου ἐτησίου ἐπιδόματος ἐκ μέρους τοῦ ἐν Ἀθήναις πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλλην. γραμμάτων Συλλόγου, ἀφ' ἑτέρου δὲ δι' ἐπιχορηγήσεως τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Συγχρόνως οἱ πολῖται ἠῤῥησαν σημαντικῶς τὰς ἐτησίας ὑπὲρ τῶν σχολείων εἰσφορὰς τῶν, ἀμυλλώμενοι τίς νὰ ὑπερβάλλῃ τὸν ἄλλον.

Ἰδρύθη λοιπὸν **πλῆρες Γυμνάσιον**, ἀντὶ τοῦ ὑπάρχοντος ἡμιγυμνασίου, ἀνεγερθέντος ἐπὶ τούτῳ μεγαλοπρεπεστάτου κτιρίου δ' ἐράνων τῶν κατοίκων. Τὸ Γυμνάσιον ἀνεγνώρισθη καὶ παρὰ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, οὕτως ὥστε οἱ

ἀποφοιτῶντες ἐξ αὐτοῦ νὰ γίνωνται καθ' εὐθείαν δεκτοὶ διὰ τὰς πανεπιστημιακὰς σπουδὰς χωρὶς νὰ ὑποβληθῶσι προηγουμένως εἰς ἐξετάσεις.

Πρῶτος Γυμνασιάρχης διορίσθη ὁ **Κωνσταντῖνος Τσιούλας**, Μακεδὼν καὶ ἐνθουσιώδης πατριώτης, τοῦ ὁποίου οἱ κατὰ τὰς σχολικὰς ἐορτὰς ἐκφωνούμενοι πανηγυρικοὶ λόγοι θὰ μείνουν ἔσαει ἀλησμόνητοι διὰ τὴν φλογερότητα καὶ τὴν πατριωτικότητά των.

Τὸ Γυμνάσιον.

Συνεστήθη πλήρης **Ἀστικὴ Σχολή**, ἀντὶ τοῦ ὑπάρχοντος Α'. Δημοτικοῦ Σχολείου, μὲ περιβλεπτον οἰκοδόμημα ἀνεγερθὲν δαπάναις τοῦ ἐν Ρουμανίᾳ ἐγκατεστημένου Μακεδόνα πατριώτου **Μουσίκου** καὶ ὀνομασθὲν **Μουσίκειος Ἀστικὴ Σχολή**. Ταύτην διηθύνηεν ἐπ' ἀρκετὰ ἔτη ὁ ἔνθερμος διασώτης τῆς ἰδέας **Παν. Σωκρατείδης**.

Ἰδρύθησαν **συσσίτια ἀρρένων καὶ θηλέων**, μὲ δωρεὰν ἐνδιαίτημα χάριν τῶν ἀπόρων μαθητῶν.

Ὅμοιος καὶ Ἱερατικὴ Σχολή, με Διευθυντὴν τὸν Πέτρον Κόντην.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν σχολείων τῶν συνοικιῶν ἠβξήθη.

Ἀφ' ἑτέρου οἱ πολῖται ιδρύουσι τὴν Φιλεκπαιδευτικὴν Ἀδελφότητα «Καρτερίαν», Γυμναστικὸν Σύλλογον, Φιλαρμονικὴν Ἑταιρίαν, οἱ μαθηταὶ τὴν μαθητικὴν Ἐνότητα «Μέλισσαν» καὶ τέλος αἱ κυρίαὶ τὴν «Φιλόπτωχον Ἀδελφότητα τῶν Κυριῶν».

Οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐγκατεστημένοι φιλοπάτριδες Μονα-

Ἡ Ἀστική Σχολή.

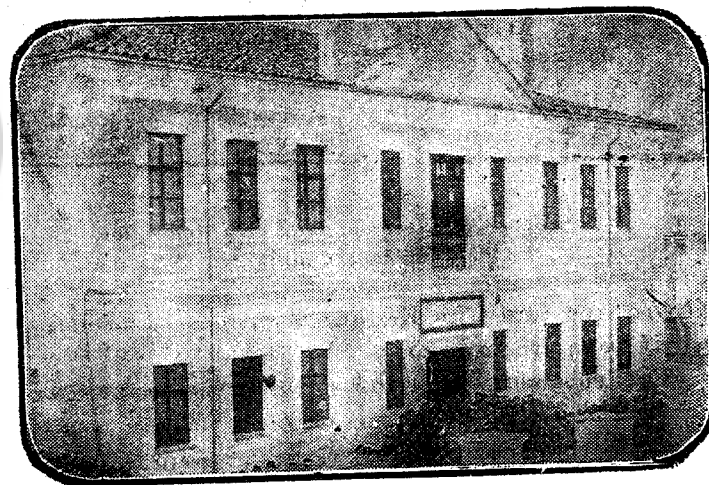
στηριῶται Ἀδελφοὶ Δημητρίου κτίζουσι τὸ περίλαμπρον Κεντρικὸν Παρθεναγωγεῖον καὶ τὸ μεγαλοπρεπέστατον Ἑλληνικὸν Δημοτικὸν Νοσοκομεῖον, προοικίσαντες ἀμφοτέρω τὰ ἰδρύματά καὶ μετὰ τὴν ἀπαιτουμένην ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν. Ὅμοιος εἰς τὰς συνοικίας Γενῆ-Μαχαλᾶ καὶ Ἀρναούτ-Μαχαλᾶ ἀνεκαίνεσαν τὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα, ἐξασφαλίσαντες εἰς αὐτὰ καὶ ἀπὸ ἑν ἐτήσιον γενναῖον ἐπίδομα.

Εἰς δὲ τὴν συνοικίαν Μπαῦτο-Μαχαλᾶ, ὁ ἐν Κισνέβῳ ἐγκατεστημένος Μοναστηριώτης Ἰωάννης Κοντούλης ἴδρυσεν καὶ συνετήρει Δημοτικὴν Σχολήν.

Ἡ χήρα Ἑλένη Θεοχάρους Δημητρίου ἀνεγείρει τὸ Α' Κεντρικὸν Νηπιαγωγεῖον μετὰ τῆς συντηρήσεως αὐτοῦ.

Ὡσαύτως ἡ Μοναστηριώτισσα χήρα Ἀναστασίου Οἰκονόμου κτίζει τὸ Νηπιαγωγεῖον Ρότσκας, προοικίσασα αὐτὸ καὶ δι' ἐτησίας ἐπιχορηγήσεως.

Σημειωτέον ὅτι Δημοτικὸν Κοινοτικὸν Νοσοκομεῖον ὑφί-

Τὸ Παρθεναγωγεῖον.

στατο ἔκπαλαι, ἰδρυθὲν καὶ συντηρούμενον παρὰ τοῦ μεγάλου εὐεργέτου Ἀδὰμ Νικαρούση Κατεδαφισθέντος δὲ τούτου, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ γηπέδου ἀνηγέρθη τὸ ὡς ἄνω τῶν Ἀδ. Δημητρίου

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Μητροπολίτης ἦτο ὁ ἀειμνηστος Μιθθαῆς, ὁ ἀπὸ Δρυϊνουπόλεως, ἐνθουσιώδης τῆς ἰδέας θιασώτης καὶ ἀκάματος ἡγέτης τῆς ὅλης ἐθνικῆς μας κινήσεως.

Διώκησε την επαρχίαν Πελαγονείας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1876 μέχρι τοῦ 1887.

Μετατεθέντος δὲ ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ προξένου Γ. Δοκοῦ,

1) Θεοχάρης Δημητρίου, 2) Ἑλένη Δημητρίου, 3) Ἰωάννης Δημητρίου.

διάδοχός του ἐστάλη ὁ Κωνστ. Πανουριᾶς, ἀκούρατος καὶ αὐτὸς ἐργάτης τῆς πατρίδος.

Τὸ Γυμνάσιον λοιπὸν καὶ τὸ Παρθενωγωγεῖον ἐξαπέλυον κατ' ἔτος περὶ τοὺς 35-40 τελειοφοίτους, οἵτινες μεμνημένοι πάντες εἰς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν, ἐξαπεστέλλοντο τῆδε κακεῖσε εἰς τὰ περίχωρα, ὡς διδάσκαλοι εἰς τὰ διάφορα χωρία καὶ κομποπόλεις.

Ὅμοιος ἢ Ἱερατικὴ Σχολὴ παρεσκεύαζε καταλλήλους ἱερεῖς, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἱεραποστόλους τοῦ ἀγῶνος, σκορπιζομένους καὶ τούτους εἰς διάφορα ἐπίκαιρα σημεῖα.

Οἱ μᾶλλον εὐκατάστατοι ἀπόφοιτοι τοῦ Γυμνασίου, μετέβαινον εἰς Ἀθήνας πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν των ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἄλλοι μὲν ἐπέστρεφον ἰατροί, ἄλλοι δικηγόροι, ἄλλοι καθηγηταὶ Γυμνασίου. Ὅλοι ὅμως

ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν ἐθνικὴν δρᾶσιν ποῖος ὀλίγο, ποῖος πολλή.

Ὡς καθηγητὰς διακριθέντας καὶ ἐργασθέντας πατριωτικῶς θὰ μνημονεύσωμεν τοὺς Ἀλέξανδρον Ζουμετίκου, Βασίλειον Μεγαλή, Μεγαλὴ Πέτρου, Βασίλειον Νότην, Παντελεὴν Νάκαν, Εὐάγγελον Τσιούπτην,

1) Χρῆστος Γραικός, 2) Νικόλαος Νικαρούσης, 3) Δημήτριον Μίρκου, 4) Γεώργιος Παπάζογλου, 5) Γεώργιος Γώγου.

Βασίλειον Κοκκίνην, Εὐάγγελον Τάνου, Δημήτριον Μίρκου καὶ Γεώργιον Κήζιαν, ἅπαντας Μοναστηριώτας.

Ἐξ αὐτῶν ὁ Α. Ζουμετίκου ἔχορημάτισε βραδύτερον καὶ Γυμνασιάρχης μεγάλως εὐδοκιμήσας ἐν τε τῇ πόλει μας καὶ

ἐν Ἀδριανουπόλει, ὅπου ἐπάλασε κυριολεκτικῶς διατηρήσας τὸ Γυμνάσιον μὲ ὅλας τὰς ἀντιξόους περιστάσεις, αἵτινες ἐπρωρεύθησαν εἰς τὴν ἀτυχή ταύτην πόλιν συνεπείᾳ τῶν ἀλεπαλλήλων πολέμων, Βαλκανικοῦ, Συμμαχικοῦ καὶ Εὐρωπαϊκοῦ. Ὡσαύτως καὶ ὁ Β. Νότης προεχειρίσθη τελευταίως Γυμνασιάρχης τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Α΄ Γυμνασίου.

Περὶ αὐτοῦ ἔχομεν νὰ προσθέσωμεν ὅτι πρὶν ἢ διορισθῆ

1) Βασίλειος Μιχαήλ, 2) Ἀλέξανδρος Ζουμετίκου, 3) Βασίλειος Νότης, 4) Μιχαήλ Πέτρου, 5) Πανιελεῖς Νάκας 6) Εὐάγ. Τσιούπτης

καθηγητῆς τοῦ Γυμνασίου Μοναστηρίου, ἐχρημάτισεν ἀλληλοδιαδόχως εἰς πολλὰς τῶν πέριξ κομποπόλεων ὡς διευθυντῆς τῶν ἐν αὐταῖς σχολῶν ἐπιδείξας ἀπαράμιλλον ζήλον καὶ μετὰ

μεγίστου πατριωτισμοῦ καὶ ἀφοσιώσεως ἀντεπεξελθὼν κατὰ τῶν διαφόρων προπαγανδῶν.

Τινὲς δὲ τῶν ἀποφοίτων τῶν σχολῶν μας ἀνῆλθον μέχρι τῆς βαθμίδος τῆς Πανεπιστημιακῆς ἔδρας (**Ἀλέξανδρος Σβῶλος**). Ὅμοιος ἦ πατὴρς μας καὶ αἱ σχολαί μας ἀνέδειξαν καὶ τὸν ποιητὴν **Γεώργιον Σαγιαξήν**, τὸν καὶ διὰ τὰς βαλκανολογικὰς σπουδὰς διακρινόμενον.

Γέννημα καὶ θρόμμα ἐπίσης τῶν σχολῶν Μοναστηρίου τυγχάνει καὶ ὁ πολιτευτῆς **Γεώργιος Χρ. Μόδης**, νῦν Γενικὸς Διοικητὴς Ἡπείρου, ὁ ὁποῖος καὶ ἠγωνίσθη καθ'

1) Δημήτριος Μάρκου, 2) Ἀνδρέας Δημητρίου 3) Σωτήριος Βοσνιάκου
ὄλην τὴν διάρκειαν τῆς Β' περιόδου τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, ὡς ὄπλαρχηγὸς ἀνταρτικοῦ σώματος.

Ἡ νεολαία συνέτηξε καὶ **Θεατρικὸν Σύνταγμα** καὶ ἔδιδε διαρκῶς θεατρικὰς παραστάσεις, εἰς τὰς ὁποίας πλῆθος πολὺ ἀκροατῶν μετὰ πολλοῦ ζήλου ἐσύχναζε.

Ὁμιλος δὲ λογίων πατριωτῶν κατεγίνετο νὰ γράφῃ ἀνταποκρίσεις εἰς διαφόρους ἐφημερίδας, ἐξιστορούσας τὴν πάλιν μας μετὰ τῶν προπαγανδῶν καὶ ἐπικαλουμένας τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν ὕλικήν συνδρομὴν τῶν ἀπανταχοῦ συμπατριωτῶν καὶ ὁμογενῶν μας. Ἀνεσκεύαζον δὲ συχνὰ καὶ διάφορα ψευδολογήματα περὶ τῆς ποιότητος τοῦ στοιχείου μας, τὰ ὁ-

ποῖα οἱ προπαγανδιστὰι ἐδημοσίεον συχνὰ εἰς τὰ Εὐρωπαϊκά φύλλα. Κυριώτεροι τούτων ἦσαν οἱ : **Ἀναστάσιος Γ. Τσάλλης καὶ Βασ. Νότης.**

Τὴν φιλαρμονικὴν ἐταιρίαν ἀποτελοῦσαν νέοι καλῶν οἰκογενειῶν. Οἱ κυριώτεροι στῦλοι αὐτῆς ὑπῆρξαν οἱ **Ἀλέξ. Γούναρης, Γεώργιος Σιάρδου, Πέτρος Τζέρος καὶ Πέτρος Σταύρου.** Διευθυντὰς δὲ τῆς μουσικῆς εἶχομεν φέρῃ ἐκ Θεσσαλονίκης κατ' ἀρχὰς μὲν τὸν **Ὀρπῆν**, κατόπιν δὲ τὸν **Σπάθην** καὶ τελευταῖον τὸν **Ἡλίαν Χατζηζωάννην**, ὁ ὁποῖος ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ μετὰ πολλοῦ ζήλου εἰργάσθη ἐν αὐτῇ.

Τῆς μουσικῆς ἐκάμναμεν χρῆσιν οὐχὶ μόνον ἐντὸς τῆς πόλεως ἀλλὰ πολὺ συχνὰ καὶ εἰς τὰ περιχώρα, ὅπου διωργανώναμεν ἐκδρομὰς πρὸς ἀναπύρωσιν τοῦ πατριωτικοῦ αἰσθηματος τῶν χωρικῶν. Ἀλησμόνητος θὰ παραμείνῃ εἰς τὴν μνήμην ὄλων μας ἡ κατὰ Μάϊον τοῦ 1902 διοργανωθείσα παρὰ τῶν **Ἀριστ. Ματλή, Ἀναστ. Δαλέγκα καὶ Περικλῆ Καζίση** ἐκδρομὴ εἰς τὸ χωρίον Μπροῦσινικ, ἡ ὁποία ὑπῆρξε ὀγκωδεστάτη εἰς πλῆθος ἐκδρομέων, ἀφοῦ ἔλαβον μέρος ὅλα τὰ σωματεῖα καὶ αἱ συντεχνίαι τῆς πόλεως. Ὁ πανζουλισμὸς καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν χωρικῶν ἦτο ἀφάνταστος.

Τῆς Ἀδελφότητος «Καρτερίας» ἰδρυταὶ ὑπῆρξαν οἱ **Ἀν. Γ. Τσάλλης, Βασ. Νότης, Γ. Δήμιτσας καὶ Ἰωάν. Φίκης.** Μέλη δὲ ὅλοι σχεδὸν οἱ πολῖται. Συνέλεγον ἀφθότους συνδρομὰς, τὰς ὁποίας διέθετον δι' ἀπόρους μαθητὰς τῶν σχολείων πρὸς ἀγορὰν βιβλίων, ἐνδυμάτων καὶ λοιπῶν. Ἔδιδαν καὶ μερικὰς ἐπιχορηγήσεις διὰ τὰ σχολεῖα μερικῶν ἀπόρων κοινοτήτων τῶν περὶ χωρίων πρὸς μισθοδοσίαν τῶν διδασκάλων καὶ δι' ἄλλας ἀνάγκας. Ἐκαμναν δὲ συχνὰ καὶ διαλέξεις καὶ θεατρικὰς παραστάσεις.

Εἰς τὰς εορτὰς καὶ δημοσίας ἐξετάσεις τῶν σχολείων προσεκαλοῦσαμεν καὶ τοὺς Προξένους τῶν ξένων Κρατῶν,

ὀρθοδόξους καὶ μὴ τοιούτους, οἱ ὁποῖοι πάντοτε μὲ εὐχαρίστησιν προσήρχοντο.

Ἐν ἐνὶ λόγῳ παντοῦ ζωὴ, κίνησις, σφρίγος πατριωτικῶν. Ἡ ὅλη ἐργασία τοῦ Κοινοτικοῦ μας συγκροτήματος, μὲ τὰς διαφόρους διακλαδώσεις καὶ ἐκφάνσεις τῆς, ὁμοίαιζε πρὸς διηγετικὴν κίνησιν μεγάλου ἐργοστασίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἅπαντες οἱ πολῖται ὡς ἐργάται εἰργάζοντο ἀκαταπαύστως καὶ πυρετωδῶς, ἕκαστος εἰς τὸν κλάδον εἰς ὃν εἶχε ταχθῆ.

Οὐδεμία τῶν ἄλλων προπαγανδῶν παρουσίαζεν εἰς τὴν ἐθνικὴν τῆς κίνησιν τὸν ὄγκον καὶ τὴν ἐπιβλητικότητα τῆς ἰδικῆς μας δράσεως. Τόση ἦτο ἡ ὑπεροχὴ μας, ὥστε καὶ αὐταὶ αἱ παρὰ τῆς Αὐστρίας ἰδρυθεῖσαι προπαγάνδαι, ἂν καὶ ἐν ἀρχῇ ἐσυστήθησαν μὲ τὸ πρόγραμμα νὰ ματαιώσουν τὰς συνεπείας τῶν πανσλαμιστικῶν ἐνεργειῶν, θαμβωθεῖσαι ἀπὸ τὴν ἐκφανσιν τοῦ ἐλληνικοῦ μεγαλείου, ἤρχισαν νὰ στρέψωσι τὰ βέλη τῶν πρὸς ἡμᾶς ὡς ὑποσκελίσαντας τοὺς πάντας. Παραλείπω τὴν Βουλγαρικὴν δράσιν, ἡ ὁποία ἔμεινε πολὺ ὀπίσω ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας.

Ἀντιπάλους μας εἶχαμεν καὶ τοὺς ἱεραποστόλους τῆς Καθολικῆς ἀποστολῆς τῶν Λαζαριστῶν μὲ τὸν προϊστάμενον Φαβριάλ, φανατικώτατον μισέλληνα καὶ ἔχοντα ἐπιστήθιον φίλον τὸν Ρωμοῦνον Ἀπόστ. Μαργαρίτην, καὶ ἐν γένει πάντα ἐχθρὸν τοῦ ἐλληνισμοῦ περιποιούμενον.

Μόνον οἱ Σέρβοι διῆγον πάντοτε φιλίως πρὸς τὴν ἐλληνικὴν κοινότητα ἀφοῦ καὶ εἰς τὴν ἐλληνικὴν Ἐκκλησίαν ἐκκλησιάζοντο.

Δέον ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν ἐνταῦθα ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αἱ Τουρκικαὶ ἀρχαὶ δὲν ἔβλεπαν μὲ κακὸ μάτι τὴν ζωηρὰν αὐτὴν δράσιν μας. Ἀπ' ἐναντίας ἔχοντες πρόσφατον τὴν ἀνάμνησιν τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ τῶν πανσλαμιστικῶν ὀνειρῶν, ἠσθάνοντο τὴν ἀνάγκην νὰ ὑποστηρίξωσι τὸ ἐλλήν. στοιχεῖον, ὡς ἄσπονδον ἐχθρὸν τῶν Βουλγάρων. Διὰ τοῦτο εἰς ὅλας τὰς σχολικὰς εορτὰς μας, τὰς δημο-

σίας ἑξετάσεις κτλ. παρίστατο πάντοτε ὁ Γενικός Διοικητής μετὰ τῶν λοιπῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τῆς Κυβερνήσεως, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ ὁ στρατιωτικὸς Διοικητής μετὰ τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς, ἡ ὁποία ἐπαιάνιζεν εἰς τὴν αὐλὴν τῶν σχολείων καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς τελετῆς.

Εἶπομεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ νεολαία ἔδιδε θεατρικὰς παραστάσεις. Εἰς τὸ θέμα τοῦτο πολλὴν σημασίαν ἀπέδιδον οἱ ἀρμόδιοι τῶν ἡμετέρων, ἐλάμβανον δὲ μέρος ὡς ἠθοποιοὶ νέοι τῶν καλλιτέρων οικογενειῶν. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ **Νικ. Παπάζουγλου** καὶ ὁ ἀδελφός του **Ἀλέξαν. Παπίζουγλου** (νῦν ἰατρός ἐνταῦθα) **Νίκος Τσαγγαράς, Θεόδ. Πισουρήκας, Βασ. Νότης, Γ. Μιλόσης, Ἀργ. Ζάχου Θεόδ. Ράμος**, ὁ μετέπειτα ἐκ τῶν συντακτῶν τῆς «Νέας Ἀληθείας» καὶ ἐγὼ. Καὶ αὐτοὶ μὲν ὡς δραματικοί. Οἱ δὲ **Ἀναστ. Τζέρρος, Ἰωάν. Φίκης, Λάζ. Παπανούμ.** καὶ **Παντ. Μέξης** ὡς κωμικοί. Τόσο δὲ πολὺ εἶχεν ἀγαπήσῃ τὸ θέατρον ὁ λαός, ὥστε δὲν ἐπέρασε πολὺς καιρὸς καὶ ἤρχισαν νὰ μᾶς ἐπισκέπτωνται καὶ συστηματικοὶ ἔλλ. θίασοι.

Διὰ νὰ συμπληρώσω δὲ τὴν ἐκθεσιν τῶν πλείστων ἐθνικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἐξετελέσαμεν ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, θὰ ἀναφέρω καὶ τὸ ἐξῆς: Ὅτι δηλ. οἱ **Ἀδελ. Πέλλη** ἴδρυσαν καὶ **Τυπογραφεῖον ἑλληνικόν**, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτυπώνετο καὶ ἐξεδίδετο καὶ μία ἐβδομαδιαία πολιτικὴ ἐφημερίς, γραφομένη ἀπὸ διαφόρους λογίους ὑπὸ τὸ ὄνομα «Φῶς». Ἀρχισυντάκτης ἦτο ὁ Ἀριστ. Ματλῆς καὶ βραδύτερον ὁ Βασίλ. Νότης.

Οἱ Βούλγαροι ἐκμηδενισθέντες πρὸ τῆς ἑλληνικῆς δράσεως καὶ μὴ γνωρίζοντες ποῖον δρόμον νὰ πάρουν, διὰ νὰ μᾶς ἐκδικηθῶσι προέβησαν εἰς τὸ ἐξῆς μέσον: Ἐξηγόρασαν δύο μεγάλους ἐν Εὐρώπῃ δημοσιογράφους, τὸν ἄγγλον **Λαβλαϊν** καὶ τὴν ρωσίδα κυρίαν **Νοδικώφ**, οἱ ὁποῖοι διὰ συνεχῶν εἰς μεγάλας ἐφημερίδας δημοσιεύσεων κατηγόρουν τοὺς Ἕλληνας τοῦ Μοναστηρίου ὡς δῆθεν ραδιουργοῦντας τοὺς

Βουλγάρους ἀπέναντι τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν καὶ συνεπῶς αὐταὶ κατεπίεζον αὐτοὺς παρεμβάλλουσαι πᾶν πρόσκομμα καὶ ἐμπόδιον διὰ τὴν ἐλευθέραν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν ἐξάσκησιν τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων τῶν. Αὐτὸ δὲ τὸ ἔκαμαν διὰ νὰ μᾶς ἐκθέσωσι μὲν ἀφ' ἑνὸς ἀπέναντι τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐλπίζοντες καὶ πάλιν εἰς καμίαν ἐπέμβασιν τῆς Ρωσσίας, ὅπως κατὰ τὸ ἔτος 1876.

Πράγματι δὲ αἱ δημοσιεύσεις αὐταὶ μέγαν πάταγον ἐπροξένησαν καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην ἕνας δὲ ἀγγλικὸς προτεσταντικὸς Σύνδεσμος ἀπέστειλεν ἐκ Λονδίνου εἰς Μοναστήριον ἐπιτροπὴν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ συνταγματάρχου Τρωτέρου, στρατ. ἀκολούθου τῆς ἐν Κων/πόλει Ἀγγλ. Πρεσβείας, ἵνα ἐξετάσῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸ βάσιμον τῶν καταγγελιῶν.

Ἡ ἐπιτροπὴ ὅμως ἐπισκεφθεῖσα ὅλα τὰ ἐκπαιδευτικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματά μας, ἐλθοῦσα δὲ εἰς ἐπικοινωνίαν καὶ μὲ τοὺς ἐξέχοντας καὶ μορφωμένους τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, τῶν ὁποίων πολλοὶ ἐγνώριζον καὶ εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, ἀπῆλθεν ἀποκομίζουσα ἐντυπώσεις ὅλως ἄλλοίως τῶν φιλοβουλγαρικῶν δημοσιεύσεων.

Χαρακτηριστικὸν τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀποδείξεως ὑπερισχύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἀποτελεῖ καὶ τὸ ὅτι ἡ Ἰσραηλιτικὴ Κοινότης, διατηροῦσα ἰδικά της σχολεῖα, προσελάμβανε πάντοτε εἰς αὐτὰ καὶ ἕνα ἑλληνοδιδάσκαλον, οὐχὶ Βούλγαρον, οὔτε Ρωμοῦνον οὔτε ἄλλης τινος ἐθνικότητος.

Πολλοὶ ἀπόφοιτοι τῶν σχολῶν τῶν ἤρχοντο καὶ ἐφοίτων εἰς τὰ ἰδικὰ μας σχολεῖα ἵνα τελειοποιήσωσι τὰς σπουδᾶς των, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ Γυμνάσιόν μας ἀκόμη.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐσημειώθη καὶ μία ἀπόπειρα κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ρουμανικῆς Προπαγάνδας Ἀποστ. Μαργαρίτου, ὁ ὁποῖος, σημειωτέον, δὲν ἔπανε καταραδιουργῶν τὴν ἡμετέραν κοινότητα καὶ τοὺς κορυφαίους αὐτῆς ἀπέναντι τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ὅτι δῆθεν εὐρίσκονται εἰς διηνεκῆ

συνεννόησιν μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πρὸς διενέ-
ργιαν ἐπαναστάσεως κατὰ τοῦ καθεστώτος κλπ.

Ἐνῶ μίαν ἐσπέραν ἐξήρχετο τοῦ Αὐστριακοῦ Προξενείου
κάμποσοι μετεμφιεσμένοι, παραμονεύσαντες αὐτόν, τῷ ἐπετέ-
θησαν διὰ ῥοπαλῶν καὶ μαχαιρῶν, μὲ σκοπὸν νὰ τὸν φονεύ-
σωσι. Καὶ ἐπληγώθη μὲν σοβαρῶς, οἱ δὲ ἐπιτεθέντες νομί-
σαντες ὅτι τὸν ἀποτελείωσαν ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἀλλὰ θε-
ραπευθεὺς διέφυγε τὸν θάνατον.

Συνελήφθησαν ὡς ὑποποιοὶ οἱ **Νικόλ. Χατζηπέτρου**
ἢ ἄλλως **Γιάγκας** ἐπονομαζόμενος, **Θεόδωρος Μόδης**,
Γεώργιος Βεληγιάννου, **Κωνσταντ Χατζηανδρέου**,
Γεώργιος Δήμιτσας καὶ **Παναγιώτης Τύρνας**, μὴ
ἀποδειχθεῖσιν ὅμως τῆς ἐνοχῆς τῶν ἀφέθησαν ἐλεύθεροι.

1) Γεώρ. Δήμιτσας, 2) Κωνστ Χατζηανδρέου, 3) Παναγ. Τύρνας.

Κλείοντες τὸ παρὸν κεφάλαιον, ἂν ρίψωμεν ἕν βλέμμα
ἐπὶ τῶν συντελεσθέντων ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἐθνικῆς μας δρα-
σεως, ὁποῖα δηλ. ἦτο ἡ κατάστασις τῆς κοινότητός μας κατὰ
τὸ ἔτος 1830 καὶ εἰς ποῖον σημεῖον ἔφθασεν ἤδη, θὰ ἴδωμεν
ὅτι χάρις εἰς τὸν σφοριγῶντα πατριωτισμὸν τῶν Μοναστηριω-
τῶν, ὁ **νάνος ἔγινε γέγας**, μεθ' ὅλην τὴν ἐπέλασιν τῶν
παντοίων προπαγανδῶν μας. Ὑψώσαμεν τὸ ἀνάστημά εἰς βα-

θμὸν ἀπίστευτον, ἀναδείξαντες τὴν ὑπεροχὴν μας καὶ πατά-
ξαντες τὰς προπαγάνδας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΑΘῶΝ ΚΑΙ ΔΟΚΙΜΑΣΙΩΝ
Ο ΕΠΑΡΑΤΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ
ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΟΜΑΧΟΣ ΧΑΛΗΛ ΡΙΦΑΤ Πασῶς (1890-1892)

Ἡ ὡς ἄνω ἐξιστορηθεῖσα περίοδος τῶν Μοναστηριωτι-
κῶν ἀγώνων, καθ' ἣν αἱ Τουρκικαὶ Ἀρχαὶ οὐδόλωσ ἀνεμί-
χθησαν εἰς τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν δρασίμ, ἵνα παρεμβάλωσι προ-
σκόμματα, δὲν διήρκεσεν εἰμὴ 10 ἔτη μόνον, δηλαδὴ μέχρι
τοῦ 1889.

Ταύτην ἐπηκολούθησε νέα περίοδος, περίοδος σκληρὰ καὶ
μαύρη, πλήρης βασάνων καὶ πικριῶν, τῆς Τουρκικῆς κυβερνή-
σεως στρεψάσης ἀγρίως καθ' ἡμῶν τὰ βέλη της. Εὐτυχῶς δὲν
ἐχάσαμεν τὴν ψυχραιμίαν μας, ἀλλὰ ἀντιπαλαίσαμεν κατὰ τῶν
ἀντιξῶν περιστάσεων μετὰ παραδειγματικῆς ἐγκαρτερήσεως
καὶ σθένους καὶ ἐν τέλει διεσώσαμεν τὸ γόητρόν μας. Ἐφά-
νημεν καὶ ἐν τῇ δοκιμασίᾳ ἤρωες.

Ἄς ἐκθέσωμεν λοιπὸν τὰ τῆς ὀδυνηρᾶς αὐτῆς ἐποχῆς
γεγονότα.

Τὸ ἔτος ἐκεῖνο διορίσθη Γεν. Διοικητῆς Μοναστηρίου ὁ
Χαλῆλ Ριφάτ πασῶς. Οὗτος διατελῶν εἰς φιλικωτάτας
μετὰ τοῦ Ἀποστ. Μαργαρίτου σχέσεις, παρ' οὗ ἴσως ἐδωρο-
δοκήθη, ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ κατατρέξῃ τοὺς Ἕλληνας
τοῦ Μοναστηρίου πατάσων ἀμειλίκτως τὴν ὅλην πνευματι-
κὴν τῶν δρασίμ, μὲ τρομοκρατήσεις, φυλακίσεις πολιτῶν, δι-
δασκάλων καὶ ἄλλα διάφορα πιεστικά μέσα μεταχειριζόμενος.

Τῇ ὑποδείξει λοιπὸν τοῦ ἐξῆννου μὲν ἀλλὰ μοχθηροῦ τὴν

ψυχὴν συμβούλου του, συλλαμβάνει καὶ φυλακίζει κατόπιν κατ' οἶκον ἐρεύνης τὸν **Δημήτρ. Βαφειάδη** ἰατρὸν, τὸν **Ἀναστ. Πίσχαν**, κτηματίαν καὶ ἐνθουσιώδη πατριώτην καὶ τὸν ἀδελφὸν μου **Ἀναστάσιον Γ. Τσάλλην**, βιβλιοπώλην. Ἐπίσης φυλακίζει καὶ τοὺς διδασκάλους **Μιλτιάδη Τσῆγτσον**, **Κωνστ. Σάντην** καὶ **Ἄνδρ. Δημητρίου**.

Ἐκ Κλεισούρας φέρνει δεσμίους καὶ ἐγκλείει εἰς τὰς φυλακὰς περὶ τοὺς 15 προκρίτους, ἐν οἷς καὶ τὸν ἰατρὸν **Ἀργυρόπουλον**. Ὁμοίως ἐκ Καστορίας τὸν **Ἀναστάσιον Πηχεῶνα**, ἓνα ἐκ τῶν κορυφαίων παραγόντων τῆς ἐκεῖ ἐθνικῆς κινήσεως, καὶ τὸν ἐνθερμον πατριώτην ἰατρὸν **Σιῶμον**. Ἐπίσης καὶ τὸν πρωτοσύγκελον **Ἀθανάσιον**. Ἐκ δὲ Φλωρίνης τὸν διάσημον ἰατρὸν **Ἰωάννην Βούζαν**.

Γεώργιος Α. Τσάλλης εἰς τὸ μέσον καὶ οἱ δύο υἱοὶ του **Ἀναστάσιος Γ. Τσάλλης** ἐκ δεξιῶν καὶ **Παντελής Γ. Τσάλλης** ἐξ ἀριστερῶν.

Δι' ὅλους τούτους κατηγορία ἦτο ὅτι ἦσαν δῆθεν ἀρχηγοὶ ἐπαναστατικοῦ κινήματος μὲ σκοπὸν προσαρτήσεως τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἐφερε δὲ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, διάταγμα περὶ συστάσεως **εἰδικοῦ Στρατοδικείου** ὅπως ἐκδικάσῃ ὅλους

τοὺς ὡς ἄνω συλληφθέντας καὶ ὅσους ἄλλους ἤθελεν ἐν τῷ μεταξύ ἀνακαλύψῃ ὡς συνεργοὺς αὐτῶν.

Συγχρόνως διέταξε νὰ γίνωνται συχναὶ αἰφνιδιαστικαὶ παρουσιάσεις τῶν διεργηθέντων τῆς τε Νομορχίας καὶ τῆς Ἐκ-

1) **Ἀναστάσιος Βαφειάδης**, 2) **Νεόφυτος Μητροπολίτης**, 3) **Δημήτριος Βαφειάδης**, 4) **Ἀναστάσιος Πίσχας**, 5) **Κωνσταντῖνος Μασάλης**, 6) **Χρῆστος Δούμας**.

παιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς (**Μουχρίφ Κομισιὸν**) εἰς τὰ σχολεῖά μας κατὰ τὰς ὥρας τῶν διδασκαλικῶν παραδόσεων πρὸς ἔλεγχον τῆς ὕλης τῶν διδασκομένων μαθημάτων.

Μυστικοὶ ἀστυνόμοι περιφέροντο ἔξωθεν τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου καὶ τῆς Μητροπόλεως διὰ νὰ παρακολουθῶσι τοὺς

συχάζοντας εις τὰ κέντρα αὐτά. Εὐτυχῶς ὁμως εἶχαμεν καὶ ἡμεῖς καλὰ λαγωνικά, τὰ ὁποῖα ἐφεῦρον ἄλλας πλαγίας καὶ ἀγνώστους τῇ Ἀστυνομίᾳ εισόδους καὶ οὕτως ἐπικοινωνοῦσαμεν μὲ αὐτὰ καὶ ἐκυτάξαμεν καὶ πάλιν τὴν δουλειάν μας. Ἀρχηγὸς τῆς τοιαύτης μυστικῆς ἀστυνομίας μας ἦτο ὁ ἐνθουσιωδέστατος πατριώτης **Θεόδωρος Μόδης**, δεξιοὶ δὲ βραχίονές του οἱ **Ναοὺμ Καλαριῆς**, **Δουκᾶς Ἀναστασίου Κοντουρᾶς**, **Σωτήριος Τάντης** καὶ **Δημήτ. Μάνες**.

Τὸ κυριότερον ὁμως πλήγμα κατὰ τῆς τακτικῆς λειτουργίας τῶν σχολῶν μας ὑπῆρξεν ἄλλη νεωτέρα κυβερνητικὴ διαταγὴ καθ' ἣν:

1ον) Ἄπαντες οἱ Ἕλληνες διδύσκαλοι τοῦ τε Μοναστηρίου καὶ τῶν περὶ ἐξ ὄφειλον νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς τὴν Τουρκικὴν Ἐκπαίδ. Ἐπιτροπὴν καὶ νὰ προσαγάγωσι πρὸς ἐπικύρωσιν τὰ διπλώματα τῶν σπουδῶν των. 2ον) Οἱ διευθυνταὶ τῶν διαφόρων σχολῶν ὄφειλον νὰ προσαγάγωσι καὶ τὰ προγράμματα τῆς διδασκομένης ὕλης πρὸς ἔλεγχον καὶ ἐπικύρωσιν.

Τὸ μέτρον τοῦτο ἦτο πολὺ βαρὺ, διότι πλὴν τοῦ ὅτι τὰ τε διπλώματα καὶ τὰ προγράμματα ὄφειλον νὰ προσαθῶσιν ἐν **τουρκικῇ μεταφράσει**, ἀλλὰ, τό και σπουδαιότερον, ἡ πρᾶξις αὕτη ἀντέκειτο ἄρδην εἰς τὸ πνεῦμα τῶν προνομίων τοῦ Οἴκου. Πατριαρχεῖου καὶ τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του Μητροπόλεων.

Ἡ Μητρόπολις λοιπὸν ἠμπόδιζε τοὺς διδασκάλους νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὴν διαταγὴν αὐτήν, συνέπειαι ὁμως τῆς τοιαύτης ἀρνήσεως ἦσαν πιέσεις, ἐξευτελισμοὶ καὶ φυλακίσεις τῶν δυστυχῶν διδασκάλων μας.

Εἰς τοὺς αἰφνιδιασμούς, οὓς διενήργουν εἰς τὰ σχολεῖα, ἀνεκάλυψαν ὅτι διδάσκειται ἡ ἱστορία τῶν νεωτέρων χρόνων. Συνεπέραναν συνεπῶς ὅτι διδάσκειται καὶ ἡ τῆς ἑλλην. ἐπαναστάσεως. Ἀμέσως ἐκλήθησαν νὰ δικασθῶσιν εἰς τὸ Στρατοδικεῖον ὡς ὑπεύθυνοι οἱ ἔφοροι τῶν σχολείων **Γεώργ. Παπάζογλου**, **Γεώργ. Τσίλλης**, **Χρῆστος Δούμας**, καὶ

1. Νάλτσας. Ἦτο τοῦτο ἓνας πλάγιος τρόπος πρὸς τρομοκράτησιν τῶν ἰθυνόντων τὰ κοινοτικά μας πράγματα διότι καὶ οἱ τέσσαρες κατηγορούμενοι, πρὸ πάντων δὲ οἱ Γ. Παπάζογλου καὶ Γ. Τσίλλης ἦσαν ἀπὸ τοὺς διηνεκῶς λαμβάνοντας μέρος

1) **Σωτήριος Τάντης**, 2) **Θεόδωρος Μόδης**, 3) **Ναοὺμ Καλαριῆς**
4) **Δουκᾶς Ἀναστ. Κοντουρᾶς**, 5) **Δημήτριος Μάνες**,
6) **Δημήτριος Τσιώνας**.

εἰς τὴν διοίκησιν τῆς κοινότητος καὶ μετὰ μεγίστου πατριωτισμοῦ ἀφοσιωμένοι εἰς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν.

Εὐτυχῶς τὸ Στρατοδικεῖον ἀπῆλλαξεν αὐτοὺς τῆς κατηγορίας διέταξεν ὁμως τὴν ἀμεσον παῦσιν τοῦ Γυμνασιάρχου Κ. Τσοῦλκα, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ πράξωσιν οἱ ἡμέ-

τεροι, αντικαταστήσαντες αὐτὸν διὰ τοῦ **Χριστοφ. Σαρματζίδου**, ἐνθέρμου καὶ τούτου πατριώτου καὶ ἐνθουσιώδους σκαπανέως τῆς ἑλλην. παιδείας.

Ἡ τύχη τῶν λοιπῶν ὑποδίκων τοῦ Στρατοδικείου ὑπῆρξεν ὡς ἑξῆς:

Το δικαστήριον, ἀποτελούμενον εὐτυχῶς ἀπὸ ἀξιωματικούς, ὅπωςδῆποτε μορφωμένους καὶ ἀνεξαρτήτους, μὴ ἐπηρεαζομένους συνεπῶς ἀπὸ τὰς σατανικὰς ὑποδείξεις τοῦ Γεν. Διοικητοῦ, δὲν ἔδωσεν εἰς τὴν βαρύνουσαν τοὺς κατηγορουμένους πρᾶξιν χροιάν ἐπαναστατικοῦ κινήματος, ἀλλὰ ἐχαρκτηρίσεν αὐτοὺς ὡς ὄργανα ἐκπαιδευτικοῦ μὲν σκοποῦ, ἐργαζόμενα ὁμῶς ὑπὸ τὰς διαταγὰς καὶ τὰ κελεύσματα ἀντιπροσώπου ξένου Κράτους (ἐννοεῖτο τὸ Ἑλλην. Προξενεῖον) συνεπῶς ἐξέδωκε τὴν ἀπόφασίν του καθ' ἣν: οἱ Ἄν. Πηγεῶν, Σιῶμος, Ἄν Τσάλλης καὶ Ἄν. Πίσχας κατεδικάζοντο εἰς πενταετῆ ὑπερορείαν, οἱ μὲν δύο πρῶτοι εἰς Πτολεμαῖδα, ὁ τρίτος εἰς τὴν Κασταμονὴν καὶ ὁ τέταρτος εἰς Ἰκόνιον. Εἰς τὸν Ἄν. Τσάλλην πλὴν τῆς ποινῆς τῆς ὑπερορείας ὑπεβλήθη καὶ ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ νὰ ἐξασκῆ τὸ βιβλιοπωλικὸν ἐπάγγελμα, διότι ἐκτὸς τῆς μετὰ τοῦ Προξενείου συνεργασίας του κατεσχέθησαν εἰς τὸ βιβλιοπωλεῖόν του καὶ πολλὰ ἐπιλήψιμα βιβλία. Δύο Κλεισουριεῖς ὁμοίως κατεδικάζοντο εἰς διετῆ ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν, οἱ δὲ λοιποὶ ἠθωώθησαν, ἀλλὰ κατόπιν ἐξαμήνου φυλακίσεως καὶ ταλαιπωριῶν ἀρκετῶν.

Σημειωτέον ὅτι ὁ ἐκ τῶν ὡς ἄνω καταδιωχθέντων ἰατρὸς Δ. Βαφειάδης ἦτο ὁ νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ **Ἀναστασίου Βαφειάδου**, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ ἔτος 1866, ἐν Ἀθήναις εὐρισκόμενος, ἐσημάτισεν ἐθελοντικὸν σῶμα καὶ τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ, μετέβη νὰ πολεμήσῃ εἰς Κρήτην, ὅπου, ὡς γνωστόν, εἶχεν ἐκραγῆ ἐπανάστασις. Ἐλαβε λοιπὸν μέρος εἰς τὴν μεγάλην μάχην τοῦ **Βαφεί**, ὁμοῦ μετὰ τοῦ Βαρνάβα, Ἔσλιν καὶ Βασιλείου, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐφονεύθη γενναίως μαχόμενος. Ἐκ τῶν καταδικασθέντων ὑπὸ τοῦ Στρατοδικείου ὁ μὲν

Ἄναστ. Πίσχας ἐξέτισε τὴν ποινήν του, ὁ Πηγεῶν ὁμῶς κατώρθωσε νὰ ἀποδράσῃ ἀπὸ τὸ φρούριον τῆς Πτολεμαίδος καὶ νὰ εὐρεθῆ μίαν ὠραίαν πρωίαν εἰς τὸν Πειραιᾶ, ἐπιβαίνων ἐνὸς ξένου ἀτμοπλοίου. Ὁ δὲ Ἄναστ. Τσάλλης, κατόπιν ἀναθεωρήσεως τῆς δίκης του εἰς τὸ Ἀνώτερον Στρατοδικεῖον τῆς Κων/πόλεως, ἀπηλλάγη τῆς ὑπερορείας, οὐχὶ ὁμῶς καὶ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματός του. Τὴν συνέχισιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ βιβλιοπωλείου, παραμείναντος κλειστοῦ ἐπὶ ἕξ μῆνας, ἀνέλαβον ἐγὼ ἐπ' ὄνομάτι μου καὶ ὑπ' εὐθύνην μου μετὰ τῶν συναφῶν αὐτῷ λοιπῶν ἐθνικῶν καθηκόντων.

Ἐπίσης διαρκούντων τῶν ὡς ἀνωτέρω διαγωγῶν ἐπαύθη τῆς ἐν τοῖς τουρκικοῖς δικαστηρίοις θέσεώς του, ὡς παρέδρου τοῦ Ἐφετείου καὶ Κακουργόδικείου, ὁ πατήρ μου **Γεώργιος Ἄν. Τσάλλης**, ὅπου ἐπὶ 25 περιποῦ ἔτη ὑπηρετεῖ, διαρκῶς ἐκλεγόμενος ὡς τοιοῦτος παρ' ὀλοκλήρου τοῦ πληθυσμοῦ, διὰ τὴν εὐρείαν μάθησιν ἣν ἐκέκτητο ἰδίᾳ δὲ τὰς νομικὰς γνώσεις του καὶ τὴν εὐθύτητα καὶ σθεναρότητα τοῦ χαρακτῆρός του.

Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν εὐρισκόμενος πλείστας παρέσχεν ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἡμέτερον στοιχεῖον, ὑποστηρίζων κάθε ἀδῶον καὶ ἀδικούμενον ὑπὸ τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῶν ἀρρακτικῶν τάσεων τῶν διαφόρων Τούρκων Προέδρων καὶ παρέδρων. Δι' αὐτὸν δὲ ἀκριβῶς τὸν λόγον τὸν ἔπαυσεν ὁ ἑλληνομάχος διοικητής.

Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ τῶν γνώσεων αὐτοῦ ἐπικαιρὸν θεωρῶ νὰ μνημονεύσω ἐνεαῦθα ὅτι ἂν καὶ οὐδέποτε ἀκολούθησας ἀνωτέρας συστηματικὰς σπουδᾶς, πλὴν τῆς ἐν τῇ σχολῇ Βαρνάβα προκαταρκτικῆς φοιτήσεώς του, ἐν τούτοις μετὰ τὰς κατ' ἰδίαν μελέτας του, τὴν μεγάλην τοῦ πνεύματός του διαύγειαν καὶ τὴν πολλαπλὴν πείραν εἶχε καταρτισθῆ εἰς βαθμὸν ἐπισύροντα τὸν θαυμασιὸν ὄλων τῶν προξένων μητροπολιτῶν καὶ παντὸς λογίου ἐπισκεπτομένου τὴν πόλιν μας. Πλὴν τῶν νομικῶν γνώσεών του εἶχεν ἐκμάθη τελείως τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν, ὠμίλει δὲ καὶ τὴν γαλλικὴν, γερμανικὴν καὶ ἰταλικὴν.

Πατριωτισμὸν ἐκέκτητο εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν, δι' αὐτὸ δὲ καὶ ἐξελέγετο διαρκῶς πρόεδρος τῆς ἐφορείας τῶν σχολείων καὶ μέλος τῆς ἐν τῇ Μητροπόλει Δημογεροντίας.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ δυσάρεστα γεγονότα, πλήρη πιέσεων καὶ τρομοκρατιῶν, τὰ ὁποῖα εἰς μεγάλην ἔθεσαν δοκιμασίαν ὁλόκληρον τὸ ὁμογενὲς στοιχεῖον. Ἐν τούτοις μετ' ἐγκατε-
ρήσεως ὑπέστημεν ὅλους τοὺς κολάφους καὶ τὰς ἀπογοητεύ-
σεις, ἕως οὗ ἤλθεν ἡ ποθητὴ ἡμέρα τῆς μεταθέσεως τοῦ Χα-
λῆλ Ριφὰτ πασᾶ, προαχθέντος εἰς Ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερι-
κῶν, ἀφοῦ ἐπὶ 1½ ἔτος ὑπῆρξεν ἡ μάλιστα τῶν ἐλλήνων τοῦ
Μοναστηρίου.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ὀδυνηρᾶς αὐτῆς δοκιμα-
σίας, Μητροπολίτης ἦτο ὁ ἀοίδιμος **Νεόφυτος**, ὁ μετέπειτα
Οἰκουμεν. Πατριάρχης, ἀνὴρ σόφρων, ἀγαθὸς καὶ εἰς ἄκρον
φιλόπατρις. Ἀσχολούμενος νυχθημερὸν μὲ ὄλας τὰς ἐκπαιδευ-
τικὰς καὶ πνευματικὰς ὑποθέσεις τῆς ἐπαρχίας του, ἔχων δὲ
βοηθοὺς τρεῖς νεαροὺς ἀνεπιούς του, εἶχε μετατρέψῃ τὴν Μη-
τροπόλιν εἰς σωστὸν Ὑπουργεῖον. Διακόσιοι καὶ τριακόσιοι
ἐμπαινοέβγαιναν κάθε ἡμέραν εἰς τὰ γραφεῖα του διὰ διαφό-
ρους ὑποθέσεις, διδάσκαλοι, ἱερεῖς τῶν περιχώρων, πολῖται
ἐπιφορτισμένοι ὁ καθένας μὲ ἰδιαιτέραν ἀποστολὴν. Ὅλους
ὅμως ἐδέχετο μετὰ προθυμίας, δίδων τὰς δεούσας ἐνὶ ἐκάστῳ
ὁδηγίας. Εἰργάσθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Πελαγονείας ἐπὶ 4 ἔτη
ἤτοι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1887 μέχρι τοῦ 1891.

Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἦτο ἀκόμη ὁ Κ. Πανουργιάς.
Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ στρατοδικείου ὅμως ἀποκάλυψιν τῆς συ-
νεργασίας αὐτοῦ μετὰ πολιτῶν ὀθωμανῶν ὑπηκόων, ἀνεφάνη
διπλωματικὸν ζήτημα μεταξὺ Πύλης καὶ Ἑλλ. Κυβερνήσεως.
Ἡ πρώτη ἔκαμε δριμυίας παραστάσεις πρὸς τὴν δευτέραν
διὰ τὴν ἀνάμειξιν τοῦ πρόξενου της εἰς τὰ ἔσωτερικὰ τοῦ
κράτους της, μετὰ ἀνταλλαγὴν δὲ πολλῶν διακοινώσεων, ἡ
διαφορὰ ἐλύθη μετατεθέντος τοῦ κ. Πανουργιά. Διάδοχος
του ἐστάλη ὁ **Ν. Φοντάνας**, πολὺ δραστήριος καὶ πα-
τριώτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΑΥΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΑΓΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΥ ΣΟΦΙΑΣ ΓΚΙΚΑ (1891)

Διάδοχος διοικητῆς τοῦ Χαλῆλ Ριφὰτ ἐστάλη ὁ **Φαῖκ
πασσᾶς**, διακρινόμενος διὰ τὴν ἄκραν φιλοχρηματίαν καὶ
ῥουσφετολογίαν του, ἐφ' ὃ καὶ «Μπαξίς-πασσᾶς» εἶχεν ἐπω-
νομασθῆ ὑπὸ τοῦ ἐν Μοναστηρίῳ Ἑγγλου προξένου. Καὶ
οὗτος ἐσυνέχισε μὲν κατ' ἀρχὰς τὴν ἀνθελληνικὴν πολι-
τικὴν τοῦ προκατόχου του, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ, ἰδὼν ὅτι δὲν
«ἔβγαιναν καὶ μεγάλα πράγματα» ἀπὸ τὰς ὑποθέσεις αὐτὰς,
μᾶς ἄφησεν ἡσύχους, στρέψας ἄλλοι εἰς ἐπικεροδέστερα σημεῖα
τὴν προσοχὴν του.

Μόνον εἰς ἓνα ζήτημα μᾶς ἀπησχόλησεν ἀρκετά, ἀλλὰ
καὶ εἰς αὐτό, παλαίσαντες μὲ ὄλο τὸ διακρίνον ἡμᾶς πάντοτε
πεῖσμα καὶ ἐπιμονήν, ἐξήλθομεν εἰς τὸ τέλος νικηταί. Τὸ ζή-
τημα τοῦτο ἔλαβε χώραν ὑπὸ τὰς ἀκολούθους συνθήκας:

Ἦτο τὸ ἔτος 1892. Ἡ κοινότης μας εἶχε προσλάβῃ ὡς
καθηγητὴν τῆς τουρκικῆς διὰ τὸ Γυμνάσιον τὸν διερμηνέα
τῆς Νομαρχίας **Ἐσὰτ ἐφέντην**, Ἰωαννίτην καὶ γνώστην τῆς
ἐλληνικῆς, μὲ σκοπὸν νὰ ἔχη πάντοτε τὴν ὑποστήριξιν του
διὰ πᾶν ζήτημά μας ἀναφυησόμενον μὲ τὴν Κυβερνήσαν.

Καὶ μέχρι μὲν τινος οὗτος μᾶς ἐπροστάτευεν εἰς πολλὰς
ὑποθέσεις. Κατόπιν ὅμως συνέβη κάτι τι, τὸ ὁποῖον ἐγένετο
αἰτία νὰ μεταβληθῆ εἰς ἄσπονδον ἐχθρὸν.

Καλλίμορφος τὴν ὄψιν ὢν, προσήλκυσε τὴν συμπάθειαν
τῆς Διευθυντρίας τοῦ Παρθεναγωγείου μας **Σοφίας Γκίκα**
χήρας οὔσης. Δὲν ἐβράδυνε δὲ καὶ αὐτὸς νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς
τὴν συμπάθειαν αὐτὴν καὶ εὐκόλως αἱ ἀναμεταξὺ των σχέ-
σεις ἐπροχώρησαν.

Τὸ πρᾶγμα ἐγνώσθη σὺν τῷ χρόνῳ παρὰ τοῖς πολίταις, οἵτινες, τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς αὐστηραῆς ἠθικῆς, τὸ ἐθεώρησαν ὡς μέγα σκάνδαλον, ἀντανακλοῦν ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς κοινότητος, κατὰ τοσοῦτο μᾶλλον καθ' ὅσον ἢ ἐν λόγῳ Διεϋθύντρια, οὕσα ταῦτοχρόνως τοιαύτη καὶ τοῦ συσσιτίου τῶν θηλέων, ἐντὸς τοῦ ὁποίου καὶ κατώκει, ἐκεῖ ἐδέχετο τὸν ἐκλεκτὸν τῆς καρδιάς της.

Ἐφοῦ οἱ ἔφοροι εἰς μάτην ἐδοκίμασαν νὰ τὴν πείσουν ν' ἀπομακρυνθῆ τοῦ ἔραστοῦ της, ἀπεφάσισαν τέλος καὶ προέβησαν εἰς τὴν παῦσίν της.

Ἦτο ἡ ἐποχὴ τῶν σχολικῶν διακοπῶν ὅταν ἐπαύθη, ἀλλὰ αὕτη δὲν ἐννοοῦσε κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ἐκκενώσῃ τὸ δημόσιον οἶκημα ἐν ᾧ κατώκει, διατεινομένη μάλιστα ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν μαθημάτων θὰ ἐξακολουθῆ διευθύνουσα.

Συγχρόνως ὁ ἀγαπητικὸς της κατέπεισε τὸν Διοικητὴν νὰ στείλῃ διαταγὴν πρὸς τὴν Μητρόπολιν ν' ἀνακαλέσῃ τὴν παῦσιν της. Ἡ Μητρόπολις ἀπήντησεν ὅτι, συμφώνως τῶν προνομίων, ἡ δικαιοδοσία τοῦ διορισμοῦ καὶ τῆς παύσεως τοῦ διδασκαλικοῦ προσωπικοῦ τῶν ἐλληνικῶν σχολείων ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Μητρόπολιν. Δεύτερον ὅμως ὑπόμνημα τοῦ Διοικητοῦ ἠπεῖλει τὸν Μητροπολίτην ὅτι ἐν περιπτώσει ἐπιμονῆς του θέλει προβῆ εἰς τὸ κλείσιμον τοῦ Παρθ/γείου.

Ἡ ἐποχὴ τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τῶν σχολείων ἐπλησίαζε. Κατὰ συνέπειαν μεγάλη συγκίνησις καὶ νευρικότης κατέλαβε τὸ ὁμογενὲς στοιχεῖον, τοῦ ὁποίου οἱ ζωηρότεροι ἀπεφάσισαν νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸ συσσίτιον καὶ βίᾳ νὰ ἐκδιώξωσι τὴν ἀπειθοῦσαν διευθύντριαν. Τοὺς συνεκράτησεν ὅμως ὁ νουνεχὴς Μητροπολίτης διαβεβαιώσας αὐτοὺς ὅτι ἔγραψε τὰ δέοντα εἰς τὰ Πατριαρχεῖα καὶ ἀναμένει κατόπιν τῶν ἀρμοδίων ἐνεργειῶν εὐνοϊκὴν τὴν λύσιν τῆς ὑποθέσεως.

Ὅπως πράγματι καὶ ἐγένετο. Διότι τὸ Πατριαρχεῖον κατόπιν ἐγτόνων διαβημάτων παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ ἐπέτυχε τὴν παρ' αὐτοῦ ἔκδοσιν διαταγῆς πρὸς τὸν Διοικητὴν νὰ μὴ

ἐπεμβαίνειν εἰς τὰ σχολικὰ πράγματα τῶν ἐλλήνων ὀρθοδόξων ἐκτὸς ἂν ἀποδειχθῆ ὅτι εἰς τὰ σχολεῖα διδάσκονται μαθήματα ἀπάθοντα εἰς τὸ καθεστὸς.

Καὶ οὕτω κατωρθώθη μετὰ πολλῶν κόπων καὶ βασάνων ἡ ἀπομάκρυνσις τῆς Διευθυντρίας.

Διὰ νὰ εἴμεθα δὲ καλῶς ἐξηγημένοι, ἢ ἐν λόγῳ Σοφία Γκίκα δὲν ἦτο Μοναστηριώτισσα.

Συγχρόνως λαβόντες θάρρος οἱ ἔφοροι ἀπὸ τὴν Ὑπουργικὴν διαταγὴν προέβησαν, προτροπῇ τοῦ λαοῦ, εἰς τὴν παῦσιν ἐκ τῆς ἐν τῷ Γυμνασίῳ θέσεώς του καὶ τοῦ Ἑσάτ' ἐφέντη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄

ΜΕΡΙΚΑΙ ΠΡΟΣΤΡΙΒΑΙ ΜΕ ΤΟΥΣ ΡΩΜΟΥΝΟΥΣ

Τοῦ Νεοφύτου μετατεθέντος, διάδοχός του μᾶς ἐστάλη τὸ 1891 ὁ **Ἀλέξανδρος Ρηγόπουλος**. Ἦτο ἔξυπνος, πατριώτης καὶ ἀρκετὰ δραστήριος. Διόκησε τὴν ἐπαρχίαν ἀπὸ τοῦ 1891 μέχρι τοῦ 1895.

Οὗτος ἀντιμετώπισε τὴν ἔντονον δράσιν τῆς Ρουμανικῆς προπαγάνδας καὶ ἔσχεν ἀρκετοὺς περισπασμοὺς ἐκ μέρους τῆς Διοικήσεως, ἢ ὁποία ἠνύθει τότε εἰς ἄκρον τοὺς Ρωμοῦνους διότι Μέγας Βεζύρης ἦτο ὁ φίλος των Χαλλήλ Ριφάτ πασσᾶς.

Μεταξὺ ἄλλων ἀπησχολήθη οὐκ ὀλίγον μὲ τὸ ζήτημα τοῦ ἐγκαινιασμοῦ τῆς ρουμανικῆς ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν εἶχον κτίση οἱ Ρωμοῦνοι.

Ἦθελαν οὗτοι νὰ ἐγκαινιάσωσι τὴν Ἐκκλησίαν των, διὰ νὰ δώσουν δὲ εἰς αὐτὴν τύπον Ὄρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὥστε νὰ προσέρχωνται καὶ ἐκκλησιάζωνται ἀνεκδοιάστως οἱ κουτσόβλαχοι χωρὶς νὰ ἔχωσι τὴν ἰδέαν ὅτι εἶνε σχισματικὴ ἐκκλησία, ἔσχον τὴν βλακώδη ἔμπνευσιν νὰ ἐπιδιώξωσιν

ὥστε νὰ ἐξαναγκασθῇ διὰ τῶν ἀρχῶν ὁ Μητροπολίτης μας νὰ προβῇ εἰς τὸν ἐγκαινισμὸν αὐτῆς. Πείθουσι λοιπὸν τὸν Διοικητὴν νὰ ἐπέμβῃ οὗτος δὲ πράγματι ἔστειλε σχετικὴν διακοίνωσιν πρὸς τὸν Μητροπολίτην. Ὁ Μητροπολίτης ἀπήντησεν ὅτι, ἐφ' ὅσον ἡ Ἐκκλησία ἀνηγέρθη χωρὶς νὰ ληφθῇ ἢ ἐπὶ τούτῳ ἄδεια παρὰ τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου, συμφώνως μὲ τὰ κεκανονισμένα, ἀδυνατεῖ νὰ προβῇ εἰς τὸν ἐγκαινισμὸν.

Ἐπηκολούθησε δριμεῖα ἀνταλλαγὴ διακοινώσεων, πρὸ δὲ τῆς ἐπιμόνου ἀρνήσεως τοῦ Μητροπολίτου, ὁ Διοικητὴς προσέβη εἰς ἀντίποινα, ἀρνηθεὶς νὰ δεχθῇ αὐτὸν νὰ παρακάθεται, ὡς συνήθως, εἰς τὰς συνεδριάσεις τοῦ Διοικ. Συμβουλίου τῆς Νομαρχίας, διατάξας συγχρόνως καὶ ἐπεμβάσεις εἰς τὰ σχολιακὰ μας πράγματα καὶ τὸ τοιοῦτο πολλὰ μᾶς ἐγέννησε καὶ πάλιν ζητήματα καὶ ἐμπόδια εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν μας κίνησιν.

Οἱ Ρωμοῦνοι ἀναμεινάντες ἐπὶ ματαίῳ καὶ ἀπελπισθέντες ὅτι θὰ δυνηθῶσι νὰ ἐγκαινιάσωσι τὴν Ἐκκλησίαν, ἤρχισαν λειτουργοῦντες χωρὶς νὰ τελέσωσιν ἐγκαίνια, καὶ τοιαύτη, δηλ. ἀνεγκαινιάστος, ἐξηκολούθησε νὰ παραμείνῃ μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν.

Ἰερεῖς εἶχον προσλάβῃ κάποιαν Παπαφλέσσαν, Κλεισουριώτην, διεφθαρμένον εἰς τὸ ἔπακρον, ὡς καὶ ἓνα Μοναστηριώτην, Παπαθεόδωρον λεγόμενον, εὐτελεστάτης διαγωγῆς καὶ ταπεινοτάτων φρονημάτων. Ἀμφοτέρους τούτους ἐμισθοδοῦσαν ἀδρῶς.

Τὸν Παπαθεόδωρον, κατ' ἐπίμονον ἀπαίτησιν τοῦ λαοῦ, ὁ Μητροπολίτης καθήρεσε καὶ ἀφώρισεν ἀπ' Ἐκκλησίας. Εἰς δὲ τοὺς δρόμους γυναῖκες καὶ παιδιὰ ὠνειδίζον αὐτόν, ἀναγκασθέντα χάριν ἀσφαλείας νὰ προσλάβῃ κατόπιν του κατ' ἀρχὰς μὲν ἓνα, κατόπιν δὲ δύο τούρκους φύλακας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

ΜΑΥΡΑΓΑΝΗΣ Ο ΠΡΟΔΟΤΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΝΕΑ ΔΕΙΝΟΠΑΘΗΜΑΤΑ ΜΑΣ (1893-1894)

Ἦδη περὶ τὰ τέλη τοῦ 1892 ἐνέσκηψε καὶ ἄλλη θύελλα ἐναντίον μας, ὁμοία σχεδὸν μὲ τὴν ἐπὶ Χαλῆλ Ριφὰτ πασσᾶ συμβᾶσαν, ἡ ὁποία εἰς νέας δοκιμασίας ἐνέβαλε τὸ τολαίπωρον ἑλληνικὸν στοιχεῖον τοῦ Μοναστηρίου.

Ἐμμηχανορραφίθη δὲ καὶ αὕτη παρὰ τοῦ κακοῦ δαίμονος μας Ἀποστ. Μαργαρίτου τῇ βοηθείᾳ ἐνὸς ἡμετέρου, ὡς μὴ ὄφελεν, ἀρνησιπάτριδος καὶ προδότου, καὶ ὑπεστηρίχθη καὶ πάλιν παρὰ τοῦ ἐπαράτου Χαλῆλ Ριφὰτ πασσᾶ, πρωθυπουργοῦ τότε ὄντος.

Τὰ δυσάρεστα αὐτὰ γεγονότα συνέβησαν ὡς ἐξῆς :

Ἦρξεν εἰς τὸ Μοναστήρι κάποιος Θεόδωρος Μαυραγάνης, ὑπήκοος ἑλλην. βιβλιοπώλης τὸ ἐπάγγελμα. Μοχθηρὸς ὅμως τὴν καρδίαν, τετυφωμένος καὶ μεγαλομανῆς, ἤθελε νὰ ἀποκτήσῃ δόξαν καὶ νὰ ἀργυρολογήσῃ συγχρόνως, λαμβάνων μέρος εἰς τὴν ἐθνικὴν μας δρᾶσιν.

Καθὸ ὑπήκοος ἑλλην, εἰσεχώρει μὲ θόρυβος εἰς τὰ Γραφεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου καὶ ἐλάμβανε συνεπῶς γνώσιν τῶν διαφορῶν ἐκεῖ ἐνεργειῶν, τῶν μετὰ τῶν ἐθνικῶν μας ὑποθέσεων σχετιζομένων.

Ἐταξείδευε συχνὰ εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἐσύχναζεν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, ἐνεργῶν νὰ διορισθῇ ἐπόπτης τῶν σχολειῶν εἰς τὴν περιφέρειαν Μοναστηρίου, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε ποτὲ αὐτό.

Κατόπιν ἤρχισε νὰ ἀργυρολογῇ εἰσπραττων χρήματα παρὰ τῶν διαφορῶν διδασκάλων, ἰδίᾳ τῶν περιχώρων, οἱ ὁποῖοι δωρίζοντο καὶ ἐπληρώνοντο ἀπὸ τὴν ἐν τῷ Προξενεῖῳ ἰδρῶν

ουσαν Ἐπιτροπήν, ὑποσχόμενος εἰς αὐτοὺς νὰ τοὺς ὑποστηρίξῃ δῆθεν διὰ τοὺς διορισμούς των καὶ προαγωγὰς των, ἄλλους δὲ ἀπειλῶν ὅτι θὰ τοὺς παύσῃ. Οἱ δυστυχεῖς διδάσκαλοι βλέποντες αὐτὸν ὅτι πηγαινοήρχετο συχνὰ εἰς τὸ Προξενεῖον καὶ νομίζοντες ὅτι πράγματι ἔχει κάποιαν ἰσχύν, ἔπιπτον θύματα καὶ ἀρκετοὶ ἦσαν οἱ δωροδοκῆσαντες αὐτόν.

Τὸ πρᾶγμα δὲν ἐβράδυνε, νὰ περιέλθῃ εἰς γνῶσιν τῶν ἐν τῷ Προξενεῖῳ καὶ ὁ τότε πρόξενος Ναπολέων Μπέτζος ἀπεφάσισε καὶ διέταξε τὴν ὑπαλληλίαν του νὰ μὴ τὸν δέχωνται πλέον εἰς τὸ Προξενεῖον παρὰ μόνον ὅταν θὰ ἔχη ἀτομικὴν του ὑπόθεσιν σχετιζομένην μὲ τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειάν του. Ὅμοίως ἐσύστησε καὶ εἰς τοὺς ἐν τῇ Μητροπόλει, ὅπου ἤδρευεν ἑτέρα ἐπιτροπή, νὰ φροντίζωσι νὰ εἶνε ἐπιφυλακτικοὶ πρὸς αὐτὸν ἀποφεύγοντες νὰ τῷ ἀνακοινώσῃ πᾶν τὸ σχετιζόμενον μὲ τὰς ἐθνικὰς ἐργασίας.

Ἰδὼν ὁ Μαυραγάνης ὅτι ἀπεκαλύφθη καὶ κατέστη ὁ ἀποδιοπομπαῖος τράγος, μένεα πνέων ἐπὶ τούτῳ ἀπεφάσισε νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς ἡμετέρους καὶ νὰ ἀργυρολογήσῃ ἀλλαχόθεν. Ἐπαρουσιάσθη λοιπὸν πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Ἄπ. Μαργαρίτου Τάκη, τοῦ πατρὸς του ἀπουσιάζοντος εἰς Κων/πολιν, καὶ ἀφοῦ συνεννοήθη καταλλήλως μετ' αὐτοῦ, τίς οἶδε πόσα ἀργῦρια λαβῶν, τῷ ἀνεκοίνωσεν ὅλας τὰς μυστικὰς ἐνεργεῖας τοῦ Προξενείου καὶ τῆς Μητροπόλεως τὰς μετὰ τῶν ἐθνικῶν ὑποθέσεων σχετιζόμενας. Ἐσκέφθησαν κατόπιν ἀμφότεροι οἱ μοχθηροὶ οὗτοι καὶ κατέστρωσαν τὸ σχέδιον τῶν θαδιοργανῶν. Ἐμηχανεύθησαν λοιπὸν τὸ ἐξῆς:

Ὁ Μαυραγάνης κατὰ τὰς εἰς Ἀθήνας μεταβάσεις του κατάρθωσε νὰ ἐμπνεύσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ἰθύνοντας μίαν ἐκεῖ «Φιλόπτωχον Μακεδονικὴν Ἀδελφότητα» καὶ νὰ διορισθῇ ἀντιπρόσωπός της διὰ τὴν Μακεδονίαν πρὸς ἐγγραφὴν μελῶν. Τὸν ἐφωδίασαν λοιπὸν καὶ μὲ κάμποσα διπλότυπα, δεόντως ὑπογεγραμμένα παρὰ τοῦ Προέδρου καὶ τοῦ Ταμίου τῆς Ἀδελφότητος, ἵνα κάμῃ χρῆσιν αὐτῶν κατὰ τὰς ἐγγραφὰς τὰς ὁποίας θὰ διενήργει.

Δύο λοιπὸν ἐκ τῶν διπλοτύπων αὐτῶν συνεπλήρωσαν τὸ μὲν ἐν μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Μητροπολίτου Ἀλεξάνδρου τὸ δὲ ἕτερον μὲ τὸ ἰδικόν μου ὄνομα.

Εἰς τὰ διπλότυπα ταῦτα ἐπισυνῆψαν καὶ ἀνὰ μίαν ἐγκύκλιον ἐκκλησιν τῆς Ἀδελφότητος πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ Μακεδόνας καὶ ὁμογενεῖς, ἧς ἡ ἔννοια ἐν περιλήψει ἦτο ὅτι «καὶ μὲν ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς τοῦ Σωματείου εἶνε φιλανθρωπικὸς, ἔχει ὅμως αὐτὸ καὶ τὸ ἀπώτερον πρόγραμμα, νὰ ἀρυπνίσῃ τοὺς Μακεδόνας, νὰ τοὺς συσσωματώσῃ καὶ ἐν δεδομένη στιγμῇ νὰ τοὺς ἐξεγείρῃ εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῆς Τουρκικῆς Διοικήσεως πρὸς προσάρτησιν τῆς χώρας των εἰς τὴν Ἑλλάδα»

Ἡ ἐγκύκλιος αὕτη, εἴτε πραγματικὴ ἦτο εἴτε ἐχαλκεύθη καὶ ἐτυπώθη παρὰ τῆς σπείρας Μαυραγάνη καὶ Μαργαρίτη, τοῦτο παρέμεινε ἀγνωστον.

Τὰ δύο λοιπὸν αὐτὰ διπλότυπα ὁμοῦ μὲ ἄλλα τόσα ἀντίτυπα τῆς ἐγκυκλίου ἀπεστάλησαν παρὰ τοῦ Τάκη Μαργαρίτου πρὸς τὸν ἐν Κων/πόλει πατέρα του, ὁ ὁποῖος τὰ ἐπαρουσίασε πρὸς τὸν Χαλῆλ Ριφάτ. Οὗτος τὰ ἀπέστειλεν ἀμέσως πρὸς τὰς ἀρχὰς Μοναστηρίου μὲ τὴν διαταγὴν νὰ προβοῦν εἰς τὴν σύλληψιν καὶ παραδειγματικὴν τιμωρίαν ἐμοῦ τε καὶ τοῦ Μητροπολίτου καὶ ἄλλων τυχόν συνενόχων.

Συλλαμβανόμεθα λοιπὸν ἀμφότεροι, καὶ ἐγὼ μὲν ἐγκλείομαι εἰς τὰς φυλακὰς, ὁ δὲ Μητροπολίτης ὀδηγεῖται εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα δικασθῇ παρὰ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Θρησκευτικῶν, συμφώνως μὲ τὰ προνόμια τοῦ Γένους.

Ἀνακριθεὶς ἐγὼ ἐκρίθην προφυλακιστέος μὲ τὸ βαρὺ κατηγορητήριον στασιαστοῦ καὶ τὴν καταδίκην εἰς τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν.

Ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἐπηκολούθησαν καὶ κατ' οἶκον ἔρηναι ἐνεργηθεῖσαι μὲ τὸν τρομακτικώτερον τρόπον νύκτωρ εἰς τὴν οἰκίαν μου, εἰς τὸ κατάστημα ὡς καὶ εἰς τὰς οἰκίας πολλῶν καθηγητῶν τοῦ Γυμνασίου μας.

Κατὰ συνέπειαν τῶν ἐρευνῶν αὐτῶν συλλαβάνονται καὶ φυλακίζονται ὁ Ν. Παλιεράκης, Γυμνασιάρχης καὶ ὁ ἐκ τῶν καθηγητῶν Χαρ. Καρμίτης, καὶ αὐτοὶ μὲ τὸ αὐτὸ βαρὺ κατηγορητήριον ὡς στασιασταί.

Τὸ πρῶμα ἦτο σοβαρὸν καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς τέσσαρας ἀτομικῶς, ἀλλὰ καὶ δι' ὀλόκληρον τὴν κοινότητα, λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ θέσεώς μας, διότι ἐκλονίζετο καὶ πάλιν ἢ πρὸς τὸ ἐκπαιδευτικὸν συγκρότημά μας ἐμπιστοσύνη τῆς κυβερνήσεως.

Εὐτυχῶς ἐτέθησαν εἰς πυρετώδη κίνησιν ὄλοι οἱ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀρμόδιοι καὶ μετὰ πολλῶν κόπων καὶ βασάνων καὶ ὑπερόγκων ἐξόδων ἐπέτυχον ὥστε ὁ μὲν Μητροπολίτης νὰ ἀψωθῆ, ἡμῶν δὲ τῶν τριῶν νὰ μετατεθῆ ἡ δίκη εἰς Κακουροδικεῖον ἄλλου Νομοῦ τοῦ Κράτους, διότι ἐν Μοναστηρίῳ δικαζόμενοι θὰ τὴν ἐπαθαίναμεν ἀφεντικῶς. Εἶχε προαποφασισθῆ ἡ καταδίκη μας, ὡς θετικῶς εἶχομεν πληροφορηθῆ.

᾿Ωρίσθη λοιπὸν παρὰ τοῦ ᾿Υπουργείου ἡ πόλις τῶν Σκοπείων, ἵνα γίνῃ ἐκεῖ ἡ δίκη μας. Μεταφέρθημεν συνεπῶς ἐκεῖ καὶ δικασθέντες ἠθωώθημεν καὶ ἡμεῖς, ἀφοῦ ἐπὶ 8 1/2 μῆνας δεινῶς ἐταλαιπωρήθημεν εἰς τὰς φυλακάς,

Οἱ λοιποὶ καθηγηταὶ δὲν ἐφυλακίσθησαν μὴ εὐρεθέντος παρ' αὐτοῖς οὐδενὸς ἐπηλησίμου. Εἰς ἄκρον ὁμως δεινὴ καὶ ἐπισηφαλὴς ὑπῆρξεν ἡ θέσις τοῦ ἐξ αὐτῶν Βασ. Νότη, παρὰ τῷ ὁποίῳ κατεσχέθησαν πλεῖστα ἔγγραφα καὶ βιβλία λίαν ἐπιδήψιμα. Διὰ μεγάλης ὁμως χρηματικῆς θυσίας καὶ διὰ λίαν ἐπιδεξίου τρόπου κατώρθωσε νὰ ὑπεξαιρέσῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Ἀρχῶν τὰ ἐπιδήψιμα καὶ νὰ ἀφήσῃ τὰ μὴ τοιαῦτα καὶ οὕτως ἀπηλλάγη καὶ αὐτὸς ὁμοῦ μὲ τοὺς ἄλλους.

Περαιῶν τὴν ἀφήγησίν τοῦ παρόντος θέματος, κρίνω ἐπάναγκες νὰ τονίσω καὶ πάλιν ὅτι οἱ ἡμέτεροι ἐν τῇ προκειμένη περιπτώσει εἰργάσθησαν μετὰ παραδειγματικῆς καὶ πυρετώδους δραστηριότητος πρὸς διάσωσιν ἡμῶν τε καὶ τοῦ γοήτρου τῆς κοινότητος.

Ἐκινητοποιήθησαν: Ἑλλην. Προξενεῖον Μοναστηρίου, Ἑλλην. Πρεσβεία Κων/πόλεως, Οἴκουμ. Πατριαρχεῖον, Ἑλλην. ᾿Υπουργεῖον Ἑξωτερικῶν, Ἑλλην. Προξενεῖον Σκοπείων, Μητρόπολις Σκοπείων καὶ τόσοι ἄλλοι παράγοντες. Οὐδὲν δὲ ἐφείσθησαν καὶ τῆς ἀναγκαιούσης εἰς τοιαύτας περιστάσεις δαπάνης.

Μεγάλως ἐπίσης μᾶς ὠφέλησεν ἐν Σκοπεῖοις καὶ ἡ ἐπιτροπὴ παρὰ ταῖς ἐκεῖ Τουρκ. Ἀρχαῖς τοῦ διαπρεποῦς ὁμογενοῦς **Δημητρίου Ζίχου**, τῆς ἐκ Σιατίστης γνωστῆς ἐπὶ ἄκρα φιλοπατρία οἰκογενείας Ζάχου.

Ὅμοιως καὶ ὁ ἐνθερμος πατριώτης **Νίκος Τσιγγαρῆς** δικηγόρος, ἐπὶ τούτῳ ἐκ Μοναστηρίου ἐλθὼν καὶ μετὰ μεγίστου σθένους ὑπερασπίσας ἡμᾶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΔΟΤΟΥ ΜΑΥΡΑΓΑΝΗ (1895)

Ἦδη ἄς ἴδωμεν τι ἀπέγινεν ὁ ἐπάρατος Μαυραγάνης. Εὐθύς ὡς συνελήφθημεν ἡμεῖς καὶ ἐγένετο γνωστὴ ἡ βία τῆς κατηγορίας μας τὸ Προξενεῖον βεβαιωθὲν καταλλήλως ὅτι καταδότης ἦτο ὁ Μαυραγάνης, προέβη εἰς τὴν σύλληψιν αὐτοῦ, καθὸ ὑπηκόου Ἑλληνοῦ. Δύο κλητῆρες τοῦ Προξενείου εἰσελθόντες μίαν μεσημβριαν εἰς τὸ Βιβλιοπωλεῖόν του, τὸν συνέλαβον, τοῦ ἐπέρασαν τὰς χειροπέδας καὶ τὸν ὠδήγησαν εἰς τὸ Προξενεῖον ὑπὸ τὸν χλευασμὸν τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ συσσωρευθέντος πλήθους.

Τὴν ἐπαύριον οἱ κλητῆρες ἐπιβάντες ἀμάξης μετὰ τοῦ σιδηροδρασιμίου Μαυραγάνη, ἀνεχώρησαν διὰ Γράτσικον, σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τοῦ Μοναστηρίου τῆς γραμμῆς Σκοπείων—Θεσσαλονίκης (διότι ἡ γραμμὴ Θεσ/νίκης—Μοναστηρίου

δὲν εἶχε γίνῃ ἀκόμῃ). ἵνα τὸν ὀδηγήσωσιν εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἀθήνας.

Δυστυχῶς, ἐπειδὴ ὁ δρόμος αὐτὸς ἦτο μακρὺς, διότι ἐχρειάζετο μία ὁλόκληρος ἡμέρα διὰ νὰ διανυθῆ, ἔλαβε καιρὸν ὁ ἐν Μοναστηρίῳ τότε εὐρισκόμενος Ἀπόστ. Μαργαρίτης καὶ εἰδοποίησε διὰ τὰ διατρέχοντα τὸν Χαλῆλ Ριφὰτ πασᾶν οὗτος δὲ διατάσσει τὰς ἀρχὰς Μοναστηρίου καὶ Θεσ/νίκης νὰ στείλωσι δύναμιν εἰς Γράτσκον καὶ νὰ παρεμποδίσωσι τὴν ἀποστολὴν τοῦ Μαυραγάνη εἰς Ἀθήνας, παραλαμβάνοντες συγχρόνως αὐτὸν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν κλητῆρων.

Ὅπως πράγματι καὶ ἐγένετο. Ἡ συνοδεία Μαυραγάνη ἅμα ἔφθασεν εἰς Γράτσκον, εὐρέθη πρὸ ἰσχυρᾶς δυνάμεως χωροφυλακῆς καὶ στρατοῦ, ἀπαιτησάσης τὴν παράδοσιν αὐτῆ τοῦ Μαυραγάνη. Οἱ κλητῆρες ἐζήτησαν ὀλιγάωρον προθεσμίαν ἕως οὗ συνεννοηθοῦν τηλεγραφικῶς μετὰ τὸ Προξενεῖον, μετὰ δὲ παρέλευσιν 5 ὥρῶν ἔλαβαν διαταγὴν καὶ τὸν παρέδωσαν. Ἐκεῖθεν κατ' εὐθείαν κατὰ διαταγὴν τοῦ Βεζύρου ὀδηγήθη εἰς Κων/πολιν, ὅπου τῷ ἐδόθη θέσις παρὰ τῆ μυστικῆ ἀστυνομία τοῦ Ἀβδουλ Χαμήτ, διότι δὲν ἐτόλμα νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς Μοναστήριον, ὅπου εἴξευρε τί τὸν ἐπερίμενε.

Ἐπέρασαν δύο ἔτη καὶ ἄγνωστον εἰς τί βασιθεῖς ἀπεφάσισε περὶ τὰ τέλη τοῦ 1895 νὰ ἔλθῃ νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν πατρίδα του, μετὰ σποδὸν ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ καμαρώσῃ στοὺς πατριώτας του διὰ τὸ περιβλεπτόν (:) ἀξίωμα εἰς τὸ ὅποιον ἀνῆλθεν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐκδικηθῆ τοὺς ἐχθρούς του.

Δυστυχῶς ὅμως δι' αὐτὸν δὲν ἐπρόφθασε νὰ φέρῃ εἰς πέρας ὁλόκληρον τὸ ταξιδίόν του. Διότι φθάσας εἰς Θεσσαλονίκην, εὐθύς ὡς ἀπεβιβάσθη τῆς ἀμαξοστοιχίας, ἐκάθησε νὰ ἀναπαυθῆ εἰς ἓν ἐκ τῶν ἀπέναντι τοῦ σταθμοῦ καφενειῶν, ἀνήκον, ὡς λέγεται, εἰς κάποιον Μοναστηριώτην. Μόλις ὅμως ἔπιεν ἓνα καφέ ἔπεσε κεραυνόπληκτος καὶ μετ' ὀλίγας ὥρας ἀπέθανε.

Καὶ τὸ μὲν αἴτιον τοῦ αἰφνιδίου τούτου θανάτου του

οὐδέποτε ἐγνώσθη. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ἡ πόλις μας ἀπηλλάγη ἐνὸς βδελυροῦ καὶ φθοροποιοῦ στοιχείου, τὸ ὅποιον ἀφοῦ τόσον τὴν ἐβλαψεν, τίς οἶδε τί ἄλλο ἐβυσοδόμει κακὸν νὰ τῆς κάμῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΒΑΡΕΣΑΝΙΟΥ (1896)

Τοῦ Μητροπολίτου Ἀλεξάνδρου μετατεθέντος εἰς Νεοκαισάρειαν, διάδοχός του ὑπῆρξεν ὁ **Κοσμάς Εὐμορφόπουλος** τὸ 1895. Ἦτο καὶ αὐτὸς σάφρων, πατριώτης καὶ ἀνθρωπος τοῦ καθήκοντος.

Διώκησε τὴν ἐπαρχίαν μέχρι τοῦ 1900. Καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἐγένιναν ἀρκετοὶ διαπληκτισμοὶ μετὰ τῶν διαφόρων προπαγανδῶν, ἐξ ὧν τὸν μᾶλλον ἀξιωματικόν τε καὶ ἀναφέρωμεν τὸν ἀγῶνα πρὸς διάσωσιν τῆς ἐλληνικῆς **Μονῆς Βαρεσανίου**, λαβόντα χώραν ὑπὸ τὰς ἐξῆς συνθήκας τῷ 1896.

Εἰς δώρον ἀπὸ τοῦ Μοναστηρίου ἀπόστασιν καὶ παρὰ τὸ χωρίον Βαρεσανίον ἔκειτο ἔκκαλαι ἡ ὁμώνυμος Ἱερὰ Μονή, ἑορταζομένη ἐπὶ τῆ μνήμῃ τῆς Ἀναλήψεως. Ἦτο μεγάλη καὶ πλουσία, περιέχουσα καὶ πολλὰ καλὰ δωμάτια, εἰς τὰ ὅποια πολλοὶ κάτοικοι τοῦ Μοναστηρίου ἐπήγαιναν τὸ καλοκαίρι καὶ παρεθέριζαν. Εἶχεν ἰδρυθῆ δὲ ἐντὸς αὐτοῦ καὶ ἓνα διαμέρισμα Φρενοκομείου, ἐνθα περιέκλειον τοὺς φρενοβλαβεῖς τοῦ τε Μοναστηρίου καὶ τῶν πέριξ.

Ἀπὸ τινος καιροῦ ὅμως, οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου, ἄν και ἦσον πρότερον πιστοὶ ὁπαδοὶ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, πισθέντες ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων καὶ τρομοκρατηθέντες ὑπ' αὐτῶν, ἀπεσκίρτησαν εἰς τὸ Βουλγαρικὸν σχῆμα.

Καὶ εἶχον μὲν μίαν μικρὰν ἐκκλησίαν ἐντὸς τοῦ χωρίου, ἔνθα ἐκκλησιάζοντο, τῇ προτροπῇ ὅμως τῶν κομιτατζήδων ἤρχισαν νὰ ἐπιχειρήσουν νὰ σφετερισθοῦν καὶ τὴν Μονήν. Ἄνεφθθησαν λοιπὸν εἰς τὴν Διοίκησιν ἀξιοῦντες τὴν οἰκαιοποίησιν αὐτῆς. Ἡ Διοίκησις ἔκαμε διακοίνωσιν πρὸς τὸν Μητρο-

1) Ἀλέξανδρος Μητροπολίτης, 2) Κοσμάς Μητροπολίτης, 3) Ἀναστάσιος Νάλτας, 4) Βασίλειος Ἀγορασιός, 5) Λεωνίδας Εὐθυμίου, 6) Ἀναστάσιος Νέτσιου.

πολίτην μας νὰ παραδώσῃ τὰ κλειδιὰ τῆς Μονῆς εἰς τοὺς κατοίκους. Ἡ Μητρόπολις φυσικὰ ἀντέστη δισχυριζομένη ὅτι δὲν ἦτο ἐκκλησία τοῦ χωρίου, ἀλλὰ Μοναστηρεῖ ἀνήκον δυνάμει φερμανίου εἰς τὸ Οἶκον. Πατριαρχεῖον.

Ἐπλησίαζε τότε ἡ ἑορτὴ τῆς Ἀναλήψεως, καθ' ἣν ἔτελεῖτο μεγάλη πανήγυρις εἰς τὴν Μονὴν καὶ οἱ Βούλγαροι ἐβιάζοντο νὰ κάμουν αὐτοὶ τὴν ἱεροτελεσίαν. Ἐπανελάβον ἐντονότερα τὰ παρὰ τῇ Διοικήσει διαβήματά των, συνεπέια τῶν ὁποίων σφοδρὰ ἐπηκολούθησε συζήτησις καὶ λογομαχία παρὰ τῷ Διοικ. Συμβουλίῳ μεταξὺ τοῦ Μητροπολίτου καὶ τοῦ ἀντιπροσώπου τῶν Βουλγάρων. Τέλος, παρὰ τὴν διαμαρτυρίαν τοῦ Μητροπολίτου, τὸ Συμβούλιον κατὰ πλειονοψηφίαν ἀπεφάσισεν ὅπως, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑπετείου, λειτουργήσουν ἀμ-

Μονὴ Βαρσανίου.

φότεροι αἱ μερίδες ἐκ περιτροπῆς, πρῶτον οἱ Ἕλληνες καὶ κατόπιν οἱ Βούλγαροι, ἕως οὗ τὴν τελικὴν λύσιν δώσῃ τὸ Ὑπουργεῖον, ὅπου εἶχε παραπεμφθῆ ἡ ὑπόθεσις.

Κατόπιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης καὶ πρὸς ματαίωσιν αὐτῆς, οἱ ἡμέτεροι συνελθόντες κρύφα ἀπεφάσισαν ὅπως πάση δυνάμει ἐπιδιώξουν καὶ κατορθώσουν ὥστε ἡμεῖς μὲν νὰ λειτουρ-

γήσωμεν, τοὺς Βουλγάρους ὅμως νὰ μὴ ἀφήσουν οὔτε νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Ἄμ' ἔπος, ἄμ' ἔργον. Περὶ τὴν δείλην τῆς παραμονῆς τῆς Ἀναλήψεως ἀρχίζει ἡ ἐκστρατεία μας διὰ τὴν Μονὴν. Ἄνδρες, γυναῖκες, νέοι, παιδιὰ κατὰ ομάδας ἐπορεύοντο ὅλοι εὐθυμοὶ, ζωηροὶ καὶ ἄδοντες.

Ἐξημέρωσεν ἡ ἐπαύριον. Ἄλλαι ομάδες κατέφθανον μὲ τὰ χαράγματα. Ὅλος τότε ἐκεῖνος ὁ ὄγκος τῶν προσελθόντων Ἑλλήνων, εἰσώρμησε μὲ τὸν Μητροπολίτην ἐπὶ κεφαλῆς εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἤρχισεν ἡ λειτουργία. Ταύτην ἐπεβράδυναν ὅσον ἠδύναντο οἱ τελοῦντες αὐτὴν ἱερεῖς καὶ ψάλται. Οὐδεὶς ἐκ τῶν Βουλγάρων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀρκετοὶ ἐπίσης εἶχαν προσέλθῃ, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἑλλην. λειτουργίαν. Ἐπερίμεναν οἱ ἀφελεῖς νὰ ἔλθῃ ἡ σειρά των.

Τέλος ἐτελείωσεν ἡ λειτουργία, ὁ ἀρχιερεὺς ἐξῆλθε τῆς ἐκκλησίας μετὰ τῶν ἱερέων, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ ἐντὸς αὐτῆς πλῆθος. Εἰσῆλθεν ὁ ἐκεῖ παρευρισκόμενος καὶ ἐπὶ τούτῳ ἀποσταλεῖς ἐκ μέρους τῆς Διοικήσεως Διευθυντῆς τῆς Ἀστυνομίας καὶ διέταξε τὸ ἐκκλησίασμα νὰ ἐξέλθῃ. Οὐδεὶς ὅμως ἐξήρχετο.

—Εἶναι ἔξω τῶν νόμων τῆς θρησκείας μας, ἔλεγον πρὸς αὐτόν, καὶ μεγάλο ἀμάρτημα δις ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ νὰ τελεσθῇ λειτουργία. Προτιμοῦμεν ν' ἀποθάνωμεν παρὰ νὰ ἐπιτρέψωμεν δευτέραν λειτουργίαν.

Ἐκλήθη παρὰ τοῦ ἀρχιστυνόμου ὁ ἐν τῇ αὐτῇ εὐρισκόμενος ἀκόμη Μητροπολίτης νὰ νουθετήσῃ τὸ πλῆθος, οὗτος δὲ πράγματι προέτρεψεν αὐτοὺς «διὰ τὰ μάτια τοῦ κόσμου», ἐννοεῖται, νὰ εἶνε εὐπειθεῖς εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὰ παρόμοια, ἀλλὰ πάντα ἀπέβησαν εἰς μάτην. Οἱ Ἕλληνες, δὲν ἐννοοῦσαν κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ἐκκενώσουν τὴν ἐκκλησίαν.

Τότε οἱ Βούλγαροι ἐπεχείρησαν νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῶν ἡμετέρων ἵνα εἰσέλθωσι βίᾳ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἐπηκολού-

θησε συμπλοκὴ διαρκέσασα ἐπ' ἀρκετὴν. ὦραν, Κατ' αὐτὴν ἠνδραγάθησαν κυριολεκτικῶς οἱ ἡμέτεροι, διότι ἀφοῦ ἐπλήγωσαν ἀρκετοὺς Βουλγάρους, ἔτρεψαν ἐν τέλει αὐτοὺς εἰς ἄτακτον φυγὴν, ἐγκαταλείψαντας καὶ τὴν Μονὴν καὶ κάθε ἰδέαν διὰ νὰ λειτουργήσωσι.

Καὶ οἱ ἡμέτεροι, ἀφοῦ ἐφρούρησαν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας τὴν ἐκκλησίαν, ἀνεχώρησαν περὶ τὴν ἑσπέραν, κλείσαντες τὴν Μονὴν καὶ παραλαβόντες τὰ κλειδιά.

Οὕτω λοιπὸν προσετέθη ἀκόμη μία σελὶς εἰς τὸ ἡρωϊκὸν βιβλίον τῆς πατρίδος μας. Διότι ἡ Μονὴ ἔμεινε διὰ παντὸς ἰδική μας.

Εὐτυχῶς πλὴν ὀλίγων πληγωθέντων ἐλαφρῶς, οὐδεὶς τῶν ἡμετέρων ἔπαθέ τι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣ'.

ΕΝΤΟΝΟΣ ΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΥ ΚΟΜΙΤΑΤΟΥ ΚΑΙ Ο ΠΕΡΙΚΛΗΣΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΙΩΑΚΕΙΜ ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΣ (1903)

Μετὰ τὸν Μητροπολίτην Κοσμάν, μετατεθέντα τῷ 1900, τὸ Πατριαρχεῖον μᾶς ἔστειλε τὸν Ἄμδρόσιον Σταυρινόν, τὸν ἀπὸ Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν. Οὗτος ἦτο μὲν ἔξυπνος, τουρκομαθῆς καὶ ἀρκετὰ μορφωμένος, ἦτο ὅμως συγχρόνως τόσοσιν νευρικὸς καὶ δεξύθυμος ὥστε ὅλοι σχεδὸν οἱ ἐθνικοὶ μας παράγοντες ἦλθαν εἰς διάστασιν μὲ αὐτόν καὶ κατὰ συνέπειαν βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἤρχισε νὰ χαλαροῦται ἡ δρασίς μας. Διὰ τοῦτο μετὰ πάροδον 2 1/2 ἐτῶν, ἦτοι τὸ 1903, κατόπιν καταλλήλων ἐνεργειῶν μας ἐπετύχαμεν τὴν μετάθεσίν του.

Ἐν τῷ μεταξὺ μετετέθη καὶ ὁ πρόξενος Ν. Μπέτσος, ὡς ὄχι πολὺ δραστήριος, καὶ διάδοχός του μᾶς ἐστάλη ὁ Κιουζές Πιζζός, μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ πατριωτισμοῦ ἐργασθεῖς.

Και τούτου μετατεθέντος τὸν διεδέχθη ἐπὶ ὀλίγον καιρὸν ὁ **Κωνστ. Κυπραῖος**, μετ' αὐτὸν δὲ ὁ **Ἰωάννης Καλλέργης**, ἓνας ἐκ τῶν σπανίων λειτουργῶν τοῦ Κράτους, εἰς ἄκρον μορφωμένος, μέγας πατριώτης καὶ μετὰ μεγάλης θερμῆς οικειοποιηθεὶς τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα.

Διάδοχος δὲ τοῦ Μητροπολίτου Ἀμβροσίου διωρίσθη ὁ **Ἰωακείμ Φορόπουλος**, ὁ ὁποῖος ἐχρημάτισε Πελαγονείας ἀπὸ τοῦ 1903 μέχρι τοῦ 1909.

Ἐπῆρξεν ἐκ τῶν μοναδικῶν ἀρχιερέων ὁποῦ εἰργάσθησαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας. Νέος κατὰ τὴν ἡλικίαν, διάπυρος τῆς ἰδέας θιασώτης, θαρραλέος καὶ ῥυποκίνδυνος εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν, δραστήριος, ἀκούραστος, μετὰ τσαύτης μανίας ἐρρίφθη εἰς τὸν ἀγῶνα, ὥστε δικαίως ἐπωνομάσθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ **Ἰωακείμ ὁ ἐπαναστάτης**.

Μόλις ἀνέλαβε τὰ ἡνία τῆς ποιμαντορίας του, εἶχε ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰς ἐνταθείσας βανδαλικὰς καὶ δολοφονικὰς ἐπιθέσεις τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων ἐναντίον τοῦ στοιχείου μας. Δὲν παρήρχετο ἡμέρα χωρὶς νὰ μᾶς ἀναγγελθῇ ἐκ τῶν περιχώρων δολοφονία ἡμετέρου ἐκ μέρους τῶν κομιτατζήδων, πότε διδασκάλου, πότε ἱερέως καὶ πότε προὔχοντός τινος, διότι ἡρνοῦντο νὰ δεχθῶν τὴν μύησιν εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦ κομιτάτου καὶ νὰ ἀποσκιρτήσωσιν ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴν ἰδέαν. Ὁ δυστυχὴς Μητροπολίτης δὲν ἔπαυε νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς τρομοκρατηθέντας χωρικοὺς ὑποσχόμενος αὐτοῖς ὅτι ταῖς ἐνεργείας τοῦ Πατριαρχείου θὰ ληφθοῦν παρὰ τῶν Ἀρχῶν μέτρα ἐξουσιώσεως τῶν κομιτατζήδων. Συγχρόνως ἀπέστειλε μακροσκελεστάτας ἐκθέσεις πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα ἵνα φροντίσωσιν νὰ ληφθῶσιν τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς περιστολὴν τοῦ κακοῦ. Ἀλλὰ ἀντὶ νὰ ὀλιγοστεύσωσιν αἱ δολοφονίαι ἤρχισαν νὰ ἐπεκτείνωνται καὶ ἐντὸς αὐτῆς τῆς πόλεως.

Πρῶτος ἔπεσε θῦμα ὁ ἀοίδιμος **Θεόδ. Μόδης**, ὁ ἐνθερμος καὶ τολμηρότατος πατριώτης. Ἐδολοφονήθη περὶ τὴν μεσημβριανὴν ἐντὸς τοῦ καταστήματός του, τὴν ὥραν ὁποῦ

ἐκοιμᾶτο ἀμέριμος ἐπὶ τοῦ γραφείου του. Τὸν ἐπυροβόλησαν ἔξωθεν δύο Βούλγαροι, οἱ ὁποῖοι ἀμέσως ἐξηφανίσθησαν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ δὲν ἐστάθη δυνατὸν νὰ συλληφθῶσι.

Δὲν ἐπέρασαν πολλαὶ ἡμέραι, ἐδολοφονεῖτο ἐν Μεγαρόβω ὅπου εἶχε μεταβῆ εἰς τινα συγγενικόν του γάμον, ὁ **Δημήτριος Τσιώνας**, ἐκ τῶν ὀνομαστῶν καὶ αὐτὸς ὀργάνων τῆς ἡμετέρας δράσεως.

Μετ' ὀλίγον ἐφονεύετο ἐν Μοναστηρίῳ καὶ ὁ **Σωτήριος Τάντης**, ἐπίσης ἐνεργὸν μέλος τοῦ ἡμετέρου ἐθνικοῦ συγκροτήματος.

Πρὸ τῆς τοιαύτης λυπηρᾶς καταστάσεως, ὁ Ἰωακείμ συγκαλεῖ εἰς σύσκεψιν ὄλους τοὺς ἐξέχοντας παράγοντάς μας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἐν Ἀθήναις δὲν εἶχαν ἀρχίσῃ ἀκόμη νὰ μᾶς στέλλουν εἰς ἐπικουρίαν τὰ ἀνταρτικὰ σώματα, ὅλοι εὐρέθησαν σύμφωνοι καὶ ἀπεφάσισαν νὰ μεταχειρισθῶμεν καὶ ἡμεῖς ἀντίποινα, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι τοιοῦτοτρόπως θ' ἀναγκασθοῦν οἱ Βούλγαροι νὰ σταματήσωσιν τὴν δολοφονικὴν ἐπίθεσίν των. Ἐσυστήθη λοιπὸν διοργανωτικὴ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ, ὡρίσθησαν δὲ καὶ τὰ κατάλληλα ὄργανα, τὰ ὁποῖα θ' ἀνελάμβανον τὰς διαφόρους ἐκτελέσεις,

Ἐμφαλμὸν λοιπὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος.

Οἱ Βούλγαροι ἐσχότωναν ἓνα ἡμέτερον, ἡμεῖς δύο, οἱ Βούλγαροι δύο, ἡμεῖς τέσσαρας.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐγίνετο τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐν τῇ πόλει ἦτο πρωτοφανὲς ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἀπετέλει δὲ μέγα αἶσχος διὰ Κράτος μεγάλο, εὐρισκόμενον ἐν μέσῃ Εὐρώπῃ. Διότι αἱ δολοφονίαι ἐγίνοντο ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ καὶ οἱ ἔνοχοι ἦσαν σχεδὸν ἀσύλληπτοι.

Ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἐκ μὲν τῶν Βουλγάρων ἐφονεύθησαν περὶ τοὺς δέκα, ἐκ τῶν ἡμετέρων δὲ πλὴν τῶν ὡς ἄνω μνημονευθέντων ἐφονεύθησαν καὶ οἱ: **Ματθαῖος Κατσουγιάννης** ἔμπορος, **Ἀνδρέας Δημητρίου** διδάσκαλος, καὶ **Ναοὺμ** ἀστυνόμος.

Ἰδόντες οἱ Βούλγαροι ὅτι δὲν τὰ βγάζουν πέρα μὲ ἡμᾶς ἐπρότειναν ἀνακωχὴν, ἤτοι ἀμοιβαίαν κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐντὸς τῆς πόλεως, τοῦθ' ὅπερ ἐδέχθησαν καὶ οἱ ἡμέτεροι, διαρκεσάσης τῆς συμφωνίας μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Μακεδον. ἀγῶνος. Ἡ στιβαρὰ πυγμὴ μας ἐπεβλήθη εἰς τὴν ἄλλως τε συστηματικῶς διοργανωμένην σπεῖραν τοῦ Βουλγαρικοῦ Κομιτάτου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

ΤΟ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΡΩΜΟΥΝΩΝ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΚΗΔΕΙΑΝ ΕΝΟΣ ΝΕΚΡΟΥ (1903)

Τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἔλαβε χώραν καὶ ἓνας διαπληκτισμὸς μὲ τὰ ὄργανα τῆς Ρουμανικῆς προπαγάνδας ἐπὶ τῇ ἀφορμῇ μιᾶς κηδείας.

Ἐἶχεν ἀποθάνῃ κάποιος βλαχόφωνος Ἕλληνας, καὶ οἱ Ρωμοῦνοι ἐτοιμάζοντο νὰ προβῶσιν εἰς τὴν κηδείαν του, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ὁ ἀδελφός του εἶχε προσχωρήσῃ εἰς τὸν ρουμανισμόν.

Οἱ ἡμέτεροι ἰσχυρίζοντο ὅτι ἐφ' ὅσον ἔζη ὁ ἀποθανών, δὲν εἶχε παραλλάξῃ τὰ φρονήματά του, ἀλλ' ἐξηκολούθει νὰ ἐκκλησιάζεται εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν. Ἐπομένως ἤρχισαν καὶ αὐτοὶ νὰ ἐτοιμάζωνται διὰ τὴν μὲ Ἕλληνας ἱερεῖς κηδείαν.

Μαθόντες τοῦτο οἱ Ρωμοῦνοι καὶ προβλέποντες ὅτι δὲν θὰ τὰ βγάλουν πέρα μὲ τοὺς ἰδικούς μας, ἀνεφέρθησαν εἰς τὰς Ἀρχάς ἵνα ζητήσωσι τὴν προστασίαν αὐτῶν διὰ τὴν διενέργειαν τῆς κηδείας.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶχε συνεδριάσιν τὸ Δ. Συμβούλιον τῆς Νομαρχίας, καὶ ἀμέσως ὁ Νομάρχης ἔθεσεν ὡς πρῶτον ζήτημα συζητητέον, ὡς ἐκ τῆς ἐπειγουσῆς φύσεώς του, τὸ τῆς

ἐν λόγῳ κηδείας. Παρὰ τὴν προταχθεῖσαν δὲ ἀντίστασιν τῶν ἐκ τῶν συμβούλων ἡμετέρων, Μητροπολίτου καὶ δύο προκρίτων, ἡ ἀπόφασις τοῦ Συμβουλίου ὑπῆρξε κατὰ πλειονοψηφίαν ὅπως ἡ κηδεία γίνῃ μὲ ρωμοῦνους ἱερεῖς καὶ διετάχθη ὁ Φρούραρχος νὰ στείλῃ δύναμιν χωροφυλακῆς ἵνα προστατεύσῃ τοὺς ρωμοῦνους ἀπὸ πάσης ἐκ μέρους τῶν ἑλλήνων ἐπιθέσεως.

Τῆς ἀποφάσεως ταύτης διαδοθείσης ἀστραπταίως ἀνὰ τὴν πόλιν, οἱ ἡμέτεροι ἀπεφάσισαν νὰ ἀγωνισθοῦν ὅπως μὲ κάθε μέσον παρεμποδίσουν τὴν ἐκτέλεσιν. Πρὶν λοιπὸν ἢ καταφθάσῃ ἐπὶ τόπου ἡ χωροφυλακὴ καὶ ἡ συνοδεία τῶν ρωμοῦνιζόντων, οἱ ὅποιοι ἐν τῷ μεταξὺ ἐτοιμάζοντο νὰ προσέλθωσιν ἐν σώματι καὶ μὲ στεφάνους, κατεκλύσθη ὁ πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ νεκροῦ χῶρος καὶ ὄλαι αἱ πρὸς αὐτὸν φέρουσαι πάροδοι ὑπὸ μνημονικῆς κόσμου ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδιῶν εἰς βαθμὸν ὅπου ἡ δι' αὐτῶν διέλευσις ἦτο ἀνθρωπίνως ἀδύνατος.

Πρῶτοι ἤρχισαν νὰ ἐμφανίζωνται οἱ Ρωμοῦνοι. «Γιούχα καὶ πίσω» ἦτο ἡ ὑποδοχὴ τὴν ὁποίαν τοὺς ἔκαμαν οἱ ἡμέτεροι. Παρενέβη ἡ χωροφυλακὴ. Οἱ ἡμέτεροι ἀνένδοτοι καὶ πρὸ αὐτῆς. Ἐπηκολούθησε πανδαιμόνιον. Κοντακίαις, καμτσικίαις ἐκ μέρους τῶν χωροφυλάκων. Ἄλλ' οἱ ἡμέτεροι, σχηματίσαντες τεῖχος ἀπόρρητον, δὲν ἐννοοῦσαν νὰ ἐπιτρέψουν τὴν διέλευσιν. Δεχθέντες οἱ ρωμοῦνοι ἀρκετοὺς γρόνθους καὶ κτυπήματα ῥάβδων καὶ ῥοπαλῶν ἐκ μέρους τῶν ἰδικῶν μας ὑπεχώρησαν σταθέντες εἰς μικρὰν ἀπόστασιν. Ἡ χωροφυλακὴ ἠγωνίζετο ἀπεγνωσμένως νὰ διανοίξῃ δρόμον ἵνα περάσωσιν οἱ ρωμοῦνοι. Ἀλλὰ εἰς μάτην. Οἱ ἡμέτεροι οὔτε κατὰ σπιθαμὴν ὑπεχώρουν. Ἦλθε καὶ ἔριππος δύναμις. Ἀλλὰ καὶ αὕτη δὲν κατώρθωσε τίποτε.

Πληροφορηθεῖς τὰ διατρέχοντα ὁ Νομάρχης καὶ φοβηθεῖς μήπως προκλήθῃ ἔνοπλος σύγκρουσις, εἰς ἣν ἀφεύκτως θὰ ἐλάμβανον μέρος καὶ βούλγαροι καὶ κατόπιν τούτων καὶ ὁ τουρκικὸς ὄχλος, στέλλει ἐπὶ τόπου ἐπιτροπὴν ἀποτελουμέ-

νην ἀπὸ τὸν φρούραρχον, καὶ τοὺς δύο Ἕλληνας συμβούλους τοῦ Διοικ. Συμβουλίου, τοὺς Ι. Σόντην καὶ Σερ. Ματλήν, ἡ ὁποία προέτρεψε τοὺς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ πλήθους Ἕλληνας νὰ διαλυθοῦν μὲ τὸν λόγον τῆς τιμῆς τοῦ Νομαρχοῦ ὅτι δὲν θὰ ἐπιτραπῆ εἰς τοὺς ρωμοῦνους νὰ κηδεύουν τὸν νεκρόν. Ἐπεισθησαν οἱ ἡμέτεροι καὶ διελύθησαν. Πράγματι δὲ δὲν ἐπετράπη εἰς τοὺς ρωμοῦνους νὰ προβοῦν εἰς τὴν κηδεῖαν, περὶ δὲ τὴν ἐσπέραν χριστιανοὶ τινὲς ὑπάλληλοι τοῦ Δήμου, διαταχθέντες παρὰ τῆς Νομαρχίας, παρέλαβον τὸ λειψανον καὶ ἀνορύξαντες τάφον παρὰ τὸ Νεκροταφεῖον τῆς Ἁγίας Κυριακῆς ἔθαψαν αὐτὸ χωρὶς νὰ τοῦ ψαλῆ καμμια νεκρώσιμος ἀκολουθία.

Τὴν ἐπαύριον ὅμως λιαν πρῶτ' οἱ ἡμέτεροι παραλαβόντες ἓνα Ἕλληνα ἱερέα μετέβησαν ἐκεῖ καὶ ἐκθάψαντες τὸν νεκρὸν ἐτέλεσαν τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν ἐνταφιάσαντες καὶ πάλιν αὐτόν.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν συνελαμβάνοντο καὶ ἐρρίπτοντο εἰς τὰς φυλακὰς 18 ἐκ τῶν ἡμετέρων, ἐν οἷς οἱ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κινήματος **Α. Ζουμετίκου** Γυμνασιάρχης, **Βασ. Νότης**, **Α. Μισκίας**, **Θ. Δούμας**, **Ἄλκ. Τσιόπης**, καὶ **Ν. Μαρκόπουλος**. Δικασθέντες ὅμως μετὰ 27 ἡμερῶν κράτησιν, διὰ καταλλήλων ἐνεργειῶν καὶ μέσων κατωρθώθη νὰ κηρυχθῶσιν ἀθῶοι, χαρακτηρισθέντος τοῦ πράγματος ὡς ἐντελῶς θρησκευτικῆς φύσεως.

Οὕτω λοιπὸν ἐνίκησαμεν τοὺς ρωμοῦνους ἀποδείξαντες εἰς αὐτοὺς ὅτι τὸ ἄφθονον χρῆμα τὸ ὁποῖον διέθεταν τῆδε καμῖσε εἰς οὐδὲν τοὺς ὠφελοῦσεν ἀπέναντι τῆς δυνάμεως τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, συγχρόνως δὲ ἐματαιώσαμεν καὶ τὴν ἐπίσημον ἀπόφασιν τῆς Νομαρχίας. Ἡ δὲ περὶ ἓνα λειψανον πάλῃ αὐτὴ εἶχε τὴν ἐξῆς σημασίαν : Εἶχον κρίση οἱ Ρωμοῦνοι πρὸ ἐνὸς ἔτους ἓνα ὠραῖον νεκροταφεῖον, ἀπέναντι τοῦ ἰδικοῦ μας, περιφράξαντες αὐτὸ μὲ πολυτελεῖ κάγκελα κ.τ.λ. Ἐλλείπει ὅμως ἰδικοῦ των στοιχείου, δὲν εἶχον ἀξιωθῆ ἀκόμη νὰ ἐνταφιάσωσιν κανένα νεκρόν. Τοὺς ἐπαρουσιάσθη λοιπὸν

μία εὐκαιρία διὰ νὰ τὸ ἐγκαινιάσωσι. Δυστυχῶς δι' αὐτοὺς τὴν ἔχασαν καὶ αὐτὴν.

Αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα ἐλάμβανον χώραν ἐν Μοναστηρίῳ, ὁπότε ἡ Πύλη ἀπήτησε παρὰ τοῦ Πατριαρχείου τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Ἰωακείμ ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν Πελαγονείας, ὡς ὑπαίτιον τῶν ταραχῶν. Τὸ δὲ Πατριαρχεῖον πρὸ τῆς μεγάλης πιέσεως ἀπεφάσισε τὸ 1905 νὰ προχειρίσῃ αὐτὸν συνοδικόν.

1) Ὁ Μητροπολίτης Ἰωακείμ Φορδούπουλος 2) Ὁ Πέτρος Αἰμιλιανός

Οὕτω λοιπὸν ἠναγκάσθη ὁ λαοφίλητος οὗτος Μητροπολίτης νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἀγαπητὴν του ἐπαρχίαν καὶ νὰ μεταβῆ εἰς Κων/πολιν. Μᾶς ἄφησεν ὅμως ἓνα καλὸν ἀντικαταστάτην του, τὸν ἀειμνηστον **Αἰμιλιανόν**, τὸν κατόπιν ἐκλεγέντα Γρεβενῶν, ὅπου, ὡς γνωστὸν ἐφονεύθη ἀπανθρώπως ὑπὸ τῶν Νεοτούρκων διὰ τὰ πατριωτικὰ του αἰσθήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ.

Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΨΕΥΔΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ
ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΚΡΟΥΣΟΒΟΥ (1903)

Τὸ ἔτος 1903 ἀποτελεῖ σπουδαῖον σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος.

Τὴν 20^{ην} Ἰουλίου τοῦ ἔτους ἐκείνου, ἡμέραν τοῦ προφήτου Ἡλία, οἱ Βούλγαροι ὑψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Μακεδονίᾳ. Ἦτο μᾶλλον μία **ψευδεπανάστασις**, διότι δὲν ἦτο ἐξέγερσις τοῦ πληθυσμοῦ, παρὰ ἀπλὴ σκηνοθεσία τῶν Βουλγαρικοῦ Μακεδονικοῦ κομιτάτου, σκοπὸν ἔχουσα νὰ προκαλέσῃ τὸν ἐρεθισμὸν τῶν Τούρκων, κυβερνώντων τε καὶ λαοῦ ἵνα προβῶσιν εἰς σφαγὰς καὶ βιαιότητας ἐναντίον τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου καὶ νὰ προκληθῆ ὡς ἐπέμβασις τῆς Εὐρώπης πρὸς ἀνακήρυσιν αὐτονομίας ἐν Μακεδονίᾳ. Εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι ἀπὸ τῆς αὐτονομίας μέχρι τῆς προσαρτήσεως εἰς τὴν Βουλγαρίαν μικρὸν μόνον βῆμα ὑπελείπετο, κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἣ ὁποία εἰς μίαν νύκτα, ἂν καὶ αὐτόνομος οὔσα, προσσηρτήθη εἰς τὴν Βουλγαρίαν δι' ἑνὸς στρατιωτικοῦ περιπάτου τοῦ τότε ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας Ἀλεξάνδρου Βάτεμβεργ.

Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν ἐφρόνουν καὶ ἐσχεδίαζον οἱ Βούλγαροι νὰ κάμουν καὶ μετὰ τὴν Μακεδονίαν, ἀλλὰ δυστυχῶς δι' αὐτοὺς ἔκαμαν τὸν λογαριασμὸν χωρὶς τὸν ξενοδόχον, διότι δὲν ὑπελόγησαν τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον δὲν ἠσπάσθη τὸ πρόγραμμα των, ἀλλὰ καί, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη, ἀνέτρεψεν ἄρδην τὰ σχέδιά των, δραξάμενον τῶν ὄπλων καὶ ἐπιτεθὲν κατ' αὐτῶν ἐπὶ πέντε συνεχῆ ἔτη.

Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ διάστημα καὶ οἱ Σέρβοι εἶχον διοργανώσῃ εἰς τὸν νομὸν Κοσυφοπεδίου ἔνοπλα ἀνταρτικὰ σώμα-

τα ἐναντίον τοῦ Βουλγαρικοῦ κομιτάτου, τὰ ὁποῖα ἔδρων ἐπιτυχῶς καὶ ἀρκετὸν περισπασμὸν ἔφεραν εἰς αὐτὰ.

Τὸ Βουλγαρικὸν λοιπὸν κομιτάτον, ἐπιχειροῦσαν τὴν ψευδεπανάστασιν, καὶ εἰς αὐτὴν τοῦ τὴν πρᾶξιν ὀπισθοβούλως καὶ σατανικῶς ἐνήργησε. Διότι ἀντὶ νὰ ἐκλέξῃ ὡς κέντρον ἀνακηρύξεως τῆς ἐπαναστάσεως κωμόπολιν τινα ὑπὸ βουλγάρων κατοικουμένην, διέταξεν ἐν ἀπόσπασμα κομιτατζήδων καὶ εἰσήλασε νύκτωρ εἰς τὴν ἑλληνικὴν κωμόπολιν **Κρούσοβον**, ἀνεπέτασε τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν καὶ ἐπυρπόλησε τὸ διοικητήριον, φονεῦσαν τὸν Τούρκον τηλεγραφετήν μετὰ τῆς οἰκογενείας του, τοῦ Διοικητοῦ προλαβόντος νὰ δραπετεύσῃ μετὰ τῆς μικρᾶς φρουρᾶς. Ἐπράξε δὲ τοῦτο ἵνα μὴ πάθουν βούλγαροι κάτοικοι ἀλλὰ Ἕλληνες.

Ἀμέσως ὁ Σουλτάνος Χαμίτ διατάσσει τὴν ἀποστολὴν στρατοῦ πρὸς κατάπνυξιν τοῦ κινήματος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ αἰμοβόρου **Μπαχτιάρ πασᾶ**, ὁ ὁποῖος καταφθάνει μετὰ 10 ἡμέρας καὶ πολιορκεῖ τὸ Κρούσοβον.

Ἐν τῷ μεταξῦ, εἰς τὸ διάστημα τῶν 10 αὐτῶν ἡμερῶν, οἱ ἀπόστολοι τῆς ἐλευθερίας (:) βούλγαροι κομιτατζήδες ἐξετέλεσαν τὰ συνειθισμένα αὐτῶν καθήκοντα θύσαντες καὶ ἀπολύσαντες εἰς βάρους τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ἀργυρολογήσαντες δὲ παρ' αὐτῶν περὶ τὰς 3 χιλιάδας λίρας, πλὴν τῶν ἀρπαγέντων τιμαλφῶν ἀντικειμένων καὶ διαμαντικῶν, φῶχοντο ἀπίοντες συμπαράλαβόντες καὶ τοὺς Βουλγάρους Κρούσοβου.

Ὁ Μπαχτιάρ πασᾶς μετὰ 24ωρον πολιορκίαν, μὴ ὑπαρχούσης οὐδεμιᾶς ἔσωθεν ἀντιστάσεως, εἰσήλασε διὰ τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν κωμόπολιν καὶ ἀμέσως ἐπεδόθη εἰς τὰς φρικαστέρας λεηλασίας, σφαγὰς, πυρπολήσεις καὶ ἀτιμώσεις παρθένων τε καὶ γυναικῶν. Ἐκ τῶν πρώτων κατεσφάγη διὰ πελέκως ὁ Ἕλληνας ἰατρός **Περικλῆς Βατάλης**. Μετ' αὐτὸν ὁ ἐκ τῶν προκρίτων **Νικόλαος Πούσκας** καὶ ἄλλοι. Πλέον τῶν 500 οἰκιῶν καὶ καταστημάτων ἑλληνικῶν ἐπυρπολήθησαν.

Τὸ πάθημα τοῦτο τοῦ Κρούσοβου, γνωστὸν ἐν Ἀθήναις

συνεκίνησεν ἐπὶ τέλους τοὺς ἀρμοδίους καὶ τοὺς ἐνέβαλεν εἰς σοβαρὰς σκέψεις περὶ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι τηρητέας πολιτικῆς κατὰ τοσοῦτο μᾶλλον καθ' ὅσον τὸ Βουλγαρικὸν κομιτάτον ἤρχισε πλέον νὰ ἐπιδίδεται συστηματικῶς εἰς τὴν καταδιώξιν τοῦ ἡμετέρου ἐν Μακεδονίᾳ στοιχείου διὰ τρομοκρατιῶν καὶ δολοφονιῶν. Τῇ ἐντόνῳ λοιπὸν ὑποδειξεὶ καὶ ὑποκινήσει ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ ἀειμνήστου **Στεφάνου Δραγούμη** καὶ τοῦ υἱοῦ του **Ἰωάνος**, ἀφ' ἑτέρου δὲ τριμελοῦς ἐκ Μοναστηρίου ἐπιτροπῆς, ἐπὶ τούτῳ σταλεισης εἰς Ἀθήνας, καὶ ἀποτελουμένης ἀπὸ τῶν **Ἀργ. Ζάχου**, **Ἀριστ. Ματλῆν** καὶ **Νικ. Πύρζα**ν ἀπεφασισθῆ πλέον ἢ ἀποστολῇ εἰς Μακεδονίαν ἐνόπλων ἀνταρτικῶν σωμάτων πρὸς προστασίαν τοῦ ἐλληνικοῦ στοιχείου ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τοῦ Βουλγαρικοῦ κομιτάτου. Τὴν πρωτοπορίαν, ὡς γνωστόν, ἔκαμεν ὁ ἀειμνήστος **Παῦλος Μελλῆς**, ὁ τοσοῦτον ἠρωϊκῶς εἰς τὸν βωμόν τῆς πατριδος θυσιασθεὶς. Τοῦτον κατόπιν ἠκολούθησαν καὶ ἄλλοι πολλοί.

Κέντρα τῆς ἐνόπλου αὐτῆς δράσεως ἐχρησιμεύσαν διὰ μὲν τὴν Κεντρικὴν καὶ Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν ἢ Θεσσαλονίκη, διὰ δὲ τὴν Δυτικὴν τὸ Μοναστήριον, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐν αὐταῖς ἐλληνικῶν προξενείων εἰς τὰ ὁποῖα παρεκάθητο διαρκῶς, ἐπὶ τούτῳ διωρισμένοι ἐξ Ἀθηνῶν, ἀνὰ δύο ἀνώτεροι ἀξιωματικοί, μὲ πολιτικὴν ἐνδυμασίαν, ὡς προξενικοὶ ὑπάλληλοι δῆθεν.

Ὅπως δὲ ἀνεφέραμεν, ἢ ὡς ἄνω μνημονευθεῖσα ἐπιτροπὴ τῶν Μοναστηριωτῶν συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὸ νὰ οἰκειοποιηθῶν οἱ ἐν Ἀθήναις τὸν ἀγῶνα αὐτόν, ὁ μὲν Ἀργ. Ζάχου μὴ παύων νὰ παρενοχλῆ διὰ συχνῆς ἀλληλογραφίας τὸν Στέφ. Δραγούμη, ὁ δὲ Ἀριστ. Ματλῆς, ὡς μέλος τῆς Ἑθν. Ἐταιρίας «ὁ Ἑλληνισμὸς», εἰς διαρκῆ ἐπαφὴν μετὰ τοῦ προέδρου αὐτῆς Νεοκλῆ Καζάση εὐρισκόμενος, διηνεκῶς προτρέπων τὴν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως Δ. Ράλλη συσταθεῖσαν «**Ἐπίκουρον τῶν Μακεδόνων Ἐπιτροπὴν**» νὰ ἀποφα-

σίση τὴν ἐνοπλον δοῦσιν. Τέλος ὁ Ν. Πύρζας ἀνέλαβε νὰ ὀδηγήσῃ τὰ πρῶτα σώματα εἰς τὰ κυριώτερα ὀρεινὰ κέντρα τοῦ Νομοῦ Μοναστηρίου.

Ὁ Ἀργυρὸς Ζάχου, ὁμοῦ μετὰ τοῦ Θ. Μόδη καὶ Φ. Καπετανοπούλου, εἶχον ὀργανώσῃ ἤδη πρὸ πολλοῦ ἐν Μονα-

1) Ἀριστοτέλης Ματλῆς, 2) Ἀργυρὸς Ζάχου, 3) Νικόλαος Πύρζας

στηρίψῃ τῇ ὑποδείξει καὶ τῇ διεύθυνσει τοῦ Ἰωάνος Δραγούμη, γραμματέως τότε τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου, καὶ τῇ συνεργασίᾳ τοῦ Ἰωακείμ Φοροπούλου, τὴν πρώτην **Πατριωτικὴν Ἀμυναν**.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, μεγάλως εἰργάσθη διὰ τὴν ἐναρξιν τοῦ ἐνόπλου ἀγῶνος καὶ ὁ ἐγκριτος συμπολίτης καὶ μέγας πατριώτης ἀειμνήστος **Κωνσταντῖνος Ματσάλης** ἰατρός, εἰς διαρκῆ ἐπὶ τούτῳ ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ ἐλληνικοῦ προξενείου εὐρισκόμενος καὶ συχνῆν μετὰ τοῦ Στεφ. Δραγούμη ἀλληλογραφίαν ἀνταλλάσων. Ἐλαβε μέρος ἐν μεγάλῳ κύκλῳ καὶ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν καὶ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κοινοτικῶν μας πραγμάτων.

Τὰ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς λοιπὸν αὐτῆς μέχρι τοῦ 1908 γεγο-

νότα, ἀνήκοντα εἰς τὴν Β' περίοδον τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, ἔχουσι δημοσιευθῆ, ὡς ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος βιβλίου ἀνέφερα, εἰς ἀρκετὰ ἔργα, συνεπῶς κρίνω ἄσκοπον νὰ τὰ ἐξιστορήσω καὶ ἐγὼ ἐνταῦθα.

Θὰ ἀναφέρω μόνον ὅτι καὶ εἰς τὴν ἐν λόγω περίοδον διεκρίθη τὸ Μοναστήριον, ἀποστεῖλαν ἀρκετὰ τέκνα του κατόπιν τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα διεκρίθησαν διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν αὐταπάρρησίν των ἄλλοι μὲν ὡς ἄπλοιοι δαίμονες, ἄλλοι δὲ καὶ προαχθέντες εἰς ὀπλαρχηγούς. Ὡσαύτως καὶ ἐντὸς τῆς πόλεως παρὰ πολλοὶ ἐκ τῶν πολιτῶν εἰργάσθησαν, ἄλλοι μὲν ὡς μέλη τῆς Ἀνωτάτης Ἐπιτροπῆς τῆς Ἀμύνης, ἄλλοι ὡς πράκτορες τοῦ Κέντρου κτλ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΓΩΝΙΣΘΕΝΤΩΝ

Ἦδη ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ ἀνάγκη νὰ ἀναγράψω τὰ ὀνόματα ὄλων τῶν κατὰ τὸν Μακεδ. Ἀγῶνα ἀγωνισθέντων καὶ παντοιοτρόπως ἐργασθέντων Μοναστηριωτῶν, πλὴν, ἐννοεῖται, ἐκείνων τοὺς ὁποίους κατὰ τὴν ὡς ἄνω ἐξιστόρησιν ἔλαβα ἀφορμὴν νὰ μνημονεύσω.

Εἰργάσθησαν λοιπὸν σὺν ἐκείνοις καὶ οἱ ἑξῆς:

1) Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον.

Εἰς μὲν τὴν παλαιότεραν ἐποχὴν οἱ: **Χρ. Χατζηχρίστου, Χατζηανδρέας Νόνας, Α. Μπήτας, Ἀδελφοὶ Λάλλα, Ἀδ. Οἰκονόμου, Νεοὺμ Νικαρούσης, Κ. Σῦκας** καὶ **Ἀδ. Πισουρήκα**. Εἰς δὲ τὴν νεωτέραν οἱ **Δημ. Χρίστοβιτς**, ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν χρηματίας ἔφορος τῶν σχολείων καὶ μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ πατριωτισμοῦ ἐργασθεὶς, **Γ. Δούμας, Κ. Πέλλης, Ι. Σόντης,**

Ἀδ. Κουκάντση, Ἀδ. Ζιουλῆ, Ἀδ. Μούζια, Κῦρος Ματσάλης, Γίκα Καζάση, Κ. Νέτσου, Γ. Κυριακού, οἱ δικηγόροι **Σεραφεῖμ Ματλῆς** καὶ **Μιχαὴλ Νιτζιώτας, Εὐθ. Καρίντες, Γ. Οἰκονόμου, Μιχ. Κατσουγιάννης, Ἀριστ. Περούς, Σπάσης Βογιατζίης, Δεσμ. Καπηλιάδης,** οἱ ἱατροὶ **Ἀν. Χρηστίδης, Κωνστ. Μιχαὴλ, Ι. Δημητριάδης, Α. Βοϊνίδης** καὶ **Δημ. Νάκας**, ὅστις ἀπέθανεν ἐν Βουλγαρίᾳ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ὅπου εἶχε μεταχθῆ ὡς ὄμηρος. Οἱ **Γεώργιος** καὶ **Νεοὺμ Γώγου, Ι. Κοκκώσης, Δημ. Σδῶλος. Οἱ Βασίλειος Ἀγοραστός** καὶ **Ἀναστάσιος Νάλτσας** μετὰ μεγάλου πατριωτισμοῦ ἐργασθέντες ὡς γραμματεῖς τοῦ Ἑλλ. Προξενείου. Οἱ **Ἀναστάσιος Νέτσος** καὶ **Λεωνίδας Εὐθυμίου**, ὡς γραμματεῖς τῆς Μητροπόλεως μετὰ παραδειγματικῆς ἀφοσιώσεως ὑπηρετήσαντες. Ὁ **Γεώργιος Σιάρδου**, ὡς ὑποδιευθυντὴς κατὰ πρῶτον τοῦ Β' Δημοτικοῦ Σχολείου, ἐπὶ πολλὰ ἔτη πατριωτικώτατα ἐργασθεὶς. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν δὲ τοῦ Διευθυντοῦ **Κ. Παπαναοῦμ**, ἐπὶ 10 ἔτη διηύθυνεν αὐτὸς τὴν Σχολήν.

Ὁ δὲ εἰρημένος **Κ. Παπαναοῦμ** ἀπεχώρησε συνεπείᾳ γήρατος καὶ ἄμα ὡς συνεπλήρωσε τὰ 50 ἔτη τῆς διδασκαλίας του. Ἡ πεντηκονταετηρίς του δὲ αὐτῆ ἐωρτάσθη πανδήμως προσελθόντος ἐν τῇ ἑορτῇ καὶ τοῦ Ἑλληνος Προξένου, κομίσαντος αὐτῷ καὶ τὸ σχετικὸν τῆς Ἑλλην. Κυβερνήσεως παράσημον. Ὁ δὲ Μητροπολίτης ἐπεδαφίλευσεν αὐτῷ τὸν τίτλον τοῦ Μεγάλου Λογοθέτου τῆς ἐπαρχίας Πελαγονείας.

2) Εἰς τὴν Β' περίοδον ἔλαβον μέρος σχεδὸν ὅλοι οἱ πολῖται. Διεκρίθησαν ὡς ὀπλαρχηγοὶ οἱ: **Ἀντώνιος Ζώης, Μιχαὴλ Μωραΐτης, Στέφανος Γρηγορίου, Πέτρος Χρήστου** (ὅστις συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Τουρκ. Στρατοῦ καταδικάσθη εἰς θάνατον καὶ ἀπηγγονίσθη) καὶ **Γ.Κ. Μόδης** ὧς ὀπλίται οἱ: **Νεοὺμ Β. Ραδίσης, Πάκιας Χα-**

τζηστεφάνου, Άκης κουρεύς, Σταύρος Γιαάβες και πλείστοι άλλοι μεταξύ τῶν ὁποίων και και οἱ **Κωνστ. Καπηλιάδης** και **Γεώργ. Ξύφτας** οἱ ὁποῖοι ἐφρονεύθησαν κατὰ τὰς συμπλοκάς.

Ὡς μέλη τῆς Ἄνωτ. Ἐπιτροπῆς οἱ : **Σπυρ. Δούμας**, **Ἀναστ. Ἰωαν. Τσάλλης**, **Παντ. Νάκας**, **Σωτήριος Κοντούλης**, **Κωνστ. Μεγαήλ** (Μόναχος), **Κωνσταντῖνος Μαρσάλης**, **Εὐάγ. Τάνου**. Ὁ δὲ **Σταύρος Νά-**

1) Πέτρος Οἰκονόμου, 2) Σταύρος Νάλης, 3) Δημήτριος Νάκας,
4) Ἀναστ. Ἰ. Τσάλλης, 5) Ναοῦμ Ραδίσης, 6) Ἀναστ. Δαλέγκας

λης ἱατρός, ὡς Πρόεδρος, μετὰ πολλοῦ πατριωτισμοῦ ἐργασθεῖς.

Ὡς κεντρικοὶ πράκτορες οἱ : **Γεώρ. Μάντσες**, **Ναοῦμ**

Ραδίσης, **Ἰ. Νέτσος** **Κων. Κουφονικόλης** και ἄλλοι.

Ὡς ὄργανα τοῦ Κέντρου οἱ : **Μήτος Χατζηηλίας**, **Λουκάς Κοντουράς**, **Δημ. Μάνα**, **Ν. Καλαριῆτης**, **Ἀλέξ. Πέτσης** κτλ.

Εἰς τὸ τμήμα ἐκτελεστικοῦ : **Πέτρος Στ. Οἰκονόμου** (ὅστις καθ' ὅλην τὴν πενταετῆ διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος μετὰ μεγίστης ἀφοσιώσεως και παραδειγματικῆς δραστηριότητος ἐργάσθη εἰς τε τὴν κλάδον αὐτὸν και εἰς ἄλλους), **Θωμᾶς Βαβούκας**, **Νικ. Μιλώσης**, **Ἰ. Κόντος**, **Χρῆστος Πάλλας**, **Πέτρος Ἐψίλε**, **Παντ. Πόππη** και ἄλλοι.

Οἱ δι' οἰονδήποτε κλάδον ὑπηρεσίας χρησιμοποιηθέντες : **Ἀναστ. Δαλέγκας** (μέγιστος ὑπηρεσίας παρασχὼν κατὰ τὴν μεταφορὰν ὄπλων ἐκ Θεσ/νίκης ἐντὸς τῶν κιβωτίων τῶν ἐμπορευμάτων του), **Δημ. Νάκας**, **Δημ. Ἰωαννίδης**, **Ναοῦμ Τόμσων**, **Πέτρος Γραϊκοῦ**, **Δημ. Βοσνεάκου**, **Χρῆστος Μιλώσης**, **Βισ. Κομής**, **Στέργιος Ναοῦμ Πούσκα** (τοῦ ὁποῖου ἡ οἰκία, ἀπέναντι τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου κειμένη, εἶχε μετασηματισθῆ εἰς διαρκῆ ἀποθήκην ὄπλων), οἱ ἱερεῖς **Παππαγγέλῃς**, **Παπασπύρος** και **Παπθανάσιος**, **Ἀλέξ. Γούναρης** και ἄλλοι.

Οἱ δὲ **Παντελῃς Ἀγοραστῃς**, **Δ. Βασιλειάδης** και **Ἀλέξανδρος Βόγας**, ὡς σιδηροδρ. ὑπάλληλοι μετ' αὐτοθυσίας ἐργασθέντες διὰ τὴν μεταφορὰν ὄπλων.

Ὅμοίως δέον νὰ μνημονεύσω και τὸν Τοῦρκον Καβάσην τῆς Μητροπόλεως **Ἀλῆν**, ὁ ὁποῖος διεκρίθη εἰς τὴν μετὰ βουλγαρικῆς συμμορίας λαβοῦσαν χώραν συμπλοκὴν ἐν τῷ χωρίῳ **Δράγος**, διασώσας τὸν Μητροπολίτην Ἰωακείμ, φωνεύσας τὸν ἀρχηγὸν τῆς συμμορίας Ναοῦμ και πληρωθεὶς και ὁ ἴδιος.

Διεκρίθησαν ἐπίσης και οἱ **Τραϊανὸς Δ. Νάλης**, ὡς Βουλευτῆς Μοναστηρίου, μεγάλως ὠφελήσας τὸν ἀγῶνα και **Μεγαήλ Ντσιώτας**, ὡς δικηγόρος ὑπερασπίσας ὄλους τοὺς δικαζομένους ἀντάρτας και μέλη τῆς ἐσωτερ. ὀργανώσεως.

Τέλος αξιοσημείωτος τυγχάνει και ὁ ἐκ τῶν Μητροπολιτῶν **Χρυσόστομος Καβουρίδης**, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τοῦ ἔτους 1912 μέχρι τοῦ 1917 μετ' ἐξαιρετικοῦ πατριωτισμοῦ εἰργάσθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας. Εἰς αὐτὸν ἔλαχεν ὁ κλῆρος νὰ εἶνε ὁ τελευταῖος Μητροπολίτης. Δεξιὸν βραχίονά του εἶχε

1) *Κωνστ. Μιχαήλ*, 2) *Παπᾶ Ἀγγελῆς*, 3) *Παπᾶ Σπύρος*,
4) *Στέργιος Ν. Πούσκα*, 5) *Κωνστ. Κουφονικόλας*, 6) *Ἀλῆς Καβάσης*

τὸν ἐπίσης ἐνθουσιωδέστατον πατριώτην ἀρχιεπίσκοπον Ἑλλάδος, τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀμερικῆς.

Εἰργάσθησαν ἀμφότεροι μέχρι τοῦ 1917, ὁπότε, συνεπεῖα τῆς ὑπὸ τῶν Σέρβων κατοχῆς τοῦ Μοναστηρίου, τὸ Πατριαρχεῖον

παρεχώρησε τὸν θρόνον Πελαγονείας τῇ Σερβικῇ ἐκκλησίᾳ καὶ οὕτως ἔπαυσεν ὑφισταμένη ἡ Ἑλληνικὴ Μητρόπολις Μοναστηρίου.

1) *Ἀρχιδιάκονος Ἀθηναγόρας*, 2) *Μητροπολ. Χρυσόστομος*

Χάριν δὲ τῆς ἱστορίας παραθέτω ἐνταῦθα τὸν ὀνομαστικὸν πίνακα ὄλων τῶν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1823 ἀνεληθόντων ἐπὶ τοῦ θρόνου Πελαγονείας Μητ/λιτῶν τοῦ Οἰκ. Πατριαρχείου:

1823—1825 *Ἰωσήφ*, εἶτα Νικαίας.
1825—1833 *Γρηγόριος*, εἶτα Σερρών καὶ κατόπιν Κωνσταντινουπόλεως.
1833—1840 *Γεράσιμος*, Κρής, εἶτα Ἀδριανουπόλεως.
1840—1853 *Γεράσιμος Β'* ὁ ἀπὸ Πρεσλάβιας, εἶτα Δέρκων.
1853—1869 *Βενέδικτος*, ὁ ἀπὸ Βιδύνης, εἶτα Βερροίας.
1869—1876 *Παρθένιος*, ὁ ἀπὸ Ἰωαννίνων, τελευτήσας ἐν Μοναστηρίῳ.
1876—1887 *Ματθαῖος*, ὁ ἀπὸ Δρυϊνουπόλεως, εἶτα Ἀδριανουπόλεως.
1887—1891 *Νεόφυτος*, ὁ κατόπιν Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.
1891—1895 *Ἀλέξανδρος Ρηγόπουλος*, εἶτα Νεοκαισαρείας.
1895—1900 *Κοσμᾶς Εὐμορφόπουλος*.
1900—1903 *Αυθρόσιος Σταυρινός*.
1903—1909 *Ἰωακείμ Φορόπουλος* (βοηθὸς του ὁ *Πέτρος Αἰμιλιανός*).
1909—1910 *Βασίλειος*, ὁ ἀπὸ Ἀγκιάλου, κατόπιν Οἰκουμ. Πατριάρχης.
1910—1912 *Στέφανος*, ὁ ἀπὸ Βοδενῶν, εἶτα Λήμνου.
1912—1917 *Χρυσόστομος Καβουρίδης*, ὁ τελευταῖος, νῦν Φλωρίνης.

ΜΕΡΟΣ Β΄.

Η ΕΘΝΙΚΗ ΔΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ ΤΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ

Εἰς τοὺς περὶ τὸ Μοναστήριον διεξαχθέντας διὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀγῶνας οὐδόλως ὑστέρησαν καὶ αἱ περὶ αὐτοῦ εὐρισκόμεναι κωμοπόλεις καὶ χωρία.

1. ΤΟ ΜΕΓΑΡΟΒΟΝ

Κωμόπολις, 1,33' ὄραν ἀπέχουσα τοῦ Μοναστηρίου, ἐπὶ τῶν Β Α προπόδων τοῦ Περιστερίου, κατοικουμένη ὑπὸ 579 περιίτου οἰκογενειῶν.

Οἱ κάτοικοί της διεκρίνοντο ἀνεκάθεν διὰ τὰ ἀκραιφνῆ των πατριωτικὰ αἰσθήματα. Ἡ Ρουμανικὴ προπαγάνδα πολλὰ ἐθυσίασε διὰ τὰ προσηλυτικὰ αὐτοῦς. Ἄλλ' ὅλοι αἱ ἐνέργειαι της ἐναντίασαν.

Δημ. Σχολεῖον ἐλειτούργει ἐκεῖ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1800, ἐν ἀρχῇ μὲν μετὰ κάποιον Ι. Μωροζην. Τὸ 1815 ἐσυστήθη Ἑλληνικὸν Σχολεῖον μετὰ Σχολάρχην τὸν ἐκ Κοζάνης Δ. Νικοκλήν. Τὸ δὲ 1869 καὶ Παρθεναγωγεῖον. Πρῶτὴ διδασκάλισσα ἐν αὐτῷ ἦτο ἡ Αἰκατερίνη Βενιζέλου. Τὸ 1873 ἤρχισε λειτουργοῦν καὶ Νηπιαγωγεῖον. Ὅλα τὰ σχολεῖα ταῦτα, συνετηροῦντο δαπάνη μόνον τῶν Μεγαροβιτῶν.

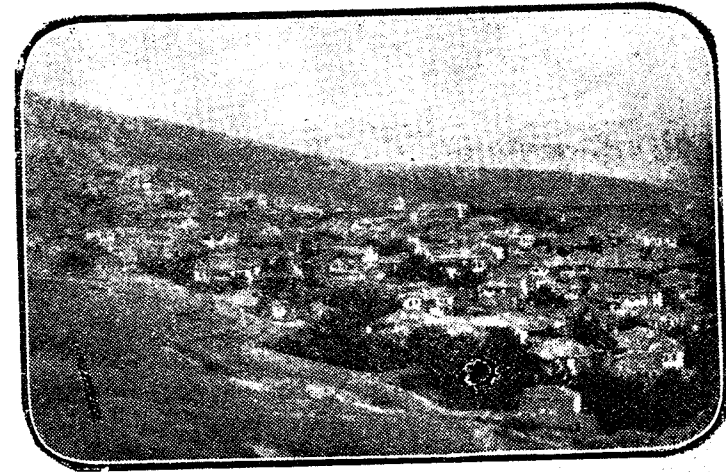
Τὸ 1873 ἰδρύθη καὶ Ἀδελφότης ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἡ Ἐλπίς». Τὸ δὲ 1890 ἡ φιλόπατρις νεολαία ἤρχισε διοργανῶνους θεατρικὰς παραστάσεις.

Ἔιχε καὶ τὸν μέγαν εὐεργέτην του τὸ Μεγάροβον. Οὗτος ἦτο ὁ Στέργιος Στυλίδης, τέκνον τοῦ Μεγαρόβου, ἐν Ρουμανίᾳ δὲ ἀπὸ ἐτῶν ἐγκατεστημένος. Αὐτὸς ἀνήγειρε δαπάναις του τὸ περιλαμπρὸν Νηπιαγωγεῖον τὸ ἔτος 1883, κατέθεσε δὲ παρὰ τῇ Ἐθν. Τραπεζῇ 100 χιλ. δραχμὰς ἵνα ἐκ τῶν τόκων συντηρῶνται τότε Νηπιαγωγεῖον καὶ τὸ Παρθεναγωγεῖον.

Ἐκκλησίας ἔιχον δύο. Μίαν ἐντὸς τοῦ χωρίου, τὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ μίαν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὀλίγον πρὸς Β. τοῦ Μεγαρόβου καὶ εἰς ἀπόστασιν 10 λεπτῶν κειμένην.

Ἐκ τῶν οἰκογενειῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπερεμάχησαν τῆς ἑλληνικῆς ιδέας

ὑφείλομεν νὰ μνημονεύσωμεν τὰς τῶν Ἀδ. Λάλλα, Βίστα, Λίτσα, Τόσιου, Ζιούζιου, Βαρζάκου, Κήζια, Ἀθανασίου Βαγγέλη, Νικήτα, Μάλτου, Σιουπίλλα, Κουρίνα, Γαροδίκη.

Τὸ Μεγάροβον.

Οἱ δὲ κατὰ τὴν ἐνοπλον δρᾶσιν ἀποτελέσαντες τὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Κέντρου ἦσαν οἱ: Νικ. Κήζιας, Στέργιος Κ. Βαγγέλης, Ἀν. Δόβας, Ἴω. Νικήτας, Μιχ. Σαμαρᾶς, Ἀπόστ. Ζιώγας καὶ Μιχ. Α. Κουφονικόλα. Πολλοὶ νέοι παρηκολούθησαν τὰ ἀνταρτικὰ σώματα, πολεμήσαντα μετ' αὐτῶν. Διεκρίθη ὡς ὄπλαρχηγὸς ὁ Δημ. Ι. Τσιάπανος. Ὁ δὲ ἐν Λαρίσῃ διαμένων Μεγαροβίτης Μιχαήλ Σιάπκας μεγίστας προσέφερε ὑπηρεσίας χρησιμεύσας ὡς διάμεσον διὰ τὴν ἀποστολὴν ὄπλων καὶ καθοδήγησιν τῶν σωμάτων εἰς τὰ σύνορα.

2. ΤΟ ΤΥΡΝΑΒΟΝ

Συνεχόμενον σχεδὸν μετὰ τὸ Μεγάροβον, καὶ μόνον διὰ τοῦ χειμάροιο Ὑδραγῶρα χωριζόμενον, ἦτο τὸ χωριὸν Τύρναβον, περιλαμβάνον δσοὺς σχεδὸν καὶ τὸ Μεγάροβον κατοίκους.

Καὶ ἐκεῖ ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα εἶχε στήσῃ τὰ δίκτυά της καὶ μετὰ ἄφθονον χρυσίον ἠγωνίζετο νὰ προσηλυτίσῃ τοὺς ἄλλως πτωχοὺς κατοίκους. Ἀλλὰ οὐδὲν κατώρθωσε. Οἱ κάτοικοι μετὰ φανατισμοῦ εἶχοντο τῆς ἑλληνικῆς ιδέας, ἐκπαιδεύοντες τὰ τέκνα των εἰς τὰ περιλαμπρα

σίλης και Παπακωνσταντίνος, Τάσκος Λίτσιος, Τάκης Γάσιος και οι διδάσκαλοι Μιλτ. Τσηντος, Γ. Παπαμιχαήλ και Ι. Γακίδης. Ἐπίσης οι

Ἡ Μηλόβιοτα

Σπύρος Τσάπος, Εὐάγ. Λυκούσης και Γάκης Μούλα οι ὁποῖοι ἐδολοφονήθησαν ὑπὸ τοῦ Βουλγαρικοῦ Κομιτάτου.

5. ΤΟ ΓΟΠΕΣΙ

Οὐχὶ πολὺ μακρὰν τῆς Μηλοβίσις κείται και ἡ κομόπολις Γόπεσι. Καὶ αὐτὴ ὑπεργμάχησε τῆς ἑλληνικῆς ιδέας, ἀντεπεξεληθοῦσα ἐρρωμέως και ἐπιτυχῶς κατὰ τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας, ὑποβοηθουμένης και ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς, ἡ ὁποία εἶχε τὴν φωλεάν της εἰς τὸ πλησίον χωρίον Σμίλιοβον.

Εἶχεν ὠραίαν ἐκκλησίαν και σχολεῖα ἀρρένων και θηλέων, τὰ ὁποῖα πολλάκις ἀπειράθησαν νὰ σφετερισθοῦν οἱ ῥωμοῦνοι ἀλλὰ δὲν τὸ κατόρθωσαν. Εἰς τὴν πάλην αὐτὴν ἐπρωτοστάτησεν ὁ αἰδιμὸς διδάσκαλος Κωνσταντίνος Σάντης, τὸν ὁποῖον ἐδολοφόνησεν ἐπὶ τέλους οἱ ῥουμανοδούλγαροι.

Ἐκ τῶν πολιτῶν διεκρίθησαν: οἱ Κ. Κυράτσος, Κ. Γραικός, Ναοὺμ και Κ. Σάντης, Στ. Χατζῆς, οἱ ἱερεῖς Παπακοσμάς και Παπαγιαννάκης, οἱ Γεώρ. και Κωνστ. Πέιτσης, Ἰω. και Κωνστ. Τσιγγαρᾶς, Δημ. Νένας, Ἄλεξ. Κωννίδης, Ζ. Γραικός και Στέργ. Τόρμπου. Τὸ Γόπεσι δύναται νὰ σεμνύνεται διότι ἓνα τέκνον της ἀνήλθεν ἐπὶ τῆς πανεπιστημιακῆς

ἔδρας. Εἶνε ὁ Δημήτριος Σάντης καθηγητῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης.

6. ΤΟ ΜΠΟΥΚΟΒΟΝ, ΤΟ ΛΑΧΤΣΙ, ΤΟ ΜΠΡΟΥΣΝΙΚ.

Και τὰ τρία αὐτὰ χωρία στερεῶς εἶχον τῶν ἑλληνικῶν φρονημάτων διατηροῦντα ἑλληνικὰ σχολεῖα και ἐκκλησίας και ὑποβοηθήσαντα μεγάλως μέχρι τέλους τὸν Μακεδονικὸν Ἄγωνα.

7. ΤΟ ΚΡΟΥΣΟΒΟΝ

Τέλος εἰς ὀλίγον μακροτέραν τῶν ὡς ἄνω μνημονευθέντων κομοπόλεων ἀπόστασιν, ἀλλὰ πάντοτε εἰς τὴν ἀκτίνα τῆς δράσεως τοῦ Μοναστηρίου ὑπαγομένη, εὐρίσκεται ἡ μεγάλη κομόπολις Κρουσόβον, ἀριθμοῦσα περὶ τοὺς 10 χιλ. κατοίκους, περὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ ὁποῖου ἐκάμαμεν λόγον ἐν τῷ περὶ Μοναστηρίου ΙΘ'. Κεφαλαίῳ.

Κομόπολις πλουσιωτάτη, διότι οἱ ἄνδρες ξηνητευόμενοι εἰς Ἀλεξάνδρειαν, Κάϊρον, Κωνσταντινῶν μερικοὶ δὲ και εἰς Βουλγαρίαν ἐπέστρεφον εἰς τὴν Πατρίδα συναποκομίζοντες και τὸν διὰ τῆς ἐργασίας των ἀποκτηθέντα πλοῦτον. Ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν και τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν, ἐνίσχουν διαρκῶς διὰ γυναικῶν δωρεῶν τὰ κοινωτικά των καθιδρύματα. Περιλαμβάνει ἦσαν ὅλα τὰ σχολικὰ των κτίρια, ἡ δὲ ἐκκλησία των μεγαλοπρεπεστάτη, κτισθεῖσα τῷ 1815 και εἰς μνήμην τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐορταζομένη. Τὸ πρῶτον σχολεῖον, ἀλληλοδιδασκικόν, ἰδρύθη περὶ τὸ 1835 μετὰ διδάσκαλον κάποιον Παπίαν, ἐκ Σιατίστης καταγόμενον. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἡ ἐκπαιδευτικὴ κίνησις ἐβελτιώθη, ἰδρυθέντων ἀρτιωτέρων ἐκπαιδευτηρίων ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Τελευταίως εἶχον και ἡμιγυμνάσιον.

Τέκνον τοῦ Κρουσόβου ἦτο ὁ ἀείμνηστος καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν και παιδαγωγὸς τῶν πριγκιποπαίδων τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Δημήτριος Πανταζῆς.

Τὸ Κρουσόβον ἐπάλασε κατὰ τὴν τῆς Βουλγαρικῆς και τῆς Ρουμανικῆς προπαγάνδας. Μέχρι τοῦ 1872 οἱ ὀλίγοι ἐκεῖ Βούλγαροι ἀπετέλουν μέλη τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος. Τὸ ἔτος ἐκεῖνο ὁμοῦς, ἐξωθούμενοι ὑπὸ τῆς Πανσλαβιστικῆς Ἑταιρίας, ἐζήτησαν χωρισμόν, και πρὸς ἐξόφλισιν μετ' αὐτῶν, ἡ κοινότης τοῖς παρεχώρησε τὴν νεόκτιστον ἀκόμη Ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας Θεοτόκου. Μετ' οὗ πολὺ ἀνεφάνη και ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα. Ἀμφοτέρω ὁμοῦς αἱ προπαγάνδαι αὐταὶ ἂν και ἀφθονον διέθεσαν χρήμα, δὲν ἠδυνήθησαν κατ' οὐδὲν νὰ βλάψωσι οὔτε νὰ κλονίσωσι τὸ ἑλληνικὸν φρόνημα τῶν κατοίκων. Τὸ δὲ 1895 και οἱ Σέρβοι ἰδρυσαν σχολεῖα ἀρρένων τε και θηλέων, ἀλλὰ μετὰ ἐλαχίστας ἐπιτυχίας.

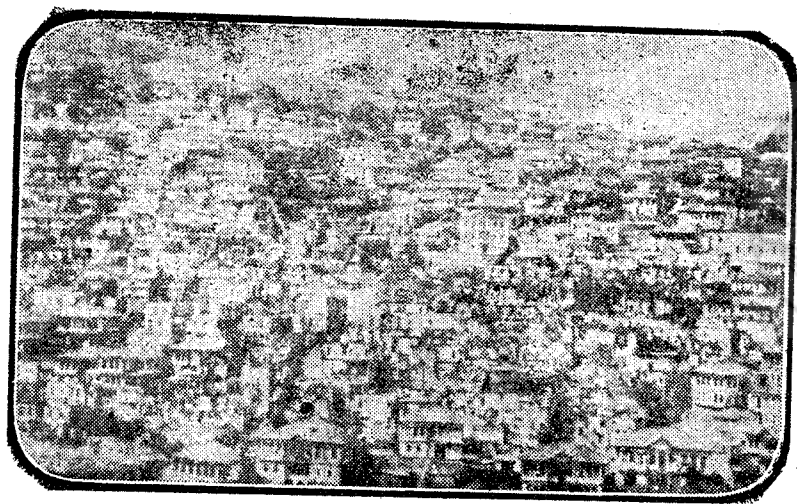
Διεκρίθησαν διὰ τὸν ἄκρον πατριωτισμὸν των και τὴν μεγάλην ἀφοσίωσιν μεθ' ἧς εἰργάσθησαν εἰς τὰ κοινωτικά πράγματα, κατὰ μὲν τὴν

παλαιότεραν ἐποχὴν αἱ οἰκογένειαι Βοσνιάκου, Παπάζογλου, Νιτσιώτα, Οἰκονόμου, Παπαγεωργίου, Κριάστα, Ἐφου, Βατάλη, Κράλλη, Κόκκου, Κατσουγιάννη, Παπαδημητρίου, Κοτζάγια, Παπακωνσταντῖνος ἱερεὺς (διακρινόμενος διὰ τὴν μεγίστην φιλομάθειάν του καὶ τὰς βαθεῖας ἐγκυκλοπαιδικὰς καὶ γλωσσολογικὰς γνώσεις ἅς διὰ τῆς κατ' ἰδίαν μελέτης εἶχεν ἀποκτήσῃ) Ζώζη, Δίτσι, Νάλτσα, Παπαναούμ, Ματσάλη.

Εἰς δὲ τὴν νεωτέραν ἐποχὴν οἱ: Μιχ. Ζήση, Ἐμ. Παπαεμμανουήλ, ἰατρός, Ι. Ἐφος, Δημ. Κύρου, Νιούμ Πούσα, Α. Τότσιλις, Κ. Μπασδραβέλλας, Ἄστ. Βουράκος, Παπακωνσταντῖνος, Παπαϊωάννης, Ι. Τόσιος, Γ. Καλλιστεῆρας, Δημ. Λέκας, Ι. Γούδας ἰατρός, Ν. Κριάστας ἰατρός, Γ. Σβώλου, Ἄδ. Νούσια καὶ ἄλλα.

Κατὰ δὲ τὴν διάρκειαν τῆς ἐνόπλου δράσεως ἔλαβον μέρος οἱ ἑξῆς,

Τὸ Κρούσοβον

ἀποτελέσαντες τὴν Ἀνωτάτην Ἐπιτροπὴν: Νικ. Κριάστας, Παπακωνσταντῖνος Οἰκονόμου, Νικ. Βατάλης, Γεώρ. Ζωγράφου, Ι. Κόλτσιος, Ι. Ἐφος, Νικ. Μαρκόπουλος, Νικ. Κουσιόρας, Νικ. Εὐθυμίου καὶ Θωμ. Πέτσας.

Μάρτυρες δὲ δολοφονηθέντες παρὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ Κομιτάτου ὑπῆρξαν οἱ: Νικ. Μαρκόπουλος, Τάσκος Γιωτούσιου, Στέφος Ζήση, Ι. Μπαχτσαβαντζής καὶ Γ. Κόκου.

ΤΕΛΟΣ